

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН**

Л.І. ВАСЕЦЬКА

**ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

*для викладачів, які організовують самостійну роботу
здобувачів ступеня доктора філософії
за третім освітньо-науковим рівнем
в галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальностей 221 «Стоматологія», 222 «Медицина»,
226 «Фармація, промислова фармація», 228 «Педіатрія»*

Запоріжжя, 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН**

Л.І. ВАСЕЦЬКА

**ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ТА
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для викладачів, які організовують самостійну роботу
здобувачів ступеня доктора філософії
за третім освітньо-науковим рівнем
в галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальностей 221 «Стоматологія», 222 «Медицина»,
226 «Фармація, промислова фармація», 228 «Педіатрія»

**ЗАПОРІЖЖЯ
2020**

УДК 378.61 (072)

В 19

Затверджено та рекомендовано для використання в освітньому процесі

ЦМК суспільних та гуманітарних дисциплін

Запорізького державного медичного університету.

Протокол № 7 від 20.02.2020 р.

Рецензенти:

Т. В. Гребенюк – д-р філол. наук, професор, зав. відділу аспірантури та докторантури Запорізького державного медичного університету.

І. Г. Утюж – д-р філософ. наук, професор зав. кафедри суспільних дисциплін Запорізького державного медичного університету.

Автор-укладач:

Л. І. Васецька – канд. пед. наук, доцент, керівник Центру підготовки іноземних громадян Запорізького державного медичного університету

Васецька Л. І.

В 19

Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі : методичний посібник для викладачів, які організовують самостійну роботу здобувачів ступеня доктора філософії за третім освітньо-науковим рівнем в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальностей 221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 226 «Фармація, промислова фармація», 228 «Педіатрія» / Укладач Л. І. Васецька. – Запоріжжя : [ЗДМУ], 2020. – 135 с.

Методичний посібник є частиною навчально-методичного комплексу матеріалів, які призначено для напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» з основних питань педагогіки, дидактики і виховання студентів у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти. Відповідно до робочої програми дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі» (ЗДМУ, 2019 р.) матеріали для самостійної роботи розраховані на 60 годин.

Рекомендується для викладачів, які читають курс з основ педагогіки у ЗВО МОЗ України.

УДК 378.046-021.68(072)

© Васецька Л. І., 2020

©Запорізький державний медичний університет, 2020

ЗМІСТ

1. Зміст.....	3
2. Передмова.....	4
3. Загальна характеристика навчальних матеріалів для самостійної роботи.....	5
4. План самостійної роботи	10
5. Змістовні модулі	11
5.1. Змістовий модуль I.....	11
5.1.1. Тема 1.....	11
5.1.2. Тема 2.....	15
5.1.3. Тема 3.....	31
5.1.4. Тема 4.....	40
5.2. Змістовий модуль II.....	55
5.2. 1.Тема 5.....	55
5.3. Змістовий модуль III.....	57
5.3.1. Тема 6.....	57
5.4. Змістовий модуль IV.....	80
5.4.1. Тема 7.....	80
5.4.2. Тема 8.....	106
5.5. Змістовий модуль V.....	113
5.5.1. Тема 9.....	113
5.5.2. Тема 10.....	122
5.5.3. Тема 11.....	122
6. Термінологічний глосарій.....	126
7. Критерії оцінювання успішності самостійної роботи.....	133
8. Рекомендована література.....	134

ПЕРЕДМОВА

Методичний посібник для викладачів, які організовують самостійну роботу здобувачів ступеня доктора філософії за третім освітньо-науковим рівнем в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальностей 221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 226 «Фармація, промислова фармація», 228 «Педіатрія» з дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі», - це частина навчально-методичного комплексу матеріалів, який складено згідно з робочою програмою цієї навчальної дисципліни (ЗДМУ, 2019 р.).

Змістовий компонент методичного посібника складається з одного модуля «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі», що містить 5 змістових модулів, які розраховані на 60 годин (2 кредити ECTS) позааудиторної роботи здобувачів.

У посібнику надані вказівки щодо організації, форм і методики проведення самостійної роботи з дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі». У матеріалах посібника презентується організація самостійного навчання, організація різних видів діяльності здобувачів ступеня доктора філософії: виявлення й активізація особистого педагогічного досвіду, проблематизація запропонованих положень, участі у дискусії, складання аналітичних повідомлень (таблиць), виконання практичної роботи та педагогічних досліджень, створення й обговорення практичних занять; моделювання й аналіз проблемних педагогічних ситуацій, прийняття загального рішення щодо аналізу педагогічного явища чи педагогічної проблемної ситуації. Для придання завданням особистісно-значущої форми здобувачам пропонуються відкриті педагогічні завдання, які не мають однозначного, відомого рішення, що орієнтує на евристичну діяльність здобувача з розробки власної версії, позиції або методичного рішення.

У методичному посібнику подана загальна характеристика навчального матеріалу для самостійної роботи з описом цільових установок цієї роботи, перспективи щодо формування педагогічних компетентностей та списку педагогічних навичок та вмінь, які мають продемонструвати здобувачі за результатами даної діяльності.

У цьому посібнику надається пояснення та коментар до виконання кожного завдання за єдиною логіко-змістовною схемою, констатуються цілі освоєння кожного змістового модуля та ставляться дидактичні, розвивальні та виховні завдання, які має реалізувати здобувач під час самостійної роботи. У матеріалах посібника прописуються блоки знань, вмінь і навичок, які мають бути сформовані у здобувача.

У поданих матеріалах є алгоритм щодо послідовності виконання здобувачами певної навчально-методичної діяльності. В організації самостійної роботи особлива увага приділяється методиці виконання завдань, які спрямовані на максимальну реалізацію творчого потенціалу здобувачів.

У методичному посібнику пропонуються різні види самостійної індивідуальної роботи: створення аналітичних таблиць, аналіз, оцінка й систематизація отриманих знань, їх поглиблення й розширення на рівні міжпредметних зв'язків та використання у професійній діяльності та науково-дослідницькій роботі. Методичний кейс із завданням для самостійної позааудиторної роботи включає репродуктивну діяльність (читання, перегляд, прослуховування, запам'ятовування); відповіді на питання для самоперевірки; пошукову-дослідницьку діяльність з обов'язковою трансформацією фахової інформації у формат навчально-методичної; відвідування практичних занять та лекцій професорсько-викладацького складу кафедри. Завдання для самостійної індивідуальної роботи чітко прописані: даються зразки або логіко-сміслові схеми виконання, додатковий інформаційний або наочний матеріал, вказівки щодо форми і терміну виконання роботи.

У даних матеріалах презентується термінологічний глосарій та пропонуються списки рекомендованої, допоміжної літератури, чинних нормативних документів та інформаційних джерел для самостійної підготовки здобувачів.

Методичні матеріали з організації самостійної роботи здобувачів з дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі» можуть використовуватися викладачами як базовий навчально-методичний матеріал для напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» у галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальностями 221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 226 «Фармація, промислова фармація» та 228 «Педагогіка» під час позааудиторних занять з предмету, так і у інших галузях знань під час вивчення основ педагогіки у нефілологічних ЗВО України.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
навчальних матеріалів для самостійної роботи
здобувачів ступеня доктора філософії
з дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі»

Предметом вивчення є педагогічний процес у ЗВО та, зокрема, у медико-фармацевтичній вищій школі.

Міждисциплінарні зв'язки: культурологія, філософія, психологія, деонтологія та предмети за фахом здобувача.

Мета та завдання самостійної роботи здобувачів ступеня доктора філософії

1.1 Метою самостійної роботи здобувачів з дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі» є продовжити ознайомлення з найбільш важливими питаннями загальних основ педагогіки, дидактики і виховання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти; а також удосконалення навичок та умінь визначати проблеми сучасної освіти й знаходити можливі шляхи їх вирішення з використанням адекватних методологічних підходів й методичного інструментарію, умінь створювати методичні матеріали різного дидактичного спрямування для роботи на практичних та лекційних заняттях.

1.2 Основними завданнями презентованих навчальних матеріалів для самостійної роботи здобувачів є:

- удосконалення професійного педагогічного мислення, розвиток системи педагогічних цінностей, спрямованих на гуманізацію та демократизацію навчального процесу;
- оволодіння додатковими педагогічними знаннями не тільки на теоретичному, але й на технологічному рівнях;
- удосконалення педагогічних навичок та вмінь аналізу й оцінювання педагогічних надбань світових й вітчизняних освітніх систем, вміння вибирати із цих систем раціональні елементи, актуальні для власної педагогічної діяльності;
- оволодіння методологією організації навчального процесу й методами викладання дисципліни за фахом у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти;
- розвиток вміння опису, пояснення та прогнозування педагогічних явищ;
- удосконалення психолого-педагогічного умінь професійної співпраці з людьми, самовдосконалення, саморегуляції та самовиховання особистості;

- удосконалення навичок, які складають основу мовленнєвої майстерності викладача вищої школи;
- підготовка до процесу організації та керування самоосвітою.

1.3 Компетентності та результати самостійної роботи здобувачів з дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі», розвитку й удосконаленню яких сприяють подані навчальні матеріали.

Згідно з вимогами робочої програми третього освітньо-наукового рівня підготовки доктора філософії навчальна дисципліна «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі» забезпечує набуття здобувачами **компетентностей**:

– **інтегральних:**

здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі педагогіки медико-фармацевтичної вищої школи, здійснювати викладацьку інноваційну діяльність в галузі охорони здоров'я на основі глибокого переосмислення наявних цілісних теоретичних знань та нових педагогічних знань, сформованих практичних навичок і вмінь педагогічної діяльності.

– **загальних:**

1. Здатність до підвищення професійної та педагогічної кваліфікації.
2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати педагогічні проблеми, здатність генерувати ідеї.
3. Здатність до спілкування у професійному середовищі, зі студентами та з представниками інших професій у національному та міжнародному контексті.
4. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконаних робіт.

– **спеціальні (фахові, предметні):**

1. Здатність інтерпретувати результати педагогічного досягнень, оцінювати можливості їх застосування, можливі ризики їх впровадження та перспективи їх подальшого використання.
2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати педагогічні проблеми, здатність генерувати ідеї.
3. Здатність виявляти потребу в додаткових знаннях у сфері педагогіки, генерувати педагогічні гіпотези.
4. Здатність формулювати педагогічну проблему.

5. Володіння сучасними методами педагогічного дослідження й методами викладання предмета за своїм фахом.
6. Здатність обирати методи контролю та критерії оцінювання якості навчання відповідно до цілей та завдань навчального процесу.
7. Здатність представлення результатів педагогічних досягнень в усній і письмовій формі відповідно до національних та міжнародних стандартів.
8. Здатність до лідерства, керування колективом .
9. Дотримання педагогічної етики та академічної доброчесності.
10. Здатність до організації та реалізації педагогічної діяльності.

Результати самостійної роботи здобувачів

Інтегративні кінцеві програмні результати самостійної роботи здобувачів, розвитку й удосконаленню яких сприяють запропоновані навчальні матеріали:

- 1) самостійне отримання знань з навчальної дисципліни обсягом 2 кредити (60 годин);
- 2) складання заліку відповідно до навчального плану теоретичної підготовки (II семестр).
- 3) складання аналітичного повідомлення про суть, причини виникнення педагогічного явища, методичні рекомендації або педагогічні поради щодо вирішення навчально-методичної або організаційно-виховної проблеми (II семестр).

Результати самостійного освоєння здобувачами навчальних матеріалів з дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі» - це

Знання:

- об'єкта, предмета, функції педагогічної науки, категоріального апарату, методів й логіки організації науково-педагогічних досліджень;
- фундаментальних основ педагогіки, основних досягнень, сучасних проблем й тенденцій та перспектив розвитку ступеневої вищої школи й освіти в умовах незалежної України;
- сутності та закономірності процесів навчання та виховання, принципів, теорій і технологій, які визначають стратегії, форми й методи педагогічної взаємодії;
- методів, видів діяльності та спілкування;
- засобів і методів педагогічного впливу на студента;

- специфіки рефлексивного управління процесом формування правильного сприйняття сучасних проблем розвитку суспільства, людського буття, духовної культури.

Уміння:

- здійснювати самостійний вибір необхідних джерел у рамках відповідної тематики; аналіз й синтез педагогічних теорій, явищ та фактів;
- орієнтуватися в основних методологічних проблемах, які виникають у педагогічній науці на сучасному етапі її розвитку;
- формувати особисту навчальну діяльність, спираючись на педагогічні дослідження;
- добирати й використовувати передові педагогічні прийоми, різноманітні дидактичні методи та інтенсивні технології викладання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти;
- застосовувати базові педагогічні знання для організації професійної діяльності і особистісного спілкування;
- розвивати в людині якості, необхідні для роботи в медико-фармацевтичній галузі.

Комунікація:

- представляти для обговорення результати своєї педагогічної роботи;
- уміти з дотриманням етичних норм та педагогічного етикету формувати комунікаційну стратегію з суб'єктами взаємодії, застосовувати демократичні технології прийняття колективних рішень, враховувати виховні, навчально-організаційні потреби та інтереси студентів, використовувати ефективні стратегії спілкування залежно від педагогічної та навчальної ситуації;
- брати участь у дискусіях із викладачами-фахівцями.

Автономія і відповідальність:

- демонструвати етичну поведінку під час педагогічної практики;
- дотримуватися етичних принципів у роботі зі студентами й колегами;
- дотримуватися академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих дослідно-педагогічних результатів;
- виявляти ініціативу та соціальну відповідальність за результати прийнятих педагогічних рішень у різних ситуаціях;
- виявляти здатність до самоорганізації педагогічно-професійної діяльності.

ПЛАН САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

з дисципліни

«Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі»

для здобувачів ступеня доктора філософії за третім освітньо-науковим рівнем

в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальностей

221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 226 «Фармація», 228 «Педіатрія»

(денна і вечірня форми навчання)

№ з/п	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ (ЗМ)	Кількість годин
1	ЗМ I «Методи та форми організації навчального процесу у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти» Тема 1. Педагогіка вищої школи. Загальні основи педагогіки медико-фармацевтичної вищої освіти. 4 Тема 2. Складання глосарія основних понять та категорій педагогіки. Проведення тестування щодо визначення стилю навчання та стилю педагогічного спілкування. Інтерпретація результатів тестування для підвищення власної педагогічної кваліфікації. 4 Тема 3. Дидактичний процес у вищій школі. Особливості освітнього процесу у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти. 2 Тема 4. Аналіз основних моделей навчання. Складання короткого аналітичного повідомлення про переваги і недоліки обраної моделі навчання. Характеристика основних нормативних документів змісту медико-фармацевтичного закладу вищої освіти. 2	12
2	ЗМ II «Сучасні педагогічні технології та їх використання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти» Тема 5. Повідомлення про впровадження інноваційних технологій на кафедрі, де працює аспірант. Визначення провідних педагогічних технологій для власної педагогічної практики та створення презентації до лекції за фахом. 12	12
3	ЗМ III «Критерії якості навчання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти. Організація і проведення контролю у процесі навчання» Тема 6. Розробка власних критеріїв оцінювання самостійної роботи студентів. Створення методичної розробки для студентів з теми за фахом (за вибором аспіранта). Створення бази тестів для поточного контролю з предмету за фахом. 16	16
4	ЗМ IV «Психолого-педагогічні основи процесу виховання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти» Тема 7. Повідомлення на тему «Педагогічна діяльність: її об'єктивний і суб'єктивний характер». Аналіз 5 конкретних педагогічних ситуацій в системі «викладач-студент» (з досвіду аспіранта або колег кафедри). 10 Тема 8. Діагностика стилю керування навчально-виховним процесом. 2	12
5	ЗМ V «Педагогічна майстерність викладача вищої школи» Тема 9. Імідж та самооцінка викладача вищої школи. 2 Тема 10. Повідомлення «Базова культура особистості та шляхи її формування». Побудова образу ідеального викладача медико-фармацевтичного закладу вищої освіти. 4 Тема 11. Підготовка до підсумкового контролю модуля I 2	8
	Разом	60

ЗМІСТОВІ МОДУЛІ

**дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі»
для самостійної роботи здобувачів доктора філософії**

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I «Методи та форми організації навчального процесу у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти»

ТЕМА 1 (4 години). ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

МЕТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) Перевірка знань категоріального й понятійного апарата педагогічної науки;
- 2) Розвиток навичок аналізу, узагальнення й аргументованого викладення педагогічної проблеми й явища.

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) **Освітні** – ознайомити з загальними основами педагогіки, з її категоріями та поняттями; показати зв'язки педагогіки з іншими науками; визначити завдання та функції педагогічної науки в медичній освіті.
- 2) **Розвивальні** – розвивати вміння використовувати методи педагогічних досліджень у практичній діяльності викладача вищої школи.
- 3) **Виховні** – розвивати мотивацію педагогічної діяльності, здатність самостійно підвищувати професійну кваліфікацію й компетентність.

Здобувач повинен знати:

1. Визначення поняття «педагогіка».
2. Основні категорії й поняття педагогіки.
3. Об'єкт, предмет, мету і завдання педагогічної науки у медичній освіті.
4. Проблеми виховання й самовиховання.
5. Зв'язок педагогіки з медичними та іншими науками.

Здобувач повинен вміти:

1. Орієнтуватися у категоріально-понятійному апараті педагогіки.
2. Визначати свою педагогічну мету й завдання.
3. Аналізувати, узагальнювати, повідомляти інформацію з проблеми педагогічного характеру.

Здобувач повинен володіти:

1. Понятійним апаратом педагогічної науки.
2. Методами аналізу, синтезу й узагальнення інформації.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЩОДО ПОСЛІДОВНОСТІ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Ознайомитися з презентацією нового матеріалу – мультимедійна презентація Power Point на тему «Педагогіка вищої школи. Загальні основи педагогіки медико-фармацевтичної вищої освіти» (42 слайди на сайті електронних ресурсів ЗДМУ, підрозділ ЦППГ).

2. Перевірити засвоєння матеріалу у вигляді тестування.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання 1. Виберіть правильне визначення поняття з розділу «Загальні основи педагогіки вищої школи».

1. На сучасному етапі в межах єдиної педагогіки вищої школи розвивається два напрями:
...

- **університетський (академічний) і післядипломний**
- академічний і народний
- університетський і кваліфікаційний

2. Педагогіка вищої школи виникла на базі загальної педагогіки, і, відповідно, включає в себе ...

- **фундаментальний (теоретичний) і прикладний (методичний) рівні**
- функціональний і спеціальний рівні
- довузівський і основний рівні

3. Педагогіка вищої школи – це галузь ...

- **загальної педагогіки**
- наукової (елітарної) педагогіки
- народної педагогіки

4. ... вивчає закономірності освіти/самоосвіти, навчання, виховання/самовиховання і розвитку/саморозвитку студентів/слухачів.

- **Педагогіка вищої школи**
- Дидактика вищої школи
- Історія педагогіки

5. ... охоплює: ЗВО, особливості взаємодії та особистості студентів та педагогів, процес вищої освіти, самоосвіти, самостійної роботи, виховання і самовиховання студентів; форми, методи і педагогічні технології у ЗВО.

- **Предмет педагогіки вищої школи**
- Джерело педагогіки
- Системи педагогічних наук

6. ...: народна педагогіка, історія педагогіки, сучасний педагогічний досвід.

- **Джерела педагогіки**

- Розділи педагогіки

- Системи педагогічних наук

7. ... : 1) Загальна педагогіка; 2) Вікова педагогіка; 3) Спеціальна педагогіка; 4) Функціональна педагогіка; 5) Соціальна педагогіка; 6) Порівняльна педагогіка.

- **Розділи педагогіки**

- Джерела педагогіки

- Системи педагогічних наук

8. ... входить: 1) Педагогіка вищої школи; 2) Переддошкільна 3) Дошкільна; 4) Шкільна 5) Сурдопедагогіка ; 6) Тифлопедагогіка; 7) Олігофрено-педагогіка; 8) Педагогіка професійної освіти; 9) Андрагогіка; 10) Герогогіка; 11) Агогіка.

- **До системи педагогічних наук**

- До джерел педагогіки

- До розділів педагогіки

9. ...– активний процес взаємозалежної і взаємозумовленої діяльності суб'єктів та об'єктів навчання й виховання, що становить організовану й цілеспрямовану навчально-виховну діяльність його учасників.

- **Навчально-виховний процес**

- Розвиток

- Навчання

10. ... належать: навчання, освіта/самоосвіта, виховання/самовиховання, розвиток, педагогічний процес, педагогічна діяльність, модель фахівця, методи, організаційні форми навчання, виховання й розвитку студентів.

- **До основних педагогічних категорій**

- Доперспективи розвитку суспільства

- До основних завдань педагогіки

11. Об'єктом дослідження педагогіки медичної освіти є ... .

- **педагогічний процес у медичному ЗВО**

- вищий навчальний заклад

- особистість науково-педагогічного працівника

12. ... педагогіки у вищому медичному навчальному закладі є формування у майбутнього лікаря основ педагогічної компетентності і розширення професійних функцій медичного працівника.

- **Метою вивчення**

- Предметом

- Об'єктом

13. Педагогіка у медичній освіті виконує такі функції: ... .

- **аналітичну, прогностичну, проектно-конструктивну**
- профілактики, лікування і спілкування з пацієнтами
- передачі особистого досвіду колегам

14. ... вивчає закономірності освіти/самоосвіти, навчання, виховання/самовиховання і розвитку/саморозвитку студентів/слухачів.

- **Педагогіка вищої школи**
- Дидактика вищої школи
- Історія педагогіки

15. Педагогіка вищої школи має забезпечити реалізацію таких функцій: ...

- **освітньої, науково-пізнавальної, проективної, культурологічної, адаптивної, формувально-виховної та формувально-професійної**
- перетворювальної, прогнозувальної, спонукальної, соціальної, відповідальної, національної
- порівняльної, формувальної, виховної, освітньої, культурної, соціальної

16. ... сучасності має ґрунтуватися на таких основних принципах: відповідність освіти потребам соціально-економічного розвитку суспільства; забезпечення інтелектуального розвитку особистості, оволодіння нею ефективними методами самостійної пізнавальної діяльності.

- **Освітня діяльність**
- Методична діяльність
- Технологічна діяльність

17. Одне з основних завдань педагогіки вищої школи:

- **обґрунтування методологічних і теоретичних засад педагогічного процесу у ЗВО на сучасному етапі розвитку науки і людства**
- розвиток високої екологічної культури й відповідальності за збереження довкілля
- формування високих морально-духовних якостей на засадах загальнолюдських і національних цінностей

18. Педагогічні принципи –

- об'єктивно повторювана послідовність явищ.
- **це система вимог і положень педагогіки, дотримання яких забезпечує продуктивність навчально-виховного процесу.**
- система критичних поглядів на реальну вишівську дійсність і відповідного пошуку та пропозиції нових конструктивних ідей.

19. Педагогічна закономірність – ... .

- **об'єктивно повторювана послідовність явищ**
- це система вимог і положень педагогіки

- система критичних поглядів на реальну вишівську дійсність і відповідного пошуку та пропозиції нових конструктивних ідей

20. Навчання – ... .

- це процес засвоєння студентами інформації у вигляді знань, умінь та навичок, а також професійних компетенцій за допомогою викладача як організатора цього процесу

- це керівництво набуттям студентами знань, засвоєнням певних поглядів, виробленням правильних звичок, формуванням потреб, інтересів, мотивів

- це цілеспрямований, систематичний і безперервний процес удосконалювання розумової, психічної, фізичної і професійної діяльності студента за допомогою відповідного навчального матеріалу, доцільного впливу та адекватної організації навчально-виховного процесу у ЗВО

21. Виховання – ...

- це керівництво набуттям студентами знань, засвоєнням певних поглядів, виробленням правильних звичок, формуванням потреб, інтересів, мотивів

- це новий напрям думки твердження або розгорнута модель, що відображає ті чи інші відносини або зв'язки діяльності ЗВО

- це система вимог і положень педагогіки, дотримання яких забезпечує продуктивність навчально-виховного процесу

ТЕМА 2 (4 години). СКЛАДАННЯ ГЛОСАРІЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ТА КАТЕГОРІЙ ПЕДАГОГІКИ. ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛЮ НАВЧАННЯ ТА СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ТЕСТУВАННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ВЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ. Письмова форма.

МЕТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) Перевірка знань категоріального й понятійного апарата педагогічної науки;
- 2) Розвиток навичок аналізу, узагальнення й аргументованого викладення педагогічної проблеми й явища.

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Освітні – вивчити літературу з питань загальних основ педагогіки вищої школи і, зокрема, педагогіки вищої медико-фармацевтичної освіти, зв'язку педагогіки з іншими науками.

Розвивальні – розвивати вміння використовувати методи педагогічного дослідження (самоаналізу, анкетування, тестування) у практичній діяльності педагога вищої школи.

Виховні – розвивати мотивацію педагогічної діяльності, здатність самостійно підвищувати професійну кваліфікацію й компетентність.

Здобувач повинен знати:

1. Визначення поняття «педагогіка».
2. Основні категорії й поняття педагогіки як науки: «освіта», «педагогічний процес», «виховання», «тенденції розвитку вищої медичної освіти», «наукові завдання педагогіки», «розвиток особистості», «навчання», «типи освітніх середовищ», «принципи виховання», «засвоєння», «освоєння», «основні форми засвоєння», «кероване освоєння», «галузі педагогіки», «аспекти освіти».
3. Об'єкт, предмет, цілі й завдання педагогічної науки у медико-фармацевтичній вищій освіті.
4. Проблеми виховання й самовиховання.
5. Зв'язок педагогіки з медичними та іншими науками.

Здобувач повинен вміти:

1. Орієнтуватися у категоріально-понятійному апараті педагогіки.
2. Визначати свої педагогічні цілі й завдання.
3. Аналізувати, узагальнювати й повідомляти інформацію з проблем педагогіки.
4. Використовувати психолого-педагогічний тест з визначення власного способу мислення, манери ставити питання й приймати рішення для ефективної професійно-педагогічної діяльності.

Здобувач повинен володіти:

1. Понятійним апаратом.
2. Методом дослідної діяльності – самоаналіз, анкетування, самотестування.
3. Методичними прийомами аргументованого повідомлення, узагальнення.

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ
ЩОДО ПОСЛІДОВНОСТІ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

1. ***Скласти*** глосарій основних понять та категорій педагогіки.
2. ***Створити*** анкету для дослідження проблеми вивчення здобувачами основ педагогіки у ЗВМО України.
3. ***Провести*** тестування для визначення власного стилю навчання.
4. ***Інтерпретувати*** отримані результати тестування для визначення плану підвищення своєї педагогічної кваліфікації.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання 1. Визначення понять і категорій з теми заняття.

Виберіть визначення запропонованих понять.

№ картки з/ п.	ПОНЯТТЯ ТА КАТЕГОРІЇ	ДЕФІНІЦІЯ
1	Педагогіка як наука	Наука про навчання, виховання і розвиток людини.
2	Педагогіка вищої школи	Це галузь загальної педагогіки, що вивчає закономірності освіти/самоосвіти, навчання, виховання/самовиховання, розвитку/саморозвитку студентів/слухачів, а також їх наукову і професійну підготовку відповідно до вимог суспільства і держави.
3	Об'єкт педагогіки медичної освіти	Педагогічний процес у медичному закладі вищої освіти.
4	Предмет педагогіки медичної освіти	Процес навчання, виховання студентів, взаємодії між учасниками педагогічного процесу.
5	Навчально-виховний процес	Активний процес взаємозалежної і взаємозумовленої діяльності суб'єктів та об'єктів навчання та виховання.
6	Виховання	Це керівництво набуттям студентами знань, засвоєнням ними певних поглядів, виробленням правильних звичок, формуванням потреб, інтересів, мотивів.
7	Навчання	Це процес засвоєння студентами інформації у вигляді знань, умінь та навичок, а також професійних компетенцій за допомогою викладача.
8	Освіта як процес	Система набування знань, навичок, умінь, способів мислення і діяльності.
9	Освіта як результат	Рівень освіченості, ступінь оволодіння глибиною, широтою і змістом знань, навичок і вмінь.
10	Розвиток	Це цілеспрямований, систематичний і безперервний процес удосконалення розумової, психічної, фізичної і професійної діяльності студента
11	Два напрями розвитку	Університетський (академічний) і

	єдиної педагогіки вищої школи	післядипломний.
12	Рівні педагогіки вищої школи	Фундаментальний (теоретичний) і прикладний (методичний)
13	Джерела педагогіки	Народна педагогіка, історія педагогіки, сучасний педагогічний досвід
14	Розділи педагогіки	- загальна педагогіка; - вікова педагогіка; - спеціальна педагогіка; - функціональна педагогіка; - соціальна педагогіка; - порівняльна педагогіка.
15	Система педагогічних наук	- Педагогіка вищої школи; - - перед дошкільна педагогіка; - - дошкільна; - - шкільна; - - сурдопедагогіка; - - тифлопедагогіка; - - олігофрено-педагогіка; - - педагогіка професійної освіти; - - андрагогіка; - - геронгогіка; - - агогіка.
16	Педагогічна теорія	Система науково-педагогічних знань, яка описує і пояснює елементи реальної педагогічної діяльності у ЗВО.
17	Педагогічна ідея	Це новий напрям думки, твердження або розгорнута модель, що відображає ті чи інші відносини або зв'язки діяльності ЗВО.
18	Педагогічні принципи	Це система вимог і положень педагогіки.
19	Педагогіка у медичній освіті виконує такі функції	- аналітичну; - прогностичну; - проектно-конструктивну.
20	Педагогічна концепція	Це система критичних поглядів на реальну вишівську дійсність і відповідного пошуку та пропозиції нових конструктивних ідей.
21	Педагогічна закономірність	Це об'єктивно повторювальна послідовність педагогічних явищ.

Завдання 2. Створення анкети.

Складіть 3 питання анкети «Чи потрібно вивчати курс педагогіки у медико-фармацевтичному ЗВО?»

Завдання 3. Аргументоване узагальнення.

Сформулюйте аргументоване резюме з проблеми «Чи потрібно вивчати курс педагогіки у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти?»

Завдання 4. Самоаналіз: визначення власного способу мислення, манери ставити запитання й приймати рішення.

А) Визначте власний спосіб мислення, манери ставити запитання та приймати рішення (*Додаток 1*).

Б) Проаналізуйте результати тесту і повідомте про найбільш близький вам стиль мислення, про можливості його реалізації.

В) Дайте оцінку тесту за параметрами «необхідності / неважливості» та «правдивості / неправдивості» для майбутньої викладацької діяльності.

Додаток 1

Тест

«Індивідуальні стилі мислення»

(за О.Алексєєвою, Л.Громовою)

Цей тест призначено для того, щоб допомогти визначитися з бажаним способом мислення, а також з манерою ставити запитання та приймати рішення. Серед запропонованих на вибір відповідей немає правильних або неправильних. Максимум корисної інформації ви отримаєте у тому випадку, коли будете як найточніше повідомлювати про особливості вашого реального мислення, а не про те, як, на вашу думку, треба було б мислити.

Кожен пункт цього опитувальника складається з тверджень, за якими слідують п'ять його можливих закінчень. Ваше завдання – укажіть ту ступінь, . Ваша задача — укажати ту ступінь, в якій кожне закінчення можна застосувати до вас. На опитувальнику в квадратах праворуч від кожного закінчення поставте номери — 5, 4, 3, 2 або 1, які вказують на ту ступінь, в якій подане закінчення можна застосовувати до вас: від 5 (найбільше підходить) до 1 (найменше підходить). Кожний номер (бал) повинен бути використаний тільки один раз. Кожне з п'яти закінчень у групі повинне отримати номер.

Приклад : Коли я читаю книгу за фахом, я головним чином звертаю увагу на:

- 1) якість викладу, стиль;
- 2) основні ідеї книги;
- 3). Композицію та оформлення книги;
- 4) логіку і аргументацію автора;
- 5) висновки, які можна зробити з книги.

Якщо ви впевнені, що зрозуміли інструкцію, продовжуйте працювати далі.

А Коли між людьми має місце конфлікт на ґрунті ідей, я віддаю перевагу тій стороні, яка:

- 1) встановлює, визначає конфлікт і намагається висловити його відкрито;

- 2) найкраще висловлює які поставлені цінності та ідеали;
- 3) найкраще відображає мої особисті погляди і досвід;
- 4) підходить до ситуації найбільш логічно і послідовно;
- 5) викладає аргументи найкоротше і переконливо.

Б *Коли я починаю працювати над проектом у складі групи, найважливіше для мене:*

- 1) зрозуміти цілі і значення цього проекту;
- 2) розкрити цілі і цінності учасників робочої групи;
- 3) визначити, як ми збираємося розробляти даний проект;
- 4) зрозуміти, яку вигоду цей проект може принести для нашої групи;
- 5) щоб робота над проектом була організована і зрушила з місця.

В *Взагалі кажучи, я засвоюю нові ідеї найкраще, коли можу:*

- 1) пов'язувати їх з поточними або майбутніми заняттями;
- 2) застосовувати їх до конкретних ситуацій;
- 3) зосередитися на них і ретельно їх проаналізувати;
- 4) зрозуміти, наскільки вони схожі зі звичайними ідеями;
- 5) протиставити їх з іншими ідеями.

Г *Для мене графіки, схеми, креслення в книгах або статтях зазвичай:*

- 1) корисніше тексту, якщо вони точні;
- 2) корисні, якщо вони ясно показують важливі факти;
- 3) корисні, якщо вони піднімають питання по тексту;
- 4) корисні, якщо вони підкріплюються і пояснюються текстом;
- 5) не більше і не менше корисні, ніж інші матеріали.

Д *Якби мені запропонували провести якесь дослідження, я, ймовірно, почав би з ...*

- 1) спроби визначити його місце в більш широкому контексті;
- 2) визначення того, чи зможу я виконати його поодиночі або мені потрібна допомога;
- 3) роздумів і пропозицій щодо можливих результатів;
- 4) рішення про те, чи слід взагалі проводити це дослідження;
- 5) спроби сформулювати проблему якомога повніше і точніше.

Е *Якби мені довелося збирати від членів якоїсь організації інформацію, що стосується її нагальних проблем, я вважав за краще б:*

- 1) зустрітися з ними індивідуально і задати кожному конкретні питання;
- 2) провести загальні збори і попросити їх висловити свої думки;
- 3) опитати їх невеликими групами, задаючи загальні питання;
- 4) зустрітися неофіційно з впливовими особами і з'ясувати їхні погляди;
- 5) попросити членів організації надати мені (бажано у письмовій формі) всю відповідну інформацію, якою вони володіють.

Ж *Ймовірно, я буду вважати щось правильним, істинним, якщо це «щось»:*

- 1) вистояло проти опозицій, витримало опір протилежних підходів;
- 2) узгоджується з іншими речами, яким я вірю;
- 3) було підтверджено на практиці;
- 4) піддається логічному і науковому доказу;
- 5) можна перевірити особисто на доступних спостереженню фактах.

З *Коли я на дозвіллі читаю журнальну статтю, вона буде швидше за все:*

- 1) про те, як комусь вдалося вирішити особисту або соціальну проблему;
- 2) присвячена дискусійному або соціальному питанню;
- 3) повідомленням про наукове або історичне дослідження;
- 4) про цікаву, кумедну людину або подію;
- 5) точне, без частки вимислу, повідомлення про чийсь цікавий життєвий досвід.

І *Коли я читаю звіт про роботу, я звертаю увагу на ...*

- 1) близькість висновків до мого особистого досвіду;
- 2) можливість виконання даних рекомендацій;
- 3) надійність і обґрунтованість результатів фактичними даними;
- 4) розуміння автором цілей і завдань роботи;
- 5) інтерпретацію даних

К *Коли переді мною поставлено завдання, перше, що я хочу дізнатися - це:*

- 1) який найкращий метод для вирішення цього завдання;
- 2) кому і коли потрібно, щоб ця задача була вирішена;
- 3) чому це завдання стоїть вирішити;
- 4) який вплив рішення може мати на інші завдання, які доводиться вирішувати;
- 5) яка пряма, негайна вигода від вирішення даного завдання.

Л *Зазвичай я дізнаюся максимум про те, як слід робити щось нове, завдяки тому що:*

- 1) з'ясовую для себе, як це пов'язано з чимось іншим, що мені добре знайоме;
- 2) беруся за справу якомога раніше;
- 3) вислуховую різноманітні точки зору з приводу того, як це зробити;
- 4) є хтось, хто показує мені, як це зробити;
- 5) ретельно аналізую, як це зробити найкращим чином.

М *Якби мені довелося проходити випробування або здавати іспит, я вважав за краще б:*

- 1) набір об'єктивних, проблемно-орієнтованих питань з предмету;
- 2) дискусію з тими, хто також проходить випробування;
- 3) усний виклад і показ того, що я знаю;
- 4) повідомлення в довільній формі про те, як я використовував те, чому навчився;
- 5) письмовий звіт, який охоплює історію питання, теорію і метод.

Н *Люди, особливі якості яких я поважаю найбільше, це - ймовірно, ..*

- 1) видатні філософи і вчені;

- 2) письменники і вчителі;
- 3) лідери політичних і ділових кіл;
- 4) економісти та інженери;
- 5) фермери і журналісти.

О *Взагалі кажучи, я знаходжу теорію корисною, якщо вона ...*

- 1) здається спорідненою тим іншими теоріями і ідеям, які я вже засвоїв;
- 2) пояснює речі новим для мене чином;
- 3) здатна систематично пояснити безліч пов'язаних ситуацій;
- 4) служить проясненню мого особистісного досвіду і спостережень;
- 5) має конкретне практичне застосування.

П *Коли я читаю книгу (статтю), що виходить за рамки моєї безпосередньої діяльності, я роблю це головним чином через ...*

- 1) зацікавленість у вдосконаленні своїх професійних знань;
- 2) вказівки з боку шановної мною людини з можливою її корисністю для мене;
- 3) бажання розширити свою загальну ерудицію;
- 4) бажання вийти за межі власної діяльності для різноманітності;
- 5) прагнення дізнатися більше про певний предмет.

Р *Коли я читаю статтю з дискусійного питання, то вважаю за краще, щоб в ній:*

- 1) показувалися переваги для мене, в залежності від обраної точки зору;
- 2) викладалися всі факти під час дискусії;
- 3) логічно і послідовно окреслювалися поставлені спірні питання;
- 4) визначалися цінності, які використовує автор;
- 5) яскраво висвітлювалися обидві сторони спірного питання і сутність конфлікту.

С *Коли я вперше підходжу до якоїсь технічної проблеми, я швидше за все буду:*

- 1) намагатися пов'язати її з більш широкою проблемою або теорією;
- 2) шукати шляхи і способи вирішити цю проблему;
- 3) обмірковувати альтернативні способи її вирішення;
- 4) шукати способи, якими інші, можливо, вже вирішили цю проблему;
- 5) намагатися знайти найкращу процедуру для її вирішення.

Т *Взагалі кажучи, я найбільше схильний до того, щоб:*

- 1) знаходити вже існуючі методи, які працюють, і використовувати їх якнайкраще;
- 2) ламати голову над тим, як різноманітні методи могли б бути використаними разом;
- 3) відкривати нові і більш досконалі методи;
- 4) знаходити способи змусити існуючі методи працювати краще і по-новому;
- 5) розбиратися у тому, як і чому існуючі методи повинні працювати.

А тепер, будь ласка, перенесіть ваші відповіді до відповідних квадратиків на бланку дешифратора і підсумуйте бали спочатку за рядками, а потім - за стовпцями, виконуючи вказівки на цьому бланку.

Перепишіть ваші оцінки в п'ять порожніх квадратів, розташованих нижче.

Отже, найважча робота позаду. Тепер необхідно оцінити отримані результати і дати їм змістовну інтерпретацію.

Але перш - перевірте якість своєї роботи.

П'ять ваших оцінок, записаних в позначених буквами квадратах (С, І, П, А, Р) нижній частині бланка-дешифратора, в сумі повинні скласти 270 балів.

В іншому випадку вам доведеться перевірити свою «бухгалтерію»: спочатку - по вертикалі, а потім, в разі необхідності, і по горизонталі. Якщо і це не допоможе знайти помилку, залишається одне - перевірити правильність ваших відповідей (в сенсі дотримання інструкції) на кожен пункт опитувальника. Так чи інакше, потрібно домогтися виконання умови « $3 + I + П + А + Р = 270$ ». Як ви вже, напевно, здогадалися, літери є не що інше, як початкові літери назв стилів мислення.

С - синтетичний стиль

І - ідеалістичний стиль

П - прагматичний стиль

А - аналітичний стиль

Р - реалістичний стиль

СИНТЕТИЧНИЙ СТИЛЬ мислення проявляється в тому, щоб створювати щось нове, оригінальне, комбінувати несхожі, часто протилежні ідеї, погляди, здійснювати подумки експерименти. Девіз синтезатора - «Що якщо ...». Синтезатори прагнуть створити якомога ширшу, узагальнену концепцію, що дозволяє об'єднати різні підходи, «зняти» протиріччя, примирити протилежні позиції.

Це теоретизований стиль мислення, такі люди люблять формулювати теорії і свої висновки будують на основі теорій, люблять помічати суперечності в чужих міркуваннях і звертати на це увагу оточуючих людей, люблять загострити протиріччя і спробувати знайти принципово нове рішення, що інтегрує протилежні погляди, вони схильні бачити світ мінливим і люблять зміни, часто заради самих змін.

ІДЕАЛІСТИЧНИЙ СТИЛЬ мислення проявляється у схильності до інтуїтивних, глобальних оцінок без здійснення детального аналізу проблем.

Особливість ідеалістів - підвищений інтерес до цілей, потреб, людських цінностей, моральних проблем; вони враховують у своїх рішеннях суб'єктивні і соціальні чинники, прагнуть згладжувати протиріччя та акцентувати подібність у різних позиціях, легко, без внутрішнього опору сприймають різноманітні ідеї та пропозиції, успішно вирішують такі проблеми, де важливими факторами є емоції, почуття, оцінки та інші суб'єктивні моменти, часом утопічно прагнучі всіх і все примирити, об'єднати. «Куди ми йдемо і чому?» - класичне запитання ідеалістів.

ПРАГМАТИЧНИЙ СТИЛЬ мислення спирається на безпосередній особистий досвід, на використання тих матеріалів та інформації, які легко доступні, прагнучі якомога швидше отримати конкретний результат (нехай і обмежений), практичний вигравш. Девіз прагматиків: «Що-небудь та спрацює», «Годиться все, що працює».

Поведінка прагматиків може здаватися поверхневою, безладною, але вони дотримуються установки: події в цьому світі відбуваються не узгоджено, і все залежить від випадкових обставин, тому в непередбачуваному світі треба просто пробувати: «Сьогодні зробимо так, а там подивимося ...».

Прагматики добре відчують кон'юнктуру, попит і пропозиція, успішно визначають тактику поведінки, використовуючи в свою користь обставини, що склалися, проявляючи гнучкість і адаптивність.

АНАЛІТИЧНИЙ СТИЛЬ мислення орієнтований на систематичне і всебічне розгляд питання або проблеми в тих аспектах, які задаються об'єктивними критеріями, схильний до логічного, методичної, ретельної (з акцентом на деталі) манері рішення проблем.

Перш ніж прийняти рішення, аналітики розробляють детальний план і намагаються зібрати якомога більше інформації, об'єктивних фактів, використовуючи і глибокі теорії.

Вони сприймають світ логічним, раціональним, впорядкованим і передбачуваним, тому схильні шукати формулу, метод або систему, здатну дати рішення тієї чи іншої проблеми і піддається раціональному обґрунтуванню.

Реалістичний стиль мислення орієнтований тільки на визнання фактів, і «реальним» є тільки те, що можна безпосередньо відчувати, на власні очі побачити чи почути, доторкнутися тощо.

Реалістичне мислення характеризується конкретністю і установкою на виправлення, корекцію ситуацій для досягнення певного результату.

Проблема для Реалістів виникає щоразу, коли вони бачать, що щось є неправильним і хочуть це щось виправити. Таким чином, можна зазначити, що індивідуальний стиль мислення впливає на способи вирішення проблем, на способи поведінки, на особистісні якості людини.

Якщо ви набрали **від 60 до 65 балів** в якості оцінки будь-якого стилю мислення, це означає, що ви віддаєте помірну перевагу цьому стилю (або стилям). Інакше кажучи, при інших рівних умовах ви будете схильні використовувати цей стиль (або стилі) більше (або частіше) інших.

Якщо ви набрали **від 66 до 71 балів**, значить, ви надаєте значну перевагу такому стилю (або стилям) мислення.

Ймовірно, ви користуєтеся даним стилем систематично, послідовно і в більшості ситуацій.

Якщо ж ваша оцінка з якогось стилю склала **72 бали і більше**, тоді у вас дуже сильна перевага цього стилю мислення. Фактично ви йому віддані.

Тепер, якщо ви отримаєте одну або кілька високих оцінок з якихось стилів мислення, у вас неодмінно виявиться одна або навіть кілька низьких оцінок за іншими стилями.

Тоді, якщо ваша оцінка з якого-небудь стилю знаходиться в межах **від 43 до 48 балів**, для вас характерно помірно нехтування цим стилем мислення. Тобто за інших рівних умов, ви, по можливості, будете уникати його при вирішенні значущих для вас проблем.

Якщо ви набрали **від 37 до 42 балів** - у вас, швидше за все, стійке ігнорування такого стилю мислення. Нарешті, якщо ваша оцінка дорівнює **36 балам або менше**, цей стиль вам абсолютно чужий, ви, ймовірно, не користуєтеся їм практично ніде і ніколи, навіть якщо він є найкращим підходом до проблеми при даних обставинах.

Завдання 5. Самоаналіз: визначення власного стилю навчання.

А) Пройдіть тест «Стили навчання» з метою визначення власного стилю навчання для подальшої ефективної викладацької діяльності – для вибору оптимальних методів й форм навчання.

Б) Проаналізуйте, який стиль навчання притаманний Вам.

Додаток 1

КАТАЛОГ ПИТАНЬ ЩОДО СТИЛІВ НАВЧАННЯ

Відзначте ті твердження, які характеризують Ваш стиль навчання

1. Я абсолютно коректний (на) в усьому.
2. Мені подобається ризикувати.
3. Я віддаю перевагу вирішувати проблеми, використовуючи підхід «крок за кроком», а не шляхом здогадок.
4. Я віддаю перевагу простим речам, прямим речам.
5. Я часто роблю речі «тільки тому, що я відчуваю, що так треба», а не тому, що я прийняв таке рішення на основі логічних міркувань
6. Я не часто приймаю речі «на віру». Я люблю сам (а) перевіряти усе.
7. Важливо, що ми вчимо, ніж те, як це працює на практиці.
8. Я активно шукаю нові підходи в роботі.
9. Коли я чую про нову ідею, то відразу ж починаю розробляти план, як перевірити її, випробувати.
10. Я взагалі схильний (на) дотримуватися встановлених порядків, правил суворого розкладу.
11. Я ретельно доробляю речі до кінця. Я не люблю робити передчасних висновків.
12. Я приймаю рішення дуже обережно, ретельно зважаючи всі можливості.
13. Я не люблю розпорошеність, вважаю за краще бачити речі в певній цілісності.
14. У дискусіях я висловлююся лише по суті.
15. Я люблю випробувати нове і відмінне від колишнього.
16. Я люблю все обдумати, перш ніж приходити до якогось висновку.
17. Мені важко презентувати нестандартні ідеї спонтанно.
18. Я віддаю перевагу отриманню якомога більше різноманітної інформації про предмет: чим більше я маю «для посіву», тим краще.
19. Я вважаю за краще робити справи по мірі того, як вони з'являються, а не планувати їх заздалегідь.
20. Я схильний (на) оцінювати ідеї інших по тому, як вони працюють на практиці.

21. Я не думаю, що можна приймати рішення, ґрунтуючись тільки на почуттях. Потрібно враховувати всі факти.
22. У мене невеликий «пунктик» щодо того, ЯК я роблю речі, тобто я трохи перфекціоніст (ка).
23. У дискусіях я зазвичай виступаю з безліччю нестандартних ідей.
24. У дискусіях я висуваю ідеї, які, я знаю, будуть працювати
25. Я віддаю перевагу, якщо можна, подивитися на проблему з різних сторін, перш ніж почати працювати.
26. Зазвичай я кажу більше, ніж слухаю.
27. Досить часто я можу розробити багато практичних способів виконання роботи.
28. Я впевнений (а) в тому, що ключовим в успішній роботі є ретельне логічне мислення.
29. Якщо мені потрібно написати офіційного листа, я вважаю за краще написати кілька проектних варіантів, перш ніж приступити до фінальної версії.
30. Я розглядаю всі альтернативи, перш ніж приймати рішення.
31. Я не люблю нестандартні ідеї. Вони не дуже практичні.
32. Перш ніж стрибнути, потрібно озирнутися.
33. Зазвичай я більше слухаю, ніж говорю.
34. Не важливо, ЯК речі робляться: головне, щоб вони працювали.
35. Мене дратують правила і плани: вони позбавляють проблему її суті.
36. Зазвичай я на вечірці - душа компанії.
37. Я роблю все можливе, щоб виконати роботу.
38. Я люблю докопуватися до суті речей і дізнаватися, як вони працюють.
39. Я люблю такі зустрічі і дискусії, які проходять за чіткою схемою, згідно з порядком денним.
40. Я не проти, якщо іноді речі виходять з-під контролю.

Потім визначається стиль навчання (*Додаток 2*).

Додаток 2

Таблиця визначення стилю навчання

ПІДРАХУНОК БАЛІВ за стилями навчання			
Якщо у попередньому листі опитування Ви віднесли твердження до себе, то поставте поруч з номером твердження у відповідному стовпці «галочку».			
Потім підрахуйте їх кількість у кожному стовпці			
2	11	1	4
5	12	3	7
8	16	6	9
15	18	10	14
19	21	13	20
23	25	17	24
26	29	22	27
35	30	28	31

36	32	38	34
40	33	39	37
Активіст	Мислитель	Теоретик	Прагматик

Додаток 3

ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС СТИЛІВ НАВЧАННЯ

АКТИВІСТИ

Активісти повністю присвячують себе новим переживанням. Вони задоволені «тут і зараз» і щасливі, знаходяться у владі безпосереднього переживання. Вони відверті, не скептичні, і це робить їх оптимістами у всьому новому. Їх філософія: «Я спробую щонебудь ще». Вони спочатку діють, а потім обмірковують наслідки.

Їхні дні заповнені діяльністю. Вони беруться за вирішення завдання, маючи безліч ідей. Як тільки захоплення однієї діяльністю проходить, вони шукають іншу. Вони прагнуть отримати новий складний досвід, але їх дратує сам процес виконання завдання, необхідність концентрації. Вони товариські люди, постійно взаємодіють з іншими, але в процесі спілкування прагнуть бути у центрі подій.

МИСЛИТЕЛІ (РЕФЛЕКСИВНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ)

Мислителі воліють обдумування завдання активної участі. Вони розглядають проблему з різних точок зору. Збирають різноманітні дані і вважають за краще все ретельно обмірковувати, перш ніж прийти до висновку.

У ретельної добірці і аналізі даних завдання проявляється їх тенденція відкладати так довго, як тільки це можливо, прийняття рішення.

Їх девіз: «Будь обережний!» Це завбачливі люди, які люблять прораховувати всі можливі варіанти перш, ніж діяти. Вони вважають за краще займати останні ряди на зборах і дискусіях.

Люблять спостерігати за діями інших людей. Під час дискусії вони прислухаються до думок інших перш, ніж висловити своє власне. Вони мають тенденцію до заниженої оцінки і деяке відсторонене, терпиме ставлення до дійсності.

ТЕОРЕТИКИ (АБСТРАКТНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ)

Теоретики інтегрують і узагальнюють спостереження в складні, але логічні теорії. Їх спосіб вирішення завдань послідовний і логічний.

Вони перетворюють непорівнянні факти в узгоджені теорії. Вони відносяться до тих людей, які не дозволяють собі відпочити до тих пір, поки всі речі не будуть впорядковані в раціональні схеми. Їм подобається аналіз і синтез. Їх проникливість будується на основі припущень, правил, теоретичних моделей і розумових схем. Вони прихильники філософії, заснованої на раціональності та логіки. «Якщо це логічно, то це добре». Вони часто запитують: «Чи має це сенс? Як це пов'язано з тим? Що тому

сприяло?». Вони присвячують себе раціональній об'єктивності, а не чомусь суб'єктивному або інтуїтивному. Їх підхід до проблеми завжди логічний. Це їх «ментальна установка» і вони наполегливо заперечують все, що цьому суперечить.

ПРАГМАТИКИ (АКТИВНЕ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ)

Прагматики прагнуть перевіряти всі ідеї, теорії і техніки, щоб переконатися, що вони працюють на практиці. Вони рішуче розшукують нові ідеї і при першій нагоді експериментують з їх застосуванням. Вони з тих людей, які, повертаючись з курсів менеджменту, переповнені новими ідеями, які вони хочуть здійснити на практиці. Вони прагнуть досягти успіху в справах і діють швидко і впевнено, якщо ідея їх приваблює.

Вони нетерпимі до роздумів і відкритих дискусій. Це дуже практичні, «приземлені» люди, які реагують на проблеми як на «виклик». Їх філософія - «завжди є краще рішення» і «то добре, що працює».

Додаток 4

ПЕРЕВАГИ ЛЮДЕЙ ПЕВНОГО СТИЛЮ НАВЧАННЯ

АКТИВІСТИ	
ЛЮБЛЯТЬ	НЕ ЛЮБЛЯТЬ
ділитися враженнями і досвідом знайти відгук на свою діяльність дружніх вчителів відгук інших людей застосовувати набуті вміння до реальних проблем самостійно мислити	теоретичних доповідей
МИСЛИТЕЛІ	
ЛЮБЛЯТЬ	НЕ ЛЮБЛЯТЬ
роз'яснення експерта і невелику кількість дискусій оцінювати ідеї та задуми за об'єктивними критеріями мати час для роздумів	занять, спрямованих на реалізацію задач занять, пов'язаних зі своєю професією виконувати ролі (симуляції), коли їх оцінюють інші учасники
ТЕОРЕТИКИ	
ЛЮБЛЯТЬ	НЕ ЛЮБЛЯТЬ
творити теорію на основі дослідження окремих випадків теоретичні міркування «Експертів» діаграми, таблиці добре систематизовані заняття	вправ в групах симуляції самостійності ділитися своїми враженнями

ПРАГМАТИКИ	
ЛЮБЛЯТЬ	НЕ ЛЮБЛЯТЬ
дискусії в невеликих групах проекти відгук інших людей завдання для виконання після занять практичні проблеми формування умінь	доповідей оцінювати роботу (добре-погано) вчителів в ролі майстра церемонії нагляду

Завдання 6. Аргументоване повідомлення: есе про проектування власної навчально-методичної роботи.

Проаналізуйте результати тесту й складіть аргументоване повідомлення про проектування власної навчально-методичної роботи відповідно до результатів тесту.

Обсяг творчої праці – 1 -1,5 друкованої сторінки.

Зразок повідомлення

**СПІВВІДНЕСЕННЯ СТИЛЮ НАВЧАННЯ З ПРОЕКТУВАННЯМ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ**

Не можна забувати про те, що без ефективної взаємодії з аудиторією неможливо досягти поставлених цілей.

Мій тип особистості - інтроверт, сенсорний, раціональний, статичний - багато у чому підходить до проведення обраного мною курсу «?».

Такі характеристики як почуття відповідальності, серйозність, спокій і працьовитість дозволяють добре виконувати будь-яку роботу, і тим більше викладацьку.

Методичність допоможе вибудувати логіку курсу за спеціальністю. Здатність людей мого типу переконливо обґрунтувати свої погляди, твердження дозволить привернути увагу студентів не до поверхневого сприйняття матеріалу, а до того, що кожне поняття і явище має свою внутрішню логіку і вимагає розуміння його суті характеристик.

На мій погляд, матеріал, запропонований студентам на лекції, необхідно представляти у проблемному вигляді. Наприклад, почати лекцію з прикладу, сформулювати питання, які студенти, напевно, задають собі самі.

Під час заняття постійно запрошувати аудиторію до діалогу. Якщо вірити наведеним у тексті характеристикам мого характеру, то можна дати такий опис: «Каже те, що думає, і думає про те, що говорить».

Ніколи не забувайте, що аудиторію неможливо обдурити. Вдалим прийомом активізації уваги студентів можна вважати ситуацію, коли викладач висловить свій погляд на будь-яку проблему і, тим більше, якщо його погляд суперечить думці студента. По-моєму, аудиторія з великим задоволенням сприймає запитання на кшталт: «Як ви думаєте, що з тієї чи іншої теорії можна застосувати на практиці, а що має велике теоретичне значення, і чому?»

Однак обережність і відданість традиціям у моєму характері не дозволять при обговоренні забути про такі принципи проведення лекції як науковість, аргументованість і

доказовість. Що ж стосується проведення семінарів, то такі форми проведення занять як ділова гра, дискусії, моделювання та багато іншого можуть використовуватися протягом усього мого курсу.

Зазначені здібності - дотримуватися системи і порядку, а також терпимо ставитися до тих, хто не поділяє моєї думки, - дозволять розкріпачити студентів, дати можливість творчо мислити. З іншого боку, вміння підвести логічний підсумок (уникаючи, звичайно, таких непотрібних фраз як: є така думка, є інше, а істина десь посередині), привести все обговорене в систему, а також ретельно проконтролювати коректність відповідей і висловлювань студентів - все це повинно допомогти закріпити знання студентів.

Хочеться погодитися з авторами тесту щодо такої моєї риси як здатність залишатися зовні спокійною у скрутну хвилину. Викладач повинен нести з собою в аудиторію гарний і добрий настрій.

На додаток до цього ще хочеться зазначити, що при взаємодії з аудиторією необхідно завжди пам'ятати про те, що студент - це особистість, зі своїм характером, почуттям власної гідності, своїм поглядом на події, що відбуваються і індивідуальними здібностями до сприйняття матеріалу.

Студенти повинні знати, які питання є обов'язковими для всіх (найбільш прості), а які вимагають додаткових знань, творчого мислення, певних дослідницьких навичок.

На мій погляд, потрібно постаратися встановити психологічний контакт з кожним студентом, щоб знати, які індивідуальні стимули до активізації розумової діяльності необхідно застосувати.

Якщо згадати, що аудиторія, яка вивчає даний курс, є профільною, то складні, проблемні питання - невід'ємний елемент процесу навчання.

Грамотно, цікаво сформульоване питання - значить посприяти розширенню поглядів студента на багатогранність, глибину досліджуваного предмета.

Нехай не кожне питання знайде відповідь у студента зараз, але зможе викликати інтерес до будь-якої самостійної роботи. Тобто складне питання - це не питання, яке заганяє студента у глухий кут, а те, яке вимагає побудови логічних ланцюжків, аналізу і т. д. Не страшно, що покладені на студентів надії можуть не виправдатися, набагато гірше, якщо я як викладач недооцінила їх досвід, знання і розумові здібності.

Для проведення занять зі студентами першого курсу можна використовувати такі методи активного навчання: заняття у формі змагань та ігор; заняття з елементами самооцінки і взаємооцінки; дослідницькі завдання.

Підводячи підсумки мого твору, мені хотілося б сказати, що якби у мене була можливість викладати курс за фахом ... , то мої особистісні характеристики дозволили б ефективно досягати поставлених цілей у навчанні.

ТЕМА 3 (2 години). ДИДАКТИЧНИЙ ПРОЦЕС У ВИЩІЙ ШКОЛІ. ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

МЕТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) Перевірка знань категоріального й понятійного апарата педагогічної науки;
- 2) Розвиток навичок аналізу, узагальнення й аргументованого викладення педагогічної проблеми й явища.

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) **Освітні** – ознайомити з основними поняттями та категоріями дидактики вищої школи та документами змісту медико-фармацевтичного закладу вищої освіти.
- 2) **Розвивальні** – розвивати вміння використовувати знання принципів дидактики, моделей й принципів навчання у практичній діяльності викладача вищої школи; розуміння й робота з основними нормативними документами змісту медико-фармацевтичного закладу вищої освіти.
- 3) **Виховні** – розвивати мотивацію навчально-методичної діяльності, здатність самостійно підвищувати професійну кваліфікацію й компетентність.

Здобувач повинен знати:

1. Визначення поняття «дидактика», «дидактичні принципи навчання».
2. Основні поняття дидактики: закони, принципи, освітній процес, технологія навчання й виховання, моделі навчання.
3. Основні дидактичні принципи навчання, зокрема, спеціальні принципи навчання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти.
4. Основні моделі навчання.
5. Мати уявлення про складання схем орієнтованої основи дій (ООД).
6. Основні нормативні документи змісту медико-фармацевтичного закладу вищої освіти.

Здобувач повинен вміти:

1. Орієнтуватися у понятійних категоріях дидактики.
2. Використовувати теоретичні знання принципів й моделей навчання для організації практичної діяльності з навчання студентів ЗВО.

3. Використовувати теоретичні знання нормативних навчально-методичних документів медико-фармацевтичного закладу вищої освіти під час проектування власної навчально-методичної й дослідно-педагогічної роботи.
4. Класифікувати педагогічні явища за поданими параметрами.

Здобувач повинен володіти:

1. Понятійним апаратом з розділу педагогіки «Дидактичний процес у вищій школі».
2. Методами аналізу, синтезу й узагальнення інформації.
3. Основними правилами навчання, ґрунтуючись на принципах дидактики.
4. Основними прийомами розробки навчально-методичних документів, враховуючи принципи їх складання й методичні завдання.

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ
ЩОДО ПОСЛІДОВНОСТІ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

1. ***Ознайомитися з презентацією нового матеріалу*** – мультимедійна презентація Power Point на тему «Дидактичний процес у вищій школі. Особливості освітнього процесу у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти» (45 слайдів на сайті електронних ресурсів ЗДМУ, підрозділ ЦППГ).
2. ***Перевірити засвоєння матеріалу у вигляді тестування.***

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання 1. Виберіть правильне визначення поняття з розділу «Дидактичний процес у вищій школі».

1. ... — логічно трансформовані знання, як узагальнення досвіду людства, у вигляді фактів, правил, висновків, теорій, закономірностей, якими володіє відповідна наука.
- **Навчальний предмет**
- Навчальний процес
- Навчальний об'єкт
2. Елементи навчання: ... .
- **знання, уміння та навички**
- здібності, знання та навички
- знання, здібності та уміння
3. ... вивчається особливості перебігу навчального процесу, зміст, форми і методи викладання конкретного навчального предмета.

- **Прикладною дидактикою (методикою)**

- Загальною дидактикою
- Специфічною дидактикою

4. За широтою охоплення педагогічної діяльності виокремлюють ..., які називають методиками викладання.

- **загальну дидактику і конкретні (прикладні) дидактики**
- специфічну дидактику і конкретні (прикладні) дидактики
- дидактику вищої школи і конкретні (прикладні) дидактики

5. ... , як наука, аналізує залежності, що обумовлюють хід і результати процесу навчання, визначає методи, організаційні форми і засоби, що забезпечують результативність запланованих цілей і завдань.

- **Дидактика**

- Педагогічна діяльність
- Навчально-методична діяльність

6. ... полягає у тому, щоб науково обґрунтовувати зміст освіти, досліджувати і пояснювати закономірності процесу навчання і умови його оптимальної організації, розробляти і упроваджувати більш досконалі моделі навчального процесу, новітні технології, методики та методи навчання.

- **Завдання дидактики**

- Предмет дидактики
- Об'єкт дидактики

7. Дидактика (від грецького «didacticos» – навчальний) – галузь педагогіки, яка розробляє ... .

- **теорію освіти, навчання і виховання у процесі навчання**
- логічну трансформацію знання, як узагальнення досвіду людства
- динамічну взаємодію викладача і студента

8. ... — організація навчання, що охоплює всі його компоненти: викладача, студентів, методи, прийоми, форми і засоби, матеріально-технічне забезпечення та ін.

- **Навчальний процес**

- Навчальний предмет
- Виховний процес

9. ... — це факти, відомості, наукові теорії, закони, поняття, системно закріплені у свідомості людини.

- **Знання**

- Уміння
- Навички

10. ... — це здатність на основі отриманих знань виконувати певні дії та операції.

- Знання
- Уміння
- **Навички**

11. ... — доведена до автоматизму навичка, тобто здатність на належному рівні виконувати дії та операції.

- **Уміння**
- Навички
- Знання

12. Основним структурним компонентом системи вищої освіти є... .

- **заклад вищої освіти**
- викладання
- кредитна система

13. Професійну освіту забезпечують такі типи закладів вищої освіти:

- **університет, академія, інститут, коледж**
- університет, академія, інститут, школа
- академія, інститут, коледж, школа

14. В Україні встановлено такі освітньо-кваліфікаційних рівні як: ...

- **молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії та доктор наук**
- спеціаліст, магістр, доктор філософії та доктор наук
- молодший спеціаліст, бакалавр, доктор філософії та доктор наук

15. ... — це чітко окреслене коло знань, умінь, навичок і компетенцій, якими потрібно оволодіти шляхом навчання у навчальному закладі або самостійно.

- **Зміст освіти**
- Наукове знання
- Структурний компонент освіти

16. Зміст освіти включає ... .

- **нормативний та вибірковий компоненти**
- обов'язковий та необов'язковий компоненти
- професійно-орієнтований та вибірковий компоненти

17. Взаємодія (співробітництво) у закладі вищої освіти проявляється у ... .

- **активній, пасивній та інтерактивній формі спілкування**
- діяльнісно-операційній та виховній формі
- загальній та індивідуальній формі

18. Процес навчання визначається ... .

- зовнішніми (об'єктивними) і внутрішніми (суб'єктивними) чинниками
- дидактичними та морально-етичними чинниками
- навчально-методичними та особистісними чинниками

19. До зовнішніх чинників процесу навчання належать ... .

- **зміст навчання, знання, вміння викладача тощо**
- особистісні якості людини, рівень розвитку, мислення, пам'ять
- рівень рефлексії, попередній досвід, категоріальний апарат, мотивація учіння

20. Процес навчання виконує ... .

- **дидактичну, виховну, розвивальну, професійну функції**
- організаційну, стимулюючу, регулятивну, пізнавальну функції
- методичну, навчальну, виховну, розвивальну

21. ... складають такі види діяльності: планування, організування, стимулювання, контроль і регулювання навчально-пізнавальної діяльності та аналіз її результатів.

- **Структуру викладання**
- Структуру виховання
- Структуру навчального предмета

22. ... є слухання, читання, конспектування, виконання вправ, розв'язування задач, проведення дослідів, навчальні дослідження, професійне моделювання.

- **Основними видами навчання**
- Основними видами занять
- Основними видами завдань

23. ... - це власна навчальна діяльності учнів, спрямована на оволодіння системою знань, отримання індивідуального досвіду навчання.

- **Учіння**
- Викладання
- Консультування

24. ... є мета, зміст, закономірності, педагогічний процес, методи, прийоми, засоби, форми і види навчання.

- **Компонентами навчання**
- Специфікою навчання
- Формами навчання

25. За широтою охоплення педагогічної діяльності виокремлюють ..., які називають методиками викладання.

- **загальну дидактику і конкретні (прикладні) дидактики**
- специфічну дидактику і конкретні (прикладні) дидактики
- дидактику вищої школи і конкретні (прикладні) дидактики

Завдання 2. Визначте назву нормативного документа змісту освіти у медичному ЗВО, виходячи з наданого визначення суті документа.

1. ... - це документ, складений вищим навчальним закладом освіти на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки, який визначає перелік і обсяг нормативних та вибіркових навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми і засоби здійснення поточного й підсумкового контролю.

- Навчальний план медичного ЗВО

- Робочий навчальний план
- Індивідуальний навчальний план

2. ... — нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України, який містить перелік дисциплін та інформацію про всі види навчальної діяльності (лекції, практичні заняття, навчальна і виробнича практика, заліки та екзамени).

- Навчальний план

- Робочий навчальний план
- Індивідуальний навчальний план

3. На основі навчального плану вищим навчальним закладом формується ..., тобто план на поточний навчальний рік. Він конкретизує форми проведення навчальних занять, їх обсяг, форми і засоби поточного та підсумкового контролю за семестрами. Декан факультету його затверджує.

- Індивідуальний навчальний план

- Навчальна програма

- Робочий навчальний план

4. ... - такий план є нормативним документом, за яким здійснюється навчання студента з огляду на вимоги освітньо-професійної програми відповідного рівня підготовки та освітньо-професійних інтересів і потреб студента.

- Навчальний план

- Робочий навчальний план

- Індивідуальний навчальний план

5. ... — документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки, її зміст, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і вмінь студентів.

- Навчальна програма

- Робочий навчальний план
- Індивідуальний навчальний план

6. ... — підручники, посібники, довідники та ін., які виконують основні функції освіти.

- Навчальні книги

- Педагогічні матеріали
- Навчально-виховні матеріали

7. ... — книга, зміст якої повністю відповідає навчальній програмі або ж розглядає окремі теми навчального предмета; може містити емпіричний матеріал, що слугує закріпленню основного теоретичного матеріалу.

- Навчальний посібник

- Навчальний підручник
- Методичні рекомендації

8. ... — книга, який містить основи наукових знань з певної навчальної дисципліни відповідно до мети навчання, визначеної програмою та вимогами дидактики.

- Методичні рекомендації

- Навчальний підручник

- Навчальний посібник

9. ... має забезпечувати принципи навчання, містити ілюстровані малюнки, схеми, діаграми, запитання і завдання.

- Підручник

- Методична розробка
- Навчальна програма

10. ... — навчальне видання вказівок і роз'яснень з певного розділу і теми навчальної дисципліни.

- Методичні рекомендації

- Навчальний посібник
- Навчальна програма

11. Система безперервної медичної освіти передбачає дві форми ... .

- післядипломна освіта та додаткова освіта

- адаптаційна освіта та підвищення кваліфікації
- спеціалізація та післядипломна освіта

12. Післядипломна освіта реалізується у таких формах: ... .

- **адаптаційна освіта та підвищення кваліфікації**
- інтернатура та клінічна ординатура
- підвищення рівня готовності до виконання професійних завдань та обов'язків в межах професійної діяльності

Завдання 3. Виберіть правильне визначення поняття з розділу «Безперервна медична освіта».

1. ... — це навчання, яке здійснюється особою після того, як вона закінчила базовий медичний заклад або після спеціалізації та сприяє підвищенню компетентності фахівця.

- **Безперервна медична освіта**
- Безперервна вища освіта
- Безперервна освіта

2. Система безперервної медичної освіти передбачає дві форми ... .

- **післядипломна освіта та додаткова освіта**
- адаптаційна освіта та підвищення кваліфікації
- спеціалізація та післядипломна освіта

3. Післядипломна освіта реалізується у таких формах: ... .

- **адаптаційна освіта та підвищення кваліфікації**
- інтернатура та клінічна ординатура
- підвищення рівня готовності до виконання професійних завдань та обов'язків в межах професійної діяльності

4. ... — це асистентура-стажування, інтернатура, лікарська резидентура, клінічна ординатура.

- **Види післядипломної освіти**
- Форми додаткової освіти
- Кваліфікації післядипломної освіти

5. ... передбачає отримання нової або суміжної професії в спеціальних освітніх центрах або ЗВО з метою розширення можливостей спеціаліста і підвищення його

конкурентоспроможності.

- Додаткова освіта

- Основна освіта

- Післядипломна освіта

6. ... реалізується у виді: професійної перепідготовки, підвищення кваліфікації, стажування, самоосвіти.

- Основна освіта

- Післядипломна освіта

- Додаткова освіта

7. ... проводиться в університетах, академіях, інститутах, наукових установах і є формою підвищення кваліфікації лікарів-спеціалістів, які пройшли підготовку в інтернатурі та/або резидентурі за відповідною лікарською спеціальністю.

- Клінічна ординатура

- Інтернатура

- Стажування

8. ... проводиться в університетах, академіях, інститутах і є обов'язковою формою первинної спеціалізації осіб за лікарськими та провізорськими спеціальностями для отримання кваліфікації лікаря-спеціаліста або провізора-спеціаліста.

- Інтернатура

- Клінічна ординатура

- Стажування

9. ... — набуття особою досвіду виконання завдань та обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань.

- Стажування

- Інтернатура

- Клінічна ординатура

10. ... проводиться в університетах, академіях, інститутах і є основною формою підготовки науково-педагогічних, творчих і виконавських кадрів мистецького спрямування.

- Асистентура-стажування

- Інтернатура

- Клінічна ординатура

11. Система безперервної медичної освіти передбачає дві форми ... .

- післядипломна освіта та додаткова освіта
- адаптаційна освіта та підвищення кваліфікації
- спеціалізація та післядипломна освіта

12. Післядипломна освіта реалізується у таких формах: ... .

- адаптаційна освіта та підвищення кваліфікації
- інтернатура та клінічна ординатура
- підвищення рівня готовності до виконання професійних завдань та обов'язків в межах професійної діяльності

13. ... – це асистентура-стажування, інтернатура, лікарська резидентура, клінічна ординатура.

- Види післядипломної освіти
- Форми додаткової освіти
- Кваліфікації післядипломної освіти

ТЕМА 4 (2 год.). АНАЛІЗ ОСНОВНИХ МОДЕЛЕЙ НАВЧАННЯ. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЗМІСТУ МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ. Письмова форма.

МЕТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) Перевірка знання методів навчання, форм організації навчального процесу.
- 2) Удосконалення вмінь аналізу, узагальнення й аргументованого повідомлення.
- 3) Розвиток і удосконалення навичок та вмінь складання методичних розробок окремих етапів практичного заняття (II етап) та розробки критеріїв оцінювання й коментарів оцінок студентів під час опитування.

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Освітні – закріпити теоретичні знання про методичну систему навчання, удосконалювати вміння розробки навчально-методичних матеріалів з використанням різних методів й прийомів на занятті.

Розвивальні – розвиток вміння використовувати різноманітні методи, форми й прийоми під час проведення навчальних занять у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти.

Виховні – розвивати мотивацію навчально-методичної діяльності, здатність самостійно підвищувати професійну кваліфікацію й компетентність.

Здобувач повинен знати:

1. Поняття «методи навчання», «форми навчання», «прийом навчання», «активні методи», «кооперативний метод», «метод проєктів й моделювання», «лекція», «вид лекції», «практичне заняття».
2. Методи навчання та їх класифікацію.
3. Форми й прийоми організації навчального процесу.
4. Методику організації практичного заняття.

Здобувач повинен уміти:

1. Використовувати теоретичні знання про зв'язок між компонентами освіти, між цілями, змістом й методами під час організації практичної діяльності з навчання студентів медичного ЗВО.
2. Застосовувати отримані знання під час проєктування власної навчальної, виховної й методичної роботи.
3. Організовувати і проводити заняття з використанням основних активних методів навчання.

Здобувач повинен володіти:

1. Основними традиційними методами та прийомами навчання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти.
2. Методами й прийомами організації навчальної діяльності.
3. Технологіями розробки навчально-методичних матеріалів.
4. Основними методами дослідної роботи, зокрема, педагогічним спостереженням, педагогічним експериментом тощо.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЩОДО ПОСЛІДОВНОСТІ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. **Скласти** глосарій основних понять та категорій дидактики.
2. **Проаналізувати** основні моделі навчання у ЗВО та **скласти** аналітичне повідомлення щодо сутності цих моделей, їх переваг та недоліків при впровадженні до навчального процесу кафедри, де працює здобувач.
3. **Охарактеризувати** основні нормативні документи змісту медико-фармацевтичного закладу вищої освіти (включно нормативні документи кафедри, де працює здобувач).

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання 1. Визначення суті понять та категорій дидактики.

Розкрийте змістовну суть понять й категорій дидактики (*Додаток 1*)

Додаток 1

КАРТКА №1
ДИДАКТИКА
КАРТКА № 2
ЗАВДАННЯ ДИДАКТИКИ
КАРТКА № 3
За широтою охоплення педагогічної діяльності виокремлюють ...
КАРТКА № 4
ПРИКЛАДНІ ДИДАКТИКИ (МЕТОДИКИ) вивчають
КАРТКА № 5
ПРЕДМЕТ ДИДАКТИКИ вищої школи -
КАРТКА № 6
НАВЧАННЯ —
КАРТКА № 7
МЕТОЮ НАВЧАННЯ Є
КАРТКА № 8
НАВЧАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ
КАРТКА № 9

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС —.	
КАРТКА № 10	
Взаємодія (співробітництво) у вищому навчальному закладі проявляється	
КАРТКА № 11	
Процес навчання визначається) чинниками –	
КАРТКА № 12	
Процес навчання виконує наступні функції:	
КАРТКА № 13	
Структуру викладання складають такі види діяльності:	
КАРТКА № 14	
Основними видами навчання є.	
КАРТКА № 15	
УЧІННЯ–	
КАРТКА № 16	
КОМПОНЕНТИ НАВЧАННЯ –	
КАРТКА № 17	
ЕЛЕМЕНТИ НАВЧАННЯ –	
КАРТКА № 18	
ЗНАННЯ -	
КАРТКА № 19	
НАВИЧКА -	
КАРТКА № 20	
УМІННЯ -	

Пояснювальний матеріал

КАРТКА	двосторонній процес взаємодії вчителя і учнів, спрямований на оволодіння знаннями, уміннями та навичками (ЗУН).
КАРТКА	свідоме оволодіння знаннями (засвоєння знань та розвиток на їх основі навичок та умінь) з навчальних предметів, всебічний розвиток пізнавальних сил і

	здібностей.
КАРТКА	логічно трансформовані знання, як узагальнення досвіду людства, у вигляді фактів, правил, висновків, теорій, закономірностей, якими володіє відповідна наука
КАРТКА	організація навчання, що охоплює всі його компоненти: викладача, студентів, методи, прийоми, форми і засоби, матеріально-технічне забезпечення тощо.
КАРТКА	у активній, пасивній та інтерактивній формі спілкування.
КАРТКА	зовнішніми (об'єктивними) і внутрішніми (суб'єктивними)
КАРТКА	дидактичну, виховну, розвивальну, професійну
КАРТКА	планування, організування, стимулювання, контроль і регулювання навчально-пізнавальної діяльності та аналіз її результатів.
КАРТКА	слухання, читання, конспектування, виконання вправ, розв'язування задач, проведення дослідів, навчальні дослідження, професійне моделювання
КАРТКА	це власна навчальна діяльність учнів, спрямована на оволодіння системою знань, отримання індивідуального досвіду навчання.
КАРТКА	мета, зміст, закономірності, педагогічний процес, методи, прийоми, засоби, форми і види навчання
КАРТКА	знання, уміння та навички.
КАРТКА	це факти, відомості, наукові теорії, закони, поняття, системно закріплені у свідомості людини.
КАРТКА	це здатність на основі отриманих знань виконувати певні дії та операції.
КАРТКА	доведена до автоматизму навичка, тобто здатність на належному рівні виконувати дії та операції
КАРТКА	- (від грецького «didacticos» – навчальний) – галузь педагогіки, яка розробляє теорію освіти, навчання і виховання у процесі навчання. Термін «дидактика» запровадив у науковий обіг німецький педагог В. Ратке (1571–1635).
КАРТКА	- науково обґрунтовувати зміст освіти, досліджувати; - пояснювати закономірності процесу навчання і умови його оптимальної організації; - розробляти і упроваджувати в педагогічну практику більш досконалі моделі навчального процесу, новітні технології, методики та методи навчання.
КАРТКА	загальну дидактику і конкретні (прикладні) дидактики,

	які називають методиками викладання.
КАРТКА	особливості перебігу навчального процесу, зміст, форми і методи викладання конкретних навчальних предметів.
КАРТКА	процес навчання у закладі вищої освіти.

Завдання 2. Коротке аналітичне повідомлення про обрану модель навчання за наданим планом до повідомлення.

А) Ознайомтеся з різними моделями навчання (*Додатки 1-3*).

Б) Складіть коротке аналітичне повідомлення про обрану модель навчання за наданим планом до повідомлення.

ПЕРЕЛІК МОДЕЛЕЙ НАВЧАННЯ

1. Концепція проблемно-діяльнісного навчання.
2. Асоціативно-рефлекторна теорія навчання.
3. Теорії поетапного формування розумових дій.
4. Концепція теорій узагальнення в навчанні.
5. Суггестопедичне навчання.
6. Концепція програмного навчання.
7. Проблемне навчання.
8. Операціональні моделі навчання.
9. Інформаційні моделі навчання.
10. Моделі особистісно-орієнтованого підходу.

План

АНАЛІТИЧНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ

з питання «Модель навчання»

1. Назва моделі навчання.
2. Суть моделі навчання.
3. Мета даної моделі навчання.
4. Роль викладача й студента у даній системі навчання.
5. Недоліки й переваги даної моделі навчання.

Додаток 1

ІНФОРМАЦІЙНІ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ - це моделі, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями і навичками в їх предметному змісті.

У рамках даного підходу розробляються нормативні вимоги до їх засвоєння, критерії оцінки діяльності і викладача, і студента. При цьому під засвоєнням змісту навчальних програм зазвичай прийнято розуміти запам'ятовування (заучування) певного обсягу інформації.

Загальним результатом навчання вважається отримання знань - «багаж знань». При цьому мається на увазі, що формування вміння застосовувати отримані відомості, користуватися ними в роботі відбувається в міру здійснення реальних дій. Інакше кажучи, цьому вчить саме життя.

На таких заняттях вдається лише фрагментарно, за допомогою окремих прикладів показати принципову можливість використання теоретичних знань, на більше не вистачає часу.

Інакше кажучи, логіка навчання вимагає формування вміння застосовувати знання, але ця вимога не реалізується: навчання завершується тільки отриманням знань.

Основну проблему при подібному алгоритмі засвоєння для студента становить «втрата інформації» по ходу навчання. Далі ми розглянемо причини цього явища для того, щоб студент у ситуації навчання, побудованої за типом інформаційної моделі, міг по можливості допомогти собі, зробивши додаткові зусилля.

Перша причина полягає у тому, що при повідомленні викладачем знань студентам не завжди і не все буває зрозуміло.

Друга причина полягає у труднощах запам'ятовування навіть зрозумілої інформації. Пояснюється це тим, що повідомляються знання часто можна запам'ятати тільки шляхом механічного запам'ятовування, оскільки уявлення про відповідні їм життєвих реаліях у студентів в цей момент ще відсутні.

Третьою причиною є такий простий фактор, як забування. Багато що з того, що було зрозуміле і, здавалося, запам'яталося, з плином часу може забуватися.

Четверта причина невміння студентів практично користуватися теоретичними знаннями полягає у тому, що частина цих знань, навіть міцно зафіксована в пам'яті, нерідко виявляється зовсім непридатною, настільки вони бувають далекі від реальної практики.

Отже, вже в ході самого освітнього процесу вельми значна частина повідомлених студентам знань втрачається. Ще більше забувається після навчання, якщо такі знання відразу ж не отримують підкріплення у вигляді практичного застосування.

Завдання навчити практичного використання теоретичних знань становить особливу проблему, що виходить за рамки власне процесу традиційного навчання, тому не може бути вирішена на його базі.

Діяльність студента у рамках інформаційної моделі зводиться до реалізації технології засвоєння знань, що полягає в прийомі, зберіганні, відтворенні і переробці наукової інформації.

Пізнавальна активність студентів розглядається як рух від незнання до знання, від невміння до вміння. Її критерії для кожного студента беруться з орієнтації на «усередненого студента».

Нормативні вимоги до обов'язкового мінімуму знань і вмінь не враховують індивідуальний досвід студента, його особистісні особливості, глибину освоєння предметного змісту. Часто це призводить до відчуження студента від процесу навчання, знижує його ефективність, зупиняє його на шляху пізнання.

Додаток 2

ОПЕРАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ

Суть моделі (за П.Я. Гальперіним) можна сформулювати приблизно так: якщо знання, що повідомляються заздалегідь з розрахунком на запам'ятовування, не можуть з різних причин виконувати функцію повного орієнтування студента в майбутній діяльності, то необхідно давати йому достатні для правильного виконання дій наочні орієнтири, при опорі на які людина-початківець міг би відразу навчатися, без отримання будь-яких попередніх знань (і їх механічного запам'ятовування), безпомилково діяти в практичному плані.

Такі орієнтири були названі схемами орієнтовної основи дії (ООД). У схемах ООД стосовно діагностики та лікування містяться всі відомості про порядок і послідовність заданих дій і операцій. Вони покликані повністю орієнтувати студента в освоюваній діяльності.

Схема ООД є структурно-логічною послідовністю практичних дій. За формою пред'явлення матеріалу до її складу входять: схеми, таблиці, графи, навчальні карти, інструкції, ряд послідовних питань, допоміжні предмети - моделі, пристрої, які вказують правильні орієнтири дій (рухових, перцептивних, розумових, мовних).

Термін «схема» має умовний і узагальнений характер. У кожному конкретному випадку зміст поняття «схема ООД» може бути реалізовано в тих чи інших методичних (орієнтуючих) засобах.

Завдяки використанню схеми ООД виключаються помилки під час здійснення раніше незнайомих дій, тому не утворюються так звані помилкові навички, на подолання яких іде лівова частка навчального часу.

Навички та вміння, як рухові, так і розумові, мовні, перцептивні (зорові, слухові тощо), формуються набагато швидше і ефективніше, якщо відсутня загроза помилитися, не боязко зробити щось неправильно, якщо не витрачається час на виправлення помилок, помилкових навичок і звичок, що часом буває рівнозначно переучуванню. У цьому механізмі і криється секрет скорочення часу навчання, а головне - підвищення його якості.

Перевага конкретної методики полягає у тому, що, будучи складена один раз, схема ООД може застосовуватися будь-якими користувачами (викладачами і студентами), бути ефективною не тільки для навчання, але і для самонавчання.

Згідно інформаційної моделі навчання, вміння діяти формується після отримання знань, найчастіше за межами самого процесу навчання, а у розглянутому методі вміння діяти формується не після, а у процесі придбання знань, тобто знання засвоюються у процесі їх практичного застосування.

Сучасна медична освіта орієнтована на активну діяльність самого студента при вирішенні професійних завдань (реальних чи модельованих). Відповідно до такого підходу, теоретичні знання засвоюються одночасно з практичним освоєнням професійних норм і способів діяльності, а не окремо і заздалегідь.

Операціональні моделі передбачають практику підготовки фахівця на основі оволодіння конкретними професійними діями (діагностикою, лікуванням, профілактикою, реабілітацією) та концептуальними знаннями і навичками (професійним мисленням, способами спілкування, чуттєвими клінічними навичками).

Таким чином, у навчальному процесі операціональна модель подана двома взаємопов'язаними частинами: перша з них - схема орієнтовної основи дії (навчальна карта), тобто система послідовних вказівок на те, що, коли і як слід робити, яка відображає логіку і технологію процесу; друга частина - навчальні практичні завдання, що моделюють сам процес діяльності, що охоплюють усі варіанти, що зустрічаються у практиці (фактичний матеріал для завдань, відповідний логіці професійної діяльності, яка єдина у різних ситуаціях, може бути відібраний з реальної практики або змодельований).

Орієнтуючі засоби, що використовуються у навчанні, повинні забезпечити безпомилкове виконання з першого разу раніше незнайомої дії.

Головна особливість такого навчання в тому, що студент діє (вирішує завдання) з опорою на орієнтуючі засоби - схеми ООД.

Завдання викладача - чітко організувати і адекватно керувати самостійною діяльністю студентів: ставити завдання, коригувати хід їх вирішення на основі схем ООД, фіксувати і оцінювати результати зусиль студентів.

Для цього він свідомо відмовляється від звичної позиції «давати знання».

Роль викладача полягає не у нав'язуванні навчального матеріалу, а в наданні студенту можливості успішно вчитися самому, в створенні для цього відповідних сприятливих умов - розробці навчально-методичних матеріалів, схем орієнтування, виборі завдань, які стимулюють активність і зацікавленість, підготовці адекватних питань і завдань для контролю результатів навчання. Завдання студентів полягає в самостійному навчанні в присутності викладача - наставника і консультанта.

У ситуаціях, пов'язаних з наданням реальної допомоги пацієнту, роль викладача полягає у створенні умов для рефлексії студента - обмірковування, аналізу майбутніх і вже виконаних дій, їх обґрунтування, оцінки їх правильності або помилковості з точки зору вимог, які диктує всяка конкретна ситуація (клінічна, деонтологічна, соціальна). Головною цільовою установкою для студента є вдумливий, зацікавлений підхід до всіх своїх дій, а не прагнення «все знати і все вміти».

Однак і в операціональних моделях навчання не приділяється особлива увага урахуванню суб'єктивного досвіду студента - запасу знань, життєвих уявлень, особистісних орієнтацій, які значущі для суб'єкта, але не завжди істотні з позиції логіки пізнання.

Зазначимо, що використання у навчанні на клінічних кафедрах схем ООД, властивих їм алгоритмів і вказівок іноді знижує пізнавальну активність і самостійність особливо сильних студентів. Це послужило приводом для критики такого підходу.

Головний ефект впровадження операціонально-діяльнісного підходу в медичній освіті з позицій педагогіки полягає у чіткості формулювань вимог, що пред'являються до фахівця-медика на мові професійної діяльності, що забезпечує підготовку студентів до вирішення завдань і виконання обов'язків лікаря.

Однак найважливіші складові цього підходу - нормативність (відповідність стандарту, заданим нормам), керованість і технологічність, орієнтованість на середнього студента - не можуть бути оцінені однозначно.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

Основна мета особистісно орієнтованого підходу в освіті - сприяти особистісному зростанню студента при збереженні всієї значущості підготовки до професійної діяльності.

Визначальною цінністю даного підходу є особистість і гідність кожного, спонукання до творчості, орієнтованість на індивідуальність процесів самопізнання і самовираження, на моральні аспекти освіти.

Його педагогічна стратегія - це стратегія співробітництва, допомоги, заснованої на розумінні труднощів входження студентів в нові і невідомі знання і справи, на підтримку їх власних устремлінь і ініціатив.

Важлива умова успішного навчання при цьому підході - осмисленість і розуміння значущості для студентів змісту і способів діяльності. «Пусковим механізмом» професійного становлення особистості визнається процес смислотворення, заснований на здатності студента до цілепокладання і рефлексії, що об'єднує цінності і засоби професійної діяльності.

Головним джерелом ресурсів педагогічного процесу виступає діяльність самих студентів, тобто активність студентів. Педагог є фасилітатором (англ. Facilitator, від лат. Facilis - «легкий, зручний») - це людина, яка створює психолого-педагогічні умови для саморозвитку, для осмисленого засвоєння основ професійної діяльності та розвитку професійної свідомості майбутніх лікарів.

Критеріями оцінки ефективності навчання стають показники особистісного зростання студентів.

Вони проявляються в усвідомленому, зрілому ставленні до навчання не як до формальної підготовки до майбутнього «справжнього» життя, а як до проживання ситуації «тут і зараз», що надзвичайно важливо для формування особистості і власної професійної позиції. Формальні прийоми оцінки (наприклад, тести) перетворюються лише в інструмент виявлення ступеня освоєння необхідної інформації, знань.

Актуальним стає вирішення реальних лікарських або модельованих ситуацій (спільне обстеження пацієнтів і клінічний розбір випадків з практики), максимально наближених до професійного життя (рішення конкретизованих клінічних і психологічних завдань).

Продуктивним визнається спілкування на рівні міжособистісного діалогу в тріаді «лікар-педагог-пацієнт-студент - майбутній лікар». У даний час особистісно орієнтований підхід в поєднанні з операціонально-діяльнісними моделями широко використовується для поліпшення якості підготовки майбутніх лікарів на доклінічному та клінічному етапах медичної освіти.

Завдання 3. Прочитайте дефініції основних нормативних документів змісту медико-фармацевтичних закладів вищої освіти.

а) Визначте, про який документ йде мова і заповніть бланк.

Додаток 1

БЛАНК

№ п/п	Назва документа	Суть документа
1		Нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України, який містить перелік дисциплін та інформацію про всі види навчальної діяльності (лекції, практичні заняття, навчальна і виробнича практика, заліки та екзамени).
2		Документ, складений вищим навчальним закладом освіти на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки, який визначає перелік і обсяг нормативних та вибіркокових навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми і засоби здійснення поточного й підсумкового контролю.
3		На основі навчального плану вищим навчальним закладом формується документ на поточний навчальний рік. Він конкретизує форми проведення навчальних занять, їх обсяг, форми і засоби поточного та підсумкового контролю за семестрами. Декан факультету його затверджує.
4		Такий план є нормативним документом, за яким

		здійснюється навчання студента з огляду на вимоги освітньо-професійної програми відповідного рівня підготовки та освітньо-професійних інтересів і потреб студента.
5		Документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки, її зміст, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і вмінь студентів.
6.		підручники, посібники, довідники та ін., які виконують основні функції освіти
7		Книга, який містить основи наукових знань з певної навчальної дисципліни відповідно до мети навчання, визначеної програмою та вимогами дидактики. Він має забезпечувати принципи навчання, містити ілюстровані малюнки, схеми, діаграми, запитання і завдання. Він включає: 1. Текстовий компонент: тексти — основний, додатковий, пояснювальний. 2. Позатекстові компоненти — апарат організації процесу засвоєння змісту, запитання і завдання, інструктивні матеріали (пам'ятки, зразки розв'язування завдань, прикладів); таблиці; вправи; ілюстративний матеріал (фотографії, малюнки, плани, карти та ін.).
8		Книга, зміст якої повністю відповідає навчальній програмі або ж розглядає окремі теми навчального предмета; може містити емпіричний матеріал, що слугує закріпленню основного теоретичного матеріалу.
9		Навчальне видання вказівок і роз'яснень з певного розділу і теми.
10		Електронна книга, яка містить основи наукових знань з певної дисципліни відповідно до навчальної програми й вимог дидактики.

Завдання 4. Знайомство з нормативними навчально-методичними документами кафедри за фахом.

Складіть список нормативних навчально-методичних документів кафедри за фахом.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II «Сучасні педагогічні технології та їх використання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти»

ТЕМА 5 (12 годин). ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА КАФЕДРІ, ДЕ ПРАЦЮЄ АСПИРАНТ. ВИЗНАЧЕННЯ ПРОВІДНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ТА СТВОРЕННЯ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ДО ЛЕКЦІЇ ЗА ФАХОМ.

Письмова форма.

МЕТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) Перевірка знання класифікації інноваційних технологій навчання.
- 2) Розвиток здібностей до змістової співпраці, аналізу навчально-виховного процесу та його результатів.
- 3) Розвиток та удосконалення компетентності у сфері використання нових технологій інтерактивного навчання.
- 4) Сприяти закріпленню вмінь використовувати теоретичні знання про комп'ютерні та мультимедійні технології навчання на практиці.
- 5) Надання знань про використання технології «ПОРТФОЛІО», педагогічного проектування та кейс-технології та інших в освітньому процесі.

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Освітні – закріпити теоретичні знання про комп'ютерні, мультимедійні технології навчання: уточнити й поглибити уявлення про сутність, принципи, методи модульного й модульно-рейтингового навчання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти, кейс-технології в освітньому процесі; про сутність технології «ПОРТФОЛІО» й педагогічного проектування.

Розвивальні – розвиток здібностей до самоуправління під час професійної діяльності, рефлексивних здібностей, до вибору технологій навчання залежно від мети заняття.

Виховні – формувати мотивацію самовдосконалення у професійній діяльності.

Здобувач повинен знати:

1. Основні поняття «педагогічна технологія», «комп'ютерні технології навчання», «технології програмного навчання», «мультимедійні технології», «компоненти комп'ютерних технологій навчання», «модель мережевого навчання», «інформаційні

технології навчання», «технологія модульного навчання», «модель телекомунікаційних технологій», «ігрові педагогічні технології», «кейс-технології», «мозковий штурм», «дистанційне навчання».

2. Суть технології «ПОРТФОЛІО» й педагогічного проектування. Мету застосування цих технологій у освітньому процесі. Недоліки й переваги «ПОРТФОЛІО» та педагогічного проектування.

Здобувач повинен уміти:

1. Використовувати теоретичні знання про інноваційні технології навчання для організації практичної діяльності щодо навчання студентів.
2. Застосовувати отримані знання під час проектування власної навчальної, виховної, методичної й науково-дослідної роботи.
3. Організовувати й проводити заняття з використанням комп'ютерних, мультимедійних та інших новітніх технологій навчання.

Здобувач повинен володіти:

1. Основами комп'ютерних й мультимедійних, проектних, кейс-технологій та модульно-рейтингового навчання, дистанційного навчання у медичному ЗВО.
2. Засобами аналізу й узагальнення передового досвіду організації навчання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти, підготовки рекомендацій до використання у навчальному процесі сучасних освітніх технологій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЩОДО ПОСЛІДОВНОСТІ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. **Аргументувати** власну педагогічну позицію щодо ефективності впровадження тієї чи іншої навчальної технології на кафедрі, де працює здобувач.
2. **Створити і надати** власну медіа презентацію практичного заняття або лекції за фахом здобувача і відповідно навчальному плану фахової дисципліни.
3. **Підготувати виступ** про оптимальні та ефективні інноваційні освітні технології для навчального процесу кафедри, де працює здобувач.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання 1. Аргументація власної педагогічної позиції.

Дайте відповідь на запитання.

Які з відомих вам навчальних технологій більшою мірою забезпечують професійно-особистісний розвиток студентів й чому?

Завдання 2. Підготовка медіа презентації практичного заняття або лекції за фахом.

Запропонуйте приклади використання стратегії інноваційного навчання у професійній діяльності, демонструючи власне створену медіа презентацію практичного заняття або лекції за фахом.

Завдання 3. Повідомлення про впровадження інноваційних технологій на кафедрах Запорізького державного медичного університету.

Підготуйте повідомлення про впровадження інноваційних технологій на кафедрі, де Ви працюєте. Обсяг повідомлення – до 2-3 друк. стор.

Завдання 4. Аналітичне коротке повідомлення.

Проаналізуйте переваги і недоліки розглянутих інноваційних технологій навчання за планом:

1. Використання яких освітніх технологій ви вважаєте найбільш продуктивними?
2. Які завдання викладача реалізуються у цих продуктивних технологіях?
3. Які творчі методичні знахідки Ви можете визначити у цих навчальних інноваційних технологіях?
4. Які Ваші пропозиції щодо подальшого удосконалення методики викладання навчального предмету за фахом?

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ III «Критерії якості навчання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти. Організація й проведення контролю у процесі навчання»

ТЕМА 6 (16 годин). РОЗРОБКА ВЛАСНИХ КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ. СТОРЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ РОЗРОБКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ТЕМИ ЗА ФАХОМ (ЗА ВИБОРОМ АСПІРАНТА). СТОРЕННЯ БАЗИ ТЕСТІВ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ З ПРЕДМЕТУ ЗА ФАХОМ.

Письмова форма.

МЕТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ :

- 1) Перевірка знань видів і засобів опитування.
- 2) Розвиток комунікативних умінь діагностування рівня знань студентів.
- 3) Розвиток уміння аналізу результатів навчання студентів.
- 4) Перевірка знань методів контролю самостійної роботи студентів.
- 5) Розвиток умінь діагностування рівня знань та навичок студентів-випускників медико-фармацевтичного закладу вищої освіти.
- 6) Розвиток уміння розробляти бази тестів та критерії оцінювання компетентності студент з навчальної дисципліни.

7) Удосконалення комунікативних умінь узагальнення, аналізу та аргументації.

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Освітні – закріплення знань про методи, види і форми контролю, про сутність оцінювання й оцінки, розвиток комунікативних вмінь узагальнення, аргументованого повідомлення; закріплення знань про методи контролю самостійної роботи студентів, критерії оцінювання компетентності студента-медика «клінічні навички», про сутність оцінювання й оцінки, розвиток комунікативних вмінь узагальнення, аргументованого повідомлення.

Розвивальні – розвиток уміння ефективного використання знань про критерії якості навчання, про форми й види контролю, про основні положення оцінювання успішності навчальної діяльності студентів для організації контролю знань, умінь та навичок зі своєї дисципліни; розвиток уміння ефективного використання знань про методи контролю самостійної роботи студентів, про критерії оцінювання компетентності студента-медика, розвиток умінь проводити моніторинг формування і розвитку компетентності студента «клінічні навички» випускника медико-фармацевтичного закладу вищої освіти.

Виховні – розвиток творчої активності й самостійності мислення, стимулювання до активної самостійної роботи.

Здобувач повинен знати:

1. Визначення поняття «якість вищої освіти», «якість навчання», «компетентність», «компетенція», «контроль», «оцінювання», «оцінка», «мотиваційний компонент НДР студента».
2. Основні показники якості навчання.
3. Основні методи оцінки навичок студента.
4. Основні види контролю і основні види перевірки.
5. Основні методи контролю успішності студентів.
6. Норми оцінок у сучасній вищій школі.
7. Основні методи контролю самостійної роботи студента.
8. Основні критерії оцінювання у ЗВО.
9. Модель оцінювання рівня формування і розвитку компетентності студента: «клінічні навички» випускника медико-фармацевтичного закладу вищої освіти.
10. Ієрархію оцінки клінічної компетентності студентів медико-фармацевтичного закладу вищої освіти.

Здобувач повинен уміти:

1. Орієнтуватися у понятійних категоріях дидактики з питань контролю, критеріїв оцінювання і моніторингу рівня компетентностей студента медико-фармацевтичного закладу вищої освіти.
2. Використовувати теоретичні знання про контроль й оцінювання під час організації практичної діяльності з навчання студентів медико-фармацевтичного закладу вищої освіти.
3. Використовувати теоретичні знання про критерії оцінювання і моніторингу рівня компетентностей студента медико-фармацевтичного ЗВО під час організації контролю успішності навчання студентів.
3. Встановлювати мету й функції того чи іншого виду контролю.
4. Розробляти тести для поточного контролю та власні критерії оцінювання самостійної роботи студентів.
5. Об'єктивно й коректно використовувати критерії оцінювання успішності студентів під час викладацької діяльності.

Здобувач повинен володіти:

1. Понятійним апаратом з педагогічного розділу «Контроль за навчальними досягненнями студентів».
2. Основними правилами і способами проведення контролю у ВШ.
3. Основними прийомами оцінювання і системою оцінок успішності навчання студентів, зокрема їхньої самостійної роботи.
4. Методикою створення розробок практичних занять за фахом.
5. Методикою створення контрольних тестів.

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ
ЩОДО ПОСЛІДОВНОСТІ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

1. Підготувати обґрунтування.
2. **Створити** методичні рекомендації для студентів до практичного заняття за фахом або логіко-структурну схему діяльності викладача на практичному занятті за фахом (відповідно до тематики навчального плану кафедри, де працює здобувач).
3. **Скласти** оглядове повідомлення.
4. **Узагальнити** отриману інформацію та надайте резюме.

5. **Надати** перелік основних професійних компетентностей студента після закінчення курсу з вашої навчальної дисципліни.
6. **Створити** контрольні тести та **запропонуйте** критерії оцінювання.
7. **Розробити** базу тестів для поточного контролю з предмету за фахом.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання 1. Написання обґрунтування необхідності та важливості інформації.

- А) Виберіть з наданого методичного матеріалу нову й необхідну особисто Вам інформацію (*Додатки 1-7*).
- Б) Підготуйте у вигляді короткого повідомлення обґрунтування необхідності та важливості для вас цієї інформації.

Інформаційно-методичне забезпечення завдання з питань:

1. Основні види практичних занять.
2. Методичні рекомендації до розробки практичного заняття за фахом, семінару, лабораторного заняття.
3. Структура практичного заняття, семінару, лабораторного заняття.
4. Структура й методика складання схеми ООД викладача до практичного заняття.
5. Методичні рекомендації до використання різноманітних методичних прийомів з проведення заняття у медичному ЗВО.
6. Оформлення методичних рекомендацій для студентів до практичних занять.

**ЛОГІЧНА СХЕМА ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА
НА ПРАКТИЧНОМУ (ЛАБОРАТОРНОМУ) ЗАНЯТТЯ**

Навчальний предмет

Тема № . Назва

Дидактична мета заняття:

- виховна —
- розвивальна —

Місце проведення:

Практичні завдання:

Методичні рекомендації:

Обладнання:

Тип практичного заняття

Рекомендована література

Основна:

Додаткова:

ХІД ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. *Організаційний етап* включає:
  - 1.1. Перевірка присутніх. Визначення готовності до заняття.
  - 1.2. Повідомлення теми і мети заняття. Мотивація навчальної діяльності.
  - 1.3. Діагностика вихідного рівня знань за допомогою контрольних запитань (тестів, термінологічного диктанту та ін.); перевірка знання обладнання і апаратури, які необхідні при проведенні лабораторного заняття; перевірка порядку експерименту і техніки безпеки при проведенні роботи.
2. Основний етап — методика навчання.
  - 2.1. *Методичні вказівки, алгоритм розв'язання задач.*
  - 2.2. *Самостійна (лабораторна) робота.*

На цьому етапі самостійна робота студента може бути представлена роботою з мікроскопом, фантомом, розв'язанням ситуаційних завдань, обговоренням проблемних питань, робота з комп'ютером, ведення хворого та ін..
  - 2.3. *Контроль кінцевого результату.*

Продуктом самостійної роботи студентів можуть бути письмові протоколи, альбоми тощо, які вони здають на перевірку.
3. *Заключний етап.*
  - 3.1. *Перевірка засвоєних навичок чи умінь.*

Викладач повинен підвести підсумок заняття, для цього варто застосувати контрольні запитання, оцінити виступи, відповіді студентів; визначити недоліки та внести корекцію.
  - 3.2. *Повідомлення домашнього завдання.*

ВИЗНАЧЕННЯ ЦІЛЕЙ ЗАНЯТТЯ

Три основні функції освіти: *дидактична, виховна і розвивальна.*

1. **Дидактична мета** — наперед сформований кінцевий результат навчання, яке полягає у наданні студенту системи наукових знань, умінь та навичок відповідно до профілю професійної підготовки, згідно навчального плану і навчальної програми.

Мета клінічного заняття формулюється в термінах виконавської діяльності лікаря, а принцип планування дидактичних цілей ґрунтується на рівнях оволодіння знаннями, які розглядалися вище:

Для кожного етапу практичного заняття необхідно вказати запланований рівень його засвоєння та контролю. Частіше на організаційному етапі здійснюється перевірка другого рівня знань. Але можливе планування і першого рівня для несуттєвих запитань, а також і третього рівня там, де передбачається контроль раніше сформованих навичок або вмінь. На кожному рівні використовуються різні типи вправ, про які також говорилося вище.

Традиційне визначення мети за допомогою слів «вивчити», «дати знання» неправильно, оскільки ні викладач, ні студент не можуть чітко сформулювати суть цих понять. Для будь-якої теми можна виділити в якості кінцевої мети певну дію. Визначення мети є принциповим моментом в організації навчання у цілому. Якщо не визначити мету заняття, то не можна точно встановити обсяг навчального матеріалу, тип та етапи його проведення. Рекомендується вказувати освітню мету заняття та її складові: конкретні *дидактичні, виховні та розвивальні цілі* щодо формування професійних умінь та навичок.

Студенти вищого медичного закладу у майбутній професійній діяльності виконуватимуть такі **види діяльності** та їх виробничі **функції**:

1. *Проектна діяльність. Функції:*

- встановлення попереднього клінічного діагнозу захворювання;
- встановлення попереднього клінічного діагнозу захворювання;

2. *Організаційна діяльність. Функції:*

- проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів;
- планування профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб;
- проведення профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб;
- проведення лікувально-евакуаційних заходів.

3. *Виконавська діяльність. Функції:*

- збирання інформації про пацієнта;
- оцінювання результатів лабораторних та інструментальних досліджень;
- визначення характеру лікування захворювань;
- визначення принципів лікування захворювань;
- визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні захворювань;

- визначення необхідної дієти при лікуванні захворювань;
- визначення тактики ведення контингенту осіб, що підлягають диспансерному нагляду;
- визначення тактики ведення фізіологічних пологів та післяпологового періоду;
- визначення тактики надання екстреної медичної допомоги;
- надання екстреної медичної допомоги;
- виконання медичних маніпуляцій;
- оцінювання впливу навколишнього середовища на стан здоров'я населення (індивідуальне, сімейне, популяційне);
- ведення медичної документації;
- обробка державної, соціальної та медичної інформації.

У вищих медичних навчальних закладах формулювання мети навчання націлюється на рівень розвитку умінь і на узгодження з *видом навчальної діяльності, передбаченим процесом оволодіння знаннями і доповненням.*

Виховна мета спрямована на розвиток особистості, мотивації навчальної діяльності, ціннісних орієнтацій, інтелекту, моральних якостей, виховання культури прояву емоцій, волі, характеру тощо. З точки зору педагогіки сутність виховання полягає у засвоєнні особистістю соціального досвіду, формування погляду, переконань, вчинків і поведінки. У визначенні виховної мети слід враховувати:

- загальні вимоги суспільства до виховання і становлення особистості;
- змісту освіти та можливості кожного навчального предмету.

Особливістю визначення виховної мети є те, що її можна сформулювати до предмета, усієї теми, а у разі необхідності доповнювати на наступних заняттях. Найбільші можливості виховання у студентів-медиків духовних цінностей, які стосуються людини і суспільства. Тому доцільно вживати такі формулювання виховної мети:

а) *патріотичний:*

- пробуджувати національну гідність і гордість, виховувати етнічну пам'ять, історичне мислення;
- виховувати позитивне ставлення до ідеалів своєї нації, заохочувати студентів до наслідування у власному житті;
- викликати наслідування сучасних ідеалів, людей, які втілюють у собі якості громадянина України — творця і охоронця національних і загальнолюдських цінностей;

- заохочувати до наслідування духовних цінностей українського народу: працьовитості, любові до землі, готовності до захисту Батьківщини, боротьби зі злом і неправдою, патріотизму;

- виховувати гордість до рідної мови, пошану до надбань своїх предків;

б) соціально-психологічний:

- виховувати повагу до законів і норм співжиття у суспільстві, аналізувати власну поведінку відповідно критеріїв моральної та правової культури;

- розвивати здатність уявляти стан іншої людини, викликати почуття доброти, співчуття до когось, бажання допомагати іншим:

- розвивати почуття моральної відповідальності за доручену справу;

в) екологічний:

- виховання інтересу до рідної природи, її краси, бережливого ставлення до рідної місцевості, почуття гордості за феномени Природи України:

- виховувати відчуття невід'ємності і від природи;

- залучати до традицій бережливого ставлення до природи;

г) трудовий:

- виховувати повагу і шанобливе ставлення до родинних, народних і всенародних традицій і свят;

- розвивати почуття гармонії краси в праці та створення прекрасного; художньо-конструкторські здібності.

- формування «Я – особистості: «концепції особистості на основі самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення, моральної само завершеності.

2. *Розвивальна мета* у вищому навчальному закладі полягає у формуванні творчої особистості, орієнтуванні на розвиток інтелекту, загальних професійних здібностей. Визначення розвивальної мети викладач може конкретизувати з моделі випускника вищого навчального закладу. Для випускника вищого медичного закладу пріоритетними *розвивальними цілями* є формування і розвиток:

- наукового світогляду для розвитку пізнавальних здібностей, для підготовки до праці;

- умінь та навичок необхідних для самостійного розв'язування навчальних і практичних завдань;

- мислення, пам'яті, творчої уяви, спостережливості, чіткої послідовності, міркування, доказовості;

- логічного мислення для навчання мистецтву коротко, точно, виразно й правильно висловлювати свої думки;
- базової підготовки у визначеній спеціальності;
- знань і умінь у галузі сучасної інформації (уміння отримання інформації з різних джерел, її систематизація, збереження, аналіз та використання);
- компетентності у системному аналізі та розв'язанні проблем виокремлення і збір даних, аналіз і синтез, пошуки і прийняття рішення; гнучкість і впевненість у застосуванні знань у нестандартних умовах, у роботі з відкритими проблемами, які мають множинні рішення і т. ін.;
- уміння презентувати результати досліджень у різних формах і видах;
- здатності до ефективної співпраці в групі («команді»), толерантність і урівноваженість;
- здатності формулювати власну думку після критичного аналізу інформації з багатьох джерел.

Для досягнення поставлених цілей заняття варто використовувати різноманітні методи і прийоми навчання і виховання. При їх відборі слід враховувати компоненти і функції методів, передбачати досягнення дидактичної, виховної і розвивальної мети заняття.

Додаток 4

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАВДАНЬ ПРАКТИЧНОГО (ЛАБОРАТОРНОГО) ЗАНЯТТЯ

Викладач зобов'язаний до кожного практичного (лабораторного) заняття визначати завдання, які повинні виконувати студенти з метою засвоєння відповідної теми. Зміст завдань має відповідати темі заняття, будуватися у вигляді моделей клінічних ситуацій, а запитання до завдань формулювати такі, які виникають у лікарські практики: поставити діагноз, скласти план діагностичних досліджень, визначити лікування тощо.

Завдання повинні відповідати логіці оволодіння навчальним предметом, їх потрібно підбирати з урахуванням уже відомих типів вправ - завдань-клінічних ситуацій у їх послідовності, дотримуватися наростаючої складності. Так, на початку підбираються завдання, що відносяться до опису ситуації, які включають всі необхідні варіанти діагностики або лікування досліджуваного захворювання, передбачені програмою для цього заняття. Використання тільки так званих «типових» завдань, співпадаючих з

класичним описом захворювань, призводить до формування неадекватних способів мислення., оскільки захворювання «у чистому вигляді», тобто без супутніх процесів, без особливостей, залежних від індивідуальності організму, практично не зустрічаються. Тому важливо включати завдання і на диференціальну діагностику подібних захворювань. Виконання завдань на практичному (лабораторному) занятті відбувається за принципом «дерева цілей» (В.П. Безпалько, В.І. Бондар).

У залежності від дидактичної мети формулюються завдання — передбачені проміжні результати, які в комплексі забезпечують досягнення визначеної дидактичної мети. З цією метою визначають опорні смислові одиниці (цілі заняття — ЦЗ) із змісту навчального матеріалу (ЗНМ) і форми організації навчальної діяльності (ФОНД) студентів. Для розв'язання завдань на заняття викладач визначає адекватні методи і методичні прийоми навчання (МН) викладача і студентів.

ДОДАТОК 5

ЗРАЗОК ЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА НА ПРАКТИЧНОМУ ЗАНЯТТІ

Навчальний предмет *Внутрішні хвороби*

Тема № 2 . Назва Бронхіальна астма

Освітня мета: засвоїти методику рентгенологічного дослідження хворого бронхіальною астмою, учитися приймати правильне рішення, мотивувати свою точку зору на діагноз, необхідне обстеження хворого.

Дидактична мета заняття: осмислити і зрозуміти методи діагностики, розвивати навички перкусії та аускультатії

- виховувати доброту, милосердя, співчуття пацієнтові
- розвивати клінічне мислення та персональні навички лікаря

Місце проведення: аудиторія

Практичні завдання:

1. Розвивати навичку аускультатії та перкусії.
2. Дослідити рентгеновський знімок органів грудної клітки з патологією (за темою). Самостійно інтерпретувати його і зробити запис у зашиті.
3. Скласти схему огляду хворого із захворюванням органів дихання.

Методичні рекомендації.

Завдання 1.

Після актуалізації опорних знань і сприйняття методу перкусії та аускультатії, студенти розвивають навички і демонструють уміння їх проводити.

Завдання 2.

1. Оцінити якість знімка, після чого виявити на ньому зображення верхівки легень і кістководіафрагмальних сегментів.
2. Далі проводять опис тканини та їх характер (вогнищеві, фокусні), інтенсивність (м'які, середні, щільні), контури (чіткі, нечіткі), структуру (однорідна, неоднорідна).
3. Адекватно оцінити корені легень: форму, контури, розміри, зміщення.
4. Оцінити стан плеври, наявність спайок, рідини, пневмоторакс.
5. Заключення.

Обладнання: методичні рекомендації, рентгенівські знімки, копії історій хвороби, картки із запитаннями

Рекомендована література

Основна:

Додаткова:

Додаток 6

СПІЛЬНИМИ РЕКОМЕНДАЦІЯМИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СЕМІНАРСЬКОГО, ПРАКТИЧНОГО І ЛАБОРАТОРНОГО ЗАНЯТТЯ є:

- використовувати інтерактивні методи навчання;
- застосовувати різні форми організації навчання від індивідуальних до колективних;
- включати в контрольні запитання, запитання пов'язані з самостійною роботою, зокрема: *обґрунтуйте ...; опишіть ...; проведіть порівняння; встановіть, чому?;*
- для кожної теми створити *систему вправ* для поетапного формування навичок і умінь;
- підбирати диференційовані завдання для студентів з різним сприйняттям навчального матеріалу і різним типом мислення;
- розробляти тести для проміжного і підсумкового контролю знань, умінь та навичок.

ЛОГІЧНА СХЕМА ДІЯЛЬНОСТІ (ЛСД)

викладача на лекційному занятті:

Навчальний предмет

Тема № . Назва

Освітня мета заняття:

- дидактична —
- виховна —
- розвивальна —

Місце проведення:

Завдання теми:

- студенти повинні знати:
- студенти повинні уміти:

Обладнання:

Тип лекції

Рекомендована література

Основна:

Додаткова:

Додаток 7

Складаючи ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ (ОК), слід врахувати наступне:

1. Опорний конспект, як матеріальний носій навчальної інформації — це елемент інформаційної системи, яка відображає структуру навчальної дисципліни і внутрішню логіку наукового змісту кожної її частини.
2. Дидактична особливість опорного конспекту, як засобу навчання, полягає у тому, що в його змісті кодується достатньо великий обсяг навчальної інформації: зміст теми, розділу, модуля, частини курсу чи навчальної дисципліни в цілому.
3. Система опорних конспектів з навчальної дисципліни може: структуруватися як ієрархія тематичних опорних конспектів, у яких зі збільшенням об'ємів навчального матеріалу відбувається зменшення, узагальнення чи укрупнення блоків інформації, тобто тематичні опорні конспекти стають ніби блоками ОК частини курсів, останні — блоками опорних конспектів навчальної дисципліни в цілому.
4. В ОК відтворюється головний зміст навчального матеріалу — його основа

5. При конструюванні ОК бажано дотримуватися наступного алгоритму:

- окреслити послідовність вивчення матеріалу дисципліни, його структуру та основні проблеми, навколо яких можна генералізувати (об'єднувати) змістовні блоки ОК;
- встановити системи зв'язків між окремими блоками навчального матеріалу на основі змістовних зв'язків;
- виокремити в кожному блоці положення, які розкривають його зміст і визначити засоби кодування цих положень (графічні форми, слова, фрази, умовні знаки, аббревіатури, скорочення, спрощені малюнки, графіки, схеми, таблиці, окремі формули і позначення);
  - розробити ескіз ОК та апробувати його серед студентів, внести доповнення, а при необхідності — зміни;
- виготовити на основі ескізу оригінал, придатний для використання.

Завдання 2. Створення методичних рекомендацій для студентів до практичного заняття на тему за фахом (за вибором здобувача).

Створіть методичні рекомендації для студентів до практичного заняття на тему за фахом (за вибором здобувача) або логіко-структурну схему діяльності викладача на практичному занятті за фахом.

Завдання 3. Оглядове повідомлення.

Повідомте про основні характеристики оцінювання у ЗВО різних країн.

Скажіть, яка система оцінювання вам більш до вподоби й чому?

Обсяг повідомлення – до 1,5 друк. стор.

Завдання 4. Резюме-висловлювання: дві протилежні думки з однієї проблеми.

А) Ознайомтеся з інформацією про методи контролю самостійної роботи студентів та про оцінку науково-дослідницької компетентності студентів (*Додаток 1*).

Б) Узагальніть інформацію Додатка 9: складіть 2 варіанти резюме-висловлювання за темою інформації (висловіть дві протилежні думки з проблеми).

Методи контролю самостійної роботи студентів включають:

- усне, письмове опитування студентів на контрольні або тестові запитання;
- перевірка конспектів, рефератів, розв'язаних задач, розрахунків, графічних вправ і завдань, індивідуальних завдань;
- тестовий контроль;
- колоквіум з теми; та ін.

ОЦІНКА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Об'єктом оцінювання є структурні компоненти науково-дослідницької діяльності, а саме:

Змістовий компонент — знання про об'єкт наукового вивчення (уявлення, поняття, явище тощо, у т. ч. про правила, засоби його перетворення, вимоги до результату; складові та послідовність виконання завдання як одиниці науково-дослідницької діяльності). Обсяг знань визначений навчальними програмами, державними стандартами.

При оцінюванні підлягають аналізу такі характеристики знань: повнота; правильність; логічність; усвідомленість (розуміння, виокремлення головного і другорядного), вербалізація — словесне оформлення у вигляді відтворення (переказ, пояснення); застосування знань (адекватність, самостійність в умовах новизни (за зразком, аналогічні, відносно нові)).

Операційно-організаційний компонент — дії, способи дій (вміння, навички): предметні (відповідно до програм із навчальних предметів); розумові (порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати тощо); загально навчальні (аналізувати, планувати, організовувати, контролювати процес і результати виконання завдання, діяльності в цілому; вміння користуватися підручником та іншими доступними джерелами інформації).

Мотиваційний компонент — ставлення до науково-дослідницької діяльності. Аналізуються такі його характеристики:

характер і сила(байдуже, недостатньо виразне позитивне, зацікавлене, виразне позитивне);

дієвість (від споглядального (пасивного) до дійового);

сталість (від епізодичного до сталого).

Саме ці характеристики змістового, операційно-організаційного та мотиваційного компонентів науково-дослідницької діяльності студентів покладені в основу визначення рівнів наукових досягнень в межах вивчення як окремої теми, так і навчальної дисципліни (I — початковий, II — середній, III — достатній, IV — високий), загальних критеріїв їх оцінювання та відповідних оцінок (у балах) (таблиця 1).

За кредитно-трансферною системою навчання оцінка за науково-дослідницьку діяльності студента може враховуватися при виставленні поточної оцінки за навчальні теми з дисципліни або при виставленні балів за індивідуальну самостійну роботу в кінці вивчення дисципліни, при цьому потрібно враховувати вагомість та об'єм виконаної науково-дослідницької роботи студента.

Таблиця 1

Критерії оцінювання науково-дослідницької компетентності студентів з навчальної дисципліни

РІВНІ компетентності	Оцінка за національною шкалою	Критерії оцінювання
Низький (фрагментарний)	«2»	Відтворює інформацію з дисципліни на рівні розпізнавання, окремих фактів та фрагментів
Елементарний (репродуктивний)	«3»	Відтворює навчальний матеріал на репродуктивному рівні, не виявляє самостійного наукового пошуку, володіє вмінням зіставлення та узагальнення
Достатній (частково-пошуковий)	«4»	Володіє навчальним матеріалом, вміє зіставляти та узагальнювати, виявляє пізнавальний інтерес до наукового дослідження та його методик, вміє робити власні висновки, виявляє частковий евристичний інтерес до наукового пошуку, обізнаний із сучасними науковими школами, теоретичними підходами і концепціями, виявляє науковий інтерес до дисципліни
Високий (дослідницький)	«5»	Має ґрунтовні та всебічні знання з предмета, постійно працює над їх поновленням володіє методами наукового дослідження і запроваджує їх в самостійний науковий пошук, здійснює наукову роботу під керівництвом викладача, проводить самостійні наукові дослідження, має досягнення в науковій роботі, друковані праці

Завдання 5. Створення моделі основних професійних компетентностей студента після закінчення курсу з вашої навчальної дисципліни.

А) Ознайомтеся з інформацією про моніторинг формування і розвиток компетентності студента «клінічні навички» випускників медико-фармацевтичного ЗВО (*Додаток 1*).

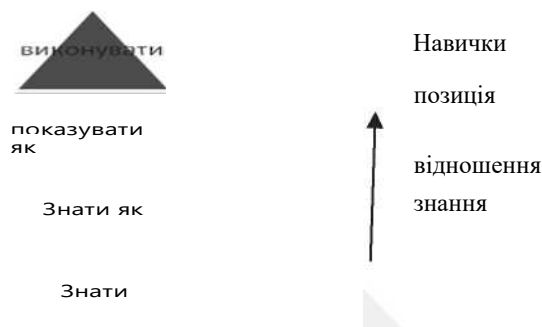
Б) Складіть модель основних професійних компетентностей студента вашої кафедри після закінчення курсу з вашої навчальної дисципліни (презентація моделі у формі (списку, таблиці, графіку тощо) за Вашим вибором. Використовуйте інформацію *Додатка 1*.

Додаток 1

**МОНІТОРИНГ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТА
«КЛІНІЧНІ НАВИЧКИ» ВИПУСКНИКІВ МЕДИЧНИХ ЗВО**

Одним з важливих критеріїв процесу безперервного удосконалення, поліпшення якості клінічного навчання є проведення і аналіз результатів оцінки. Усі методи перевірки мають обмеження і жоден метод не може повністю оцінити усі клінічні навички, що зумовлює необхідність використання різних методів оцінки.

У процесі перевірки клінічних навичок необхідно заохочувати студентів розуміти концепції і принципи, ніж просто відтворювати фактичні знання; надавати клінічний зміст, щоб дати можливість студентам пов'язати своє навчання з майбутньою практикою;

заохочувати студентів інтегрувати своє навчання через системи та дисципліни; розвивати самостійне мислення і власний напрям у своєму навчанні.

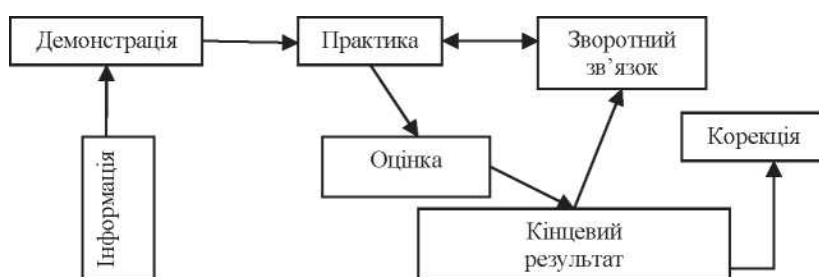
Проста модель здібностей свідчить про те, що аналіз клінічної компетентності проводиться на щаблі «показати як», «вміє зробити» і при цьому оцінюється виконання або активна участь в проведенні тієї чи іншої навички. Обов'язковим є оцінка прогресу студента: моніторинг проводиться протягом усього циклу занять, який включає в себе коментар і відгуки викладача.

На першому ступені важливо оцінити думку студентів про методи навчання, їх задоволеність, визначити які форми навчання допомагають придбати їм впевненість. При цьому оцінка можлива методом усного опитування або анкетуванням.

На другому ступені аналізують результативність навчання, оцінюють, наскільки технологія навчання покращує ступінь освоєння клінічної навички, наскільки сприяє досягненню автоматизму і майстерності у виконанні навички.

На третьому ступені оцінюють як студенти використовують набуті знання, уміння і навички в клінічній діяльності. Наприклад, на другому ступені студент показує виконання навички внутрішньовенної підключичної катетеризації відповідно до алгоритму на симуляторах (манекенах), а на третьому ступені ту ж клінічну навичку студент виконує на пацієнті.

На четвертій сходинці оцінюється ступінь досягнення кінцевого результату, аналізуються яким чином навчальні, технології сприяють підвищенню безпеки пацієнта і покращують якість і ефективність лікувальної установи. Клінічне навчання, що включає оцінку, можна представити у вигляді послідовного ланцюжка.

Схема Етапи клінічного навчання

Методом оцінки навичок можуть бути:

- безпосереднє спостереження за студентом;
- відеозапис хронології подій на симуляторі;
- високотехнологічний симулятор, наприклад манекен Simman.

Оцінна інформація часто виходить від оцінювачів, у якості яких можуть виступати викладачі, спостерігачі, актори-пацієнти, однолітки, учасники. Оцінка сприяє інтеграції теоретичних і клінічних дисциплін.

Спостереження включає доповідь куратора, контрольні листи, шкала рейтингу, доповідь пацієнта. Портфоліо та інші звіти навчальної діяльності складають журнали /LogBooks (прийшов, що зробив), записи процедур, портфоліо (personal plan and action plan). Оцінка колег і самооцінка представляє доповідь колеги і власну доповідь.

Кожен метод має свої сильні і слабкі сторони, своє практичне застосування, впливає на освоєння знань студентами. Зміни в оцінках можуть бути пов'язані зі студентом, пацієнтом і оцінювачем. Для підвищення достовірності всі вказані параметри необхідно стандартизувати. Важливим критерієм оцінки є надійність, що характеризує дані, отримані в процесі оцінки. При цьому розрізняють три типи надійності: міжекспертна, ретестова і внутрішня.

Міжекспертна — це міра подібності між оцінювачами. При більш важливих іспитах часто використовують одного екзаменатора, щоб виключити міжекспертну різницю в оцінках. При цьому також аналізують стійкість цього експерта або екзаменатора в часі.

Ретестова — це надійність самого інструменту оцінки. Зокрема, на різні вибірки тестів з кількох студенти повинні демонструвати стабільні результати.

Внутрішня — це надійність зміни самого студента. Наприклад, чи стабільні знання студентів на одні й ті ж завдання, тести або його відповіді випадкові.

Важливим параметром в оцінці є валідність. У результаті іспиту студенти отримують оцінки, а аналіз джерела оцінки — це валідність. Валідність — це міра, в якій оцінний інструмент (шкала, рейтинг та ін.) вимірює потрібний параметр.

Психологом С. Даунінгом запропоновані джерела валідності (табл. 1).

Таблиця 1

Джерела валідності

№	Джерела	Опис
1.	Зміст	Завдання відповідають рівню навчання студентів
2.	Внутрішня структура	Стійкість умов іспиту та оцінки
3.	Співвідношення з іншими змінними оцінки залежать від рівня навчання студентами	Оцінки залежать від рівня навчання студентів
4.	Процес реакції	Групи ведуть себе по-різному в одних і тих же умовах
5.	Наслідки	Вплив іспиту на студента і викладача

Оцінювання, має ґрунтуватися на критеріях:

Приклади оцінювання, який застосовується в європейській медичній освіті

Extended MatchQuestions (EMQs) розширені запитання (задачі);

Multiple ChoiceQuestions (MCQs) тести з багатьма відповідями (форматA);

ObjectiveStructuredClinical Examinations (OSCEs) - ОСКІ;

Case BasedDiscussion — обговорення клінічних випадків

Отже, оволодіння клінічними навичками є основним компонентом навчання студентів медичних ЗВО. Одним з важливих переваг клінічного навчання в умовах навчально-клінічних (тренувальних) центрів є можливість багаторазової відпрацювання та оригінального освоєння медичних процедур та маніпуляцій для досягнення високого ступеня майстерності. При цьому забезпечується безпечне середовище для навчання, що виключає ризик для здоров'я пацієнта. Навчання в подібних центрах дозволяє також інтегрувати теоретичні знання з клінічними навичками, прищеплювати й удосконалювати комунікативні навички, здобувати вміння працювати в команді, мотивує самонавчання студентів, забезпечує реалістичне відтворення складного клінічного середовища і дозволяє викладачам симулювати різні клінічні ситуації, що неможливо при контакті з реальними пацієнтами. Симулятори дозволяють студентам досягти рівня компетентності та безпеки до застосування техніки або процедури на пацієнті в реальній клінічній практиці. Підготовка клінічним навичкам під наглядом викладача надає можливість студентам робити помилки в безпечному середовищі, що сприяє поліпшенню виконання ними клінічних навичок.

Завдання 6. Створення контрольних тестів та критеріїв оцінювання.

А) Ознайомтеся з інформацією ***Додатка 1*** про оцінку та критерії оцінювання.

Б) Розробіть тести (різних форм та складностей) для перевірки знань з цієї теми та критерії оцінювання до них (не менш 20 позицій різного рівня складності).

ОЦІНКА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка - процес і результат виявлення й порівняння рівня опанування студентами професійно важливих знань, навичок та умінь з еталонними уявленнями, задекларованими у навчальних програмах підготовки, порадиниках, збірниках нормативів та інших керівних документах.

Еталонні уявлення - такі (індивідуальні й групові) знання, навички та вміння, а також рівень їхнього опанування, які необхідні для ефективного виконання завдань професійної діяльності. Вони є критеріями, щодо яких оцінюють знання, навички і вміння студентів.

До контролю та оцінки знань, навичок і вмінь студентів у навчанні висувають такі вимоги: об'єктивність; достатня кількість відомостей для оцінки; тематична спрямованість; умотивованість оцінок; єдність вимог з боку тих, хто контролює; оптимальність; усебічність; дієвість, тобто реальний їх вплив на формування професійних знань, навичок і вмінь студентів.

У процесі оцінювання знань студентів слід враховувати:

1. Обсяг відомостей, оперування поняттями, категоріями, фактами, основними теоріями, законами, закономірностями й принципами, ступінь їх пізнання, здатність до систематизації та узагальнення, що передбачає:

- пізнання й визначення понять, розуміння їх сутності, розкриття змісту, встановлення сукупності зв'язків і залежностей між окремими частинами й цілим тощо;
- виокремлення головного, актуальних теоретичних проблем, усвідомлення їх глибини та визначення шляхів їх розв'язання;
- розуміння законів, закономірностей, принципів, концепцій;
- здатність до узагальнення, систематизації, класифікації явищ і предметів.

2. Якість опанування методологічною і теоретичною основами навчального предмета, що передбачає:

- глибоке розуміння викладеного в першому пункті, аргументованість, послідовність, упевненість і самостійність викладення своїх знань;
- методологічне обґрунтування знань.

3. Дієвість знань, наявність простих умінь, доцільність їх застосування під час розв'язання практичних завдань, що передбачає:

- конкретне визначення основних напрямів застосування знань у практичній діяльності;

- змістовна характеристика методів, процедур та методики дій щодо використання теоретичних і практичних знань у майбутній практичній діяльності та ін.

Отже, знання мають бути глибокими, міцними, систематизованими, оперативними та усвідомленими. А їх рівень може бути репродуктивним, реконструктивним, евристичним і творчим.

Оцінюючи навички студентів, науково-педагогічний працівник має врахувати:

- наявність практичних навичок у галузі навчальної дисципліни, що сприяють успішному опануванню професійної діяльності;

- якість, швидкість, стійкість, точність їх виконання в різноманітних умовах, зокрема й екстремальних.

Для оцінки вмінь педагог має враховувати:

- наявність конкретних умінь, їхню глибину, стійкість і гнучкість;

- ступінь опанування основними прийомами діяльності та їх творче застосування під час розв'язання нестандартних завдань у різноманітних ситуаціях майбутньої професійної діяльності,

- конструювання алгоритму дій та його інноваційність;

- здатність моделювати професійні дії;

- виконання комплексу дій, які становлять це вміння;

- упевненість, самостійність, обґрунтованість, систематичність цих дій;

- зміст самоаналізу результатів власних дій, характер зіставлення отриманих результатів з основною метою діяльності;

- умотивованість дій та їх усвідомлення;

- наявність помилок, їхня кількість і характер, ступінь впливу на остаточний результат діяльності;

- ступінь ефективності та якість виконаних дій тощо.

Оцінюють студентів за чотирибальною системою. Критерії оцінок визначено у навчальних програмах підготовки студентів.

Наприклад, критерії оцінок узагальнено й стисло можна сформулювати так;

- "відмінно" - студент володіє навчальним матеріалом у повному обсязі (міцно засвоїв увесь програмний матеріал, виявив глибоке його розуміння, вичерпно відповів і

обґрунтував власні висновки, прийняв обґрунтоване рішення і вміло використав на практиці, упевнено виконав завдання);

■ "добре" - студент засвоїв навчальний матеріал на достатньо високому рівні (загалом знає весь програмний матеріал, на питання відповідає вільно, але недостатньо широко, правильно використовує свої знання на практиці тощо);

■ "задовільно" - студент загалом засвоїв основний навчальний матеріал, оперує ним недостатньо чітко та упевнено, слабо визначає зв'язки й відносини між предметами і явищами (виявляє знання тільки основного матеріалу, передбаченого програмою, спроможний використовувати свої знання на практиці, правильно виконує прийоми і дії та ін.); "незадовільно" - студент загалом має поверхове уявлення про основний навчальний матеріал, не може ним оперувати.

Потрібно домагатися, щоб оцінка була об'єктивною, справедливою, обґрунтованою, ясною й зрозумілою студенту. Треба усунути фактор суб'єктивізму.

МЕТОДИКА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ

Під час підготовки тесту викладач, розробник тесту готує бланк еталонних відповідей («ключ») на тест, де зазначає номер тестового завдання та еталонну відповідь, а також визначає межі оцінок, які може отримати слухач за свої відповіді.

Для розрахунку оцінки можна використати наступні критерії:

- якщо на 91-100% тестових завдань дані вірні відповіді – високий рівень знань;
- на 71-90% тестових завдань – достатній;
- на 51-70% тестових завдань – середній;
- на 50% і менше тестових завдань – початковий.

Визначивши критерії оцінювання можна достроково розрахувати межі оцінок. Тобто, виходячи з кількості правильних відповідей, викладач одразу може визначити оцінку за тест.

Завдання 7. Створення бази тестів для поточного контролю з предмету за фахом.

Створіть базу тестів для поточного контролю з предмету за фахом.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV «Психолого-педагогічні основи процесу виховання у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти»

ТЕМА 7 (10 годин). ПОВІДОМЛЕННЯ НА ТЕМУ «ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ЇЇ ОБ'ЄКТИВНИЙ І СУБ'ЄКТИВНИЙ ХАРАКТЕР». АНАЛІЗ 5 КОНКРЕТНИХ

ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ В СИСТЕМІ «ВИКЛАДАЧ-СТУДЕНТ» (З ДОСВІДУ ЗДОБУВАЧА АБО КОЛЕГ КАФЕДРИ). Письмова форма.

МЕТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) Перевірка знань педагогічних засобів реагування та стратегій поведінки під час проблемних педагогічних ситуацій, знань психолого-педагогічних основ виховання та самовиховання студентів у вищій школі для організації виховного процесу у ЗВО.
- 2) Розвиток та удосконалення комунікативних стратегій та умінь реагування під час проблемних педагогічних ситуацій.
- 3) Розвиток умінь самоаналізу.

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Освітні – закріпити знання про особливості взаємодії викладача і студентів під час навчально-виховного процесу, про педагогічні засоби реагування та стратегії поведінки під час проблемних педагогічних ситуацій, вказати пріоритетні напрями виховання студентства.

Розвивальні – розвиток уміння ефективного використання знань про особливості взаємодії викладача і студентів під час навчально-виховного процесу, про педагогічні засоби реагування та стратегії поведінки під час проблемних педагогічних ситуацій, про психолого-педагогічні концептуальні основи виховання та самовиховання студентів у вищій школі для організації виховного процесу у ЗВО.

Виховні – розвиток творчої активності й самостійності мислення, стимулювання до активної педагогічної роботи, самоаналізу й самооцінки.

Здобувач повинен знати:

1. Визначення поняття «педагогічна майстерність», «морально-духовні якості», «гуманістична спрямованість», «совісність» (сумління), «честь», «справедливість і об'єктивність», «педагогічний такт», «соціально-педагогічні якості», «професіограма», «психолого-педагогічні уміння», «педагогічні деформації», «стилі керівництва викладача», «педагогічна техніка», «педагогічне спілкування», «педагогічна конфліктна ситуація».
2. Основні стратегії поведінки у проблемній педагогічній ситуації.
3. Основні психолого-педагогічні концептуальні основи виховання та самовиховання студентів у вищій школі
4. Основні функції, методи й організаційні форми виховання у ЗВО.
5. Основні методи організації діяльності та формування поведінки студентів.

6. Основні методи стимулювання діяльності та поведінки особистості.
7. Основні методи контролю й аналізу ефективності виховання у вищій школі.

Здобувач повинен уміти:

1. Орієнтуватися у понятійних категоріях педагогіки з питань виховання у ЗВО.
2. Встановлювати мету й функції навчально-виховного процесу у ЗВО.
3. Визначати завдання та методи виховних заходів у ВШ.
4. Об'єктивно й коректно використовувати критерії оцінювання ефективності виховання у вищій школі під час викладацької діяльності.
5. Використовувати основні прийоми і тактики вирішення педагогічних проблемних ситуацій.
6. Виконувати самоаналіз й самооцінку своєї педагогічної поведінки у конфліктних ситуаціях.

Здобувач повинен володіти:

1. Понятійним апаратом з педагогічного розділу «Психолого-педагогічні основи процесу виховання».
2. Основними методами і прийомами організації виховного процесу у ВШ.
3. Основними прийомами і тактиками вирішення педагогічних проблемних ситуацій.

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ
ЩОДО ПОСЛІДОВНОСТІ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

1. ***Створити*** проект виховних заходів для вашої кафедри.
2. ***Проаналізувати й узагальнити*** надану інформацію.
3. ***Визначити та обґрунтувати*** стиль спілкування й педагогічного керування.
4. ***Проаналізувати та надати*** рекомендації щодо вирішення проблемних педагогічних ситуацій.
5. ***Створити*** аналітичну таблицю та ***запропонувати*** для аналізу 3 педагогічні ситуації з власного досвіду або досвіду колег Вашої кафедри

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання 1. Презентація проекту виховних заходів.

Презентація проекту виховних заходів на вашій кафедрі з указівкою їх завдань і методів реалізації та підготовка до обговорення запропонованих проектів.

Завдання 2. Аналітичне узагальнення.

А) Ознайомтеся з інформацією про проблеми виховання сучасної студентської молоді та попередження негативних явищ у молодіжному середовищі (*Додатки 1, 2*).

Б) Узагальніть інформацію *Додатків 1-2*:

- 1) повідомте про основні відхилення у молоді від норм поведінки;
- 2) розкрийте основні засади попередження негативних явищ у молодіжному середовищі;
- 3) виходячи зі свого педагогічного досвіду або досвіду ваших колег, назвіть та опишіть ситуації, у яких ви або ваші колеги зіткнулися з девіантною поведінкою студентів (визначте тип цієї девіації);
- 4) скажіть, яку стратегію педагогічної поведінки ви/ ваші колеги вибрали у названій ситуації;
- 5) перерахуйте профілактичні заходи, які спрямовані на попередження виникнення подібних ситуацій. Спирайтеся на педагогічний досвід вашої кафедри або матеріал Додатка 2.

Обсяг узагальнення – до 1 друк. стор.

Додаток 1

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Кожне суспільство має свою систему цінностей, яка містить вимоги до поведінки. У разі порушення визначених вимог відбувається відхилення, які можуть носити як позитивний, так і негативний характер. До позитивних відхилень належить обдарованість, яка є відхиленням у розумовому розвитку студента, проявляється через творчість. Такі негативні соціальні відхилення у суспільстві, як злочинність, хуліганство, алкоголізм, наркоманія впливають на розвиток і становлення студента.

Порушення соціальних норм у суспільстві викликає девіації - це відхилення від норм встановлених у суспільстві. Наслідком девіації є девіантна поведінка.

Девіантна поведінка - це система дій і вчинків людини, соціальних груп, що суперечить соціальним нормам або визнаним у суспільстві шаблонам і стандартам поведінки, які проявляються у вигляді незбалансованих психічних процесів, не адаптованості, порушенні процесів само актуалізації та ухиленні від морального і

етичного контролю особистості над власною поведінкою.

Найпростішим типом девіації є делінквентна поведінка, яка характеризується психологічною схильністю до асоціальних вчинків, які не ведуть до кримінальної відповідальності. Тобто студентам властиві дрібні вчинки, які ґрунтуються на стереотипних діях. Здебільшого це агресивні насильства, вимагання, татуювання, носіння сережок, блукання та ін..

Татуювання - це мистецтво прикрашати своє тіло за допомогою «вічного малюнку» (пікні). Татуювання зародилося ще в первісному суспільстві. Жінки прикрашали себе тату, щоб захиститися від замовлянь, а чоловіки, щоб показати фізичну силу, мужність. Крім того, татуюванням таврували рабів, злодіїв, злочинців. Воно було знаком племені, вказувало на соціальний статус.

Пірсинг як і тату — назавжди. Дірочки для сережок у мочці вуха — це прекрасно, але пірсинг у носі, язика, пупку, сосках та інших інтимних місцях може бути шкідливими для здоров'я, особливо, якщо проведені без дотримання санітарно-гігієнічних вимог.

Конформна поведінка. Конформність - це риса характеру студента, свідоме прийняття ним поглядів, цінностей або норм поведінки певної соціальної групи під тиском зовнішніх обставин та всупереч власним переконанням. Людина * конформіст або жертва соціалізації повністю адаптувалася до середовища, але не здатна протистояти йому. При цьому людина прилаштовує свою поведінку під чужі еталони (негативні чи позитивні для суспільства).

Дидактогенна поведінка — це поведінка студента, викликана порушенням педагогічного такту з боку викладача. Дидактогенія виражається страхом (школофобія, дидактофобія), пригніченим станом, що негативно впливає на навчально-пізнавальну діяльність студента, здоров'я, поведінку.

При несприятливих умовах соціалізації дитини проходить перехід від делінквентної до девіантної поведінки. Проявом девіантної поведінки є ситуаційно обумовлені поведінкові реакції.

Адиктивна поведінка є наслідком прагнення втечі від дійсності шляхом штучної зміни свого стану засобами цигарок, алкоголю, наркотиків чи певних видів діяльності. Поняття використовується для визначення опису поведінки того, хто вживає токсичні речовини і алкоголь на тому етапі, коли ще не сформована фізична залежність. Бажання ввійти в адиктивну поведінку спостерігається у студентів, які втрачають ідеали у житті,

життєві цінності та ціннісні орієнтації, сім'ю, близьких, розчаровуються у професії тощо.

Куріння - це небезпечна хвороба, яка приводить до руйнування здоров'я. До певного часу нікотин діє на організм непомітно, приховано. Причин поширення куріння серед студентів є багато, зокрема негативний приклад батьків, реклама цигарок, перегляд кінофільмів, невміння організовувати дозвілля, займатися корисними справами.

П'янство і алкоголізм. Особливістю даної патології суспільного життя є те, що п'янство і алкоголізм взаємопов'язане з іншими відхиленнями: соціальним паразитизмом, аморальною поведінкою, правопорушеннями. Під п'янством розуміють систематичне та надмірне вживання алкоголю, яке приводить до втрати здоров'я і контролю над собою і є початковою стадією алкоголізму. У медичній практиці алкоголізм — це хронічне захворювання, яке характеризується нездоланим потягом до спиртних напоїв. З соціальної позиції алкоголізм - це форма девіантної поведінки, яка характеризується патологічним потягом до спиртного і подальшою деградацією особистості.

Наркоманія і токсикоманія. Наркоманія - пристрасть до речовин, які викликають ейфорію. Наркотик - засіб рослинного або синтетичного походження, який впливає на фізичний стан і психіку людини. Наркотики за силою наркотичної дії, інтенсивністю потягу не можна прирівнювати до алкоголю. Алкоголік, усвідомивши шкоду випивки на організм, здатний самотійно кинути пити, але випадків самотійно припинити вживання наркотиків практично неможливо. Є певні закономірності цієї пристрасті. До наркотичного звикання схильні всі люди, але у кожного воно проходить по-різному. Під наркоманією розуміють застосування наркотиків або прирівняних до них засобів без медичних показань, в наслідок чого проходить зміна життєвих стереотипів, фізичні і психічні розлади здоров'я.

Проблеми пов'язані з наркоманією:

- соціальна пасивність, поступова втрата трудових і сімейних функцій;
- зниження інтелектуального рівня;
- емоційна глухота, моральна і соціальна деградація.

Токсикоманія. Розрізняють токсикоманію двох видів: 1) токсикоманія, пов'язана із зловживанням стимуляторів; 2) токсикоманія, пов'язана з вдиханням летючих ароматичних речовин.

Зловживання стимуляторів, які не належать до наркотиків (кава, чай), гостре отруєння якими викликає уявну бадьорість, приплив сили, потяг до праці, ясність розуму.

При постійному вживанні стимуляторів виникає звикання і тому організм потребує

збільшення дози, а припинення приводить до непрацездатності, з'являються втома, в'ялість, знижується настрій, виникають суїцидальні думки.

Небезпека токсикоманії полягає в тому, що в результаті інтоксикації (отруєння) парами летючих хімічних речовин (парів клею, бензину, побутових аерозолів, речовин для розведення фарби та ін.) приводить до серцевої недостатності, центральної нервової системи. Частіше всього токсикоманія виникає у бездоглядних, безпритульних дітей. Систематична інтоксикація викликає порушення поведінки, ауто агресивні дії.

Агресивна поведінка. Агресія (астенічна реакція) може бути спрямована проти інших, проти себе, агресія як забуття, як примітивна поведінка. «Агресія» — це стан, який включає залякування, бажання напасти, ворожість, жорстокість, вандалізм, грубість, задирикуватість, роздратованість. Аутоагресія тобто замах на цілісність свого організму, скоюється в стані афекту.

Суїцидальна поведінка — це девіантна поведінка, яка пов'язана з навмисним позбавленням себе життя (самовбивство). У вузькому медико-правовому смислі — це вид насильницької смерті з указанням її причини. У широкому розумінні суїцид — це вид самознищуючої поведінки, до якої належить п'янство, куріння, вживання наркотиків, об'їдання, альпінізм, мотогонки та ін.

Можна виділити три типи суїцидальної поведінки: демонстративна, афективна і справжня.

Демонстративний тип характеризується намаганням показати реальність суїцидних намірів, звернути на себе увагу, поспівчувати. Такі спроби здійснюються відкрито, артистично, але, нерідко в силу випадковості, можуть закінчитися трагічно. Афективний тип виражається здійсненням суїциду в стані піднесених емоцій. У даному випадку завжди присутня демонстративність. Справжня суїцидальна поведінка завжди обдумана і спланована, підкріплена бажанням покінчити з собою. Усі приготування проводяться приховано.

Самовбивство підлітків і молоді * це спосіб впливу на інших людей: демонстрування кохання, виклик допомоги, звільнення від депресії, сімейного конфлікту тощо.

Психічні розлади, пов'язані з психопатологією, внаслідок чого появляється вразливість до психогенних впливів. Реакція при цьому носить астенічний, шизоїдний, параноїдальний характер, так як вражається самосвідомість і емоційна сфера. З'являються особистісні розлади: синдром відчуження, деперсоналізація,

роздвоєння особистості, дереалізація, апатії, депресії, скутість. Важливе значення мають межові зони між нормою і відхиленням, внаслідок чого неможливо провести чітку межу між природним проявом характеру і його відхиленням.

Оскільки домінуючим видом діяльності у студентів є навчальна діяльність, тому найбільш характерними розладами є дидактогенна розлади.

Проституція - це форма девіантної поведінки, яка проявляється в безладних, знеособлених, позашлюбних статевих стосунках, здійснених за плату. Проституція - це поведінка особи, яка вступає у статевий зв'язок за відповідну плату, веде безладне статеве життя. Розрізняють чоловічу (жигало) і жіночу (повія) проституцію; дорослу і дитячу проституцію. Найбільш вивченою є жіноча проституція. При цьому суб'єкт (жінка, чоловік, дитина) стає товаром, а її тіло об'єктом купівлі-продажу.

Злочин — протиправне, суспільно небезпечне діяння, що класифікується за певними нормами кримінально-процесуального права (зґвалтування, нанесення значних тілесних ушкоджень тощо).

Злочинність - це форма девіантної поведінки, яка досягає найвищого рівня небезпеки, що визначається карним закон.

Кримінальна поведінка — протиправний вчинок, який карається кримінальним законом.

Додаток 2

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕГАТИВНИХ ЯВИЩ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Діяльність, яка спрямована на запобігання виникненню, поширенню чи загостренню проблем і негативних явищ називається профілактикою (від грецьк. Προφυλακτικός - запобіжний). Термін «профілактика» запозичений з медичних знань, але широко використовується у педагогічній науці. Складовою профілактики є педагогічна, соціальна, правоохоронна і медико-оздоровча.

Профілактика у виховній діяльності професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу спрямовується на:

- створення умов, які допоможуть адаптуватися студентам до навчання;
- забезпечення діагностики соціально-педагогічної проблеми;
- організацію просвітницької роботи;
- організацію дозвілля студентів;

- здійснення превентивних заходів, які запобігали б дезадаптації студентів;
- сприяння у соціально-педагогічній допомозі та захисту студента.

Профілактика є складовою педагогічної діяльності. Вона включає комплекс заходів, які повинні попередити погіршення стану суб'єкта діяльності та виникнення проблем. Недоліком профілактики є те, що вона не усуває індивідуальних проблем та не допомагає захистити студента від негативного впливу соціальних чинників.

З метою забезпечення оптимальних умов для саморозвитку дітей та молоді у системі освіти України згідно Закону «Про освіту» (Стаття 21. Психологічна служба в системі освіти) діє психологічна служба. Вона виконує такі функції:

- виявлення загальних і особистих соціальних проблем;
- вивчення і діагностика індивідуальних особливостей студентів;
- надання допомоги куратору в роботі з студентом, групою, батьками;
- соціальний захист того у кого виникли проблема;
- соціальний захист групи від окремих осіб;
- соціально-педагогічна оцінка проведених виховних заходів у групах, ЗВО;
- безпосередня підготовка соціально-педагогічних заходів з різними групами школярів, окремими учнями, учителями, батьками та ін.

Основними напрямками попередження негативних явищ у студентському середовищі є:

1. Превентивна діяльність.
2. Просвітницька діяльність.
3. Посередницька діяльність.

Здійснення профілактичних заходів, які спрямовані на попередження виникнення патологій у студентському середовищі (алкоголізм, п'янство, наркоманія, проституція та ін.) та їх наслідків (протиправна, адитивна, девіантна, суїцидальна поведінка, незайнятість тощо) називається превентивною діяльністю (превенція — попередження, пересторога).

Використовуючи різноманітні методи профілактичної роботи, педагог виконує просвітницьку роль, навчає позитивного досвіду формування здорового способу життя, виховує ті цінності у студента, які допоможуть задовольнити свої потреби.

Посередницька діяльність полягає в установленні зв'язків із закладами, які забезпечують соціальний захист: заступником голови адміністрації із соціальних питань; працівниками відділу освіти, соціального захисту, центру зайнятості, правоохоронних

органів, відділу культури; спеціалістами психолого-медико-педагогічних консультацій, медико-експертної комісії, соціальних служб для дітей, молоді та сім'ї, територіального Центру медико-соціальної реабілітації інвалідів з порушеннями опорно-рухового апарату; представниками благодійних дитячих, молодіжних громадських організацій.

Система превентивного виховання у вищому навчальному закладі * керована діяльність, яка забезпечує теоретичну і практичну реалізацію профілактичних заходів, спрямованих на попередження та подолання відхилень у поведінці студентів. Профілактичні заходи можна розділити на три типи: первинну, вторинну, третинну.

Первинна профілактика здійснюється у суспільстві в цілому, спрямовується на збереження і розвиток умов, які забезпечують здоров'я і збереження життя людини, на попередження несприятливого впливу на неї факторів соціального і природного середовища. Первинна профілактика є масовою і найбільш ефективною.

Завданням вторинної профілактики є діяльність конкретного освітнього закладу, яка спрямована на запобігання можливих порушень. Показником необхідності профілактичних заходів є характер поведінки студента, який завдає шкоди суспільству чи інтересам окремих осіб (агресивність, грубість, брехливість, лінощі, забіякуватість та ін.). Порушення поведінки засвідчує про спотворення ціннісних орієнтацій і недоліки внутрішніх регуляторів поведінки людини.

Третинна, або цілеспрямована профілактика * це сукупність заходів, спрямованих на корекцію індивідуальної поведінки студента, її переорієнтацію.

Найпоширенішими методами профілактики виступають: бесіда; диспути, постійне спостереження; теоретичні конференції, вечори запитань та відповідей, усні журнали, профілактичні тренінги стимулювання розвитку нових навичок, моделей поведінки; метод нейтралізації конфліктної ситуації, телефони довіри і анонімні консультації, допомога психіатра, волонтерська робота та ін.

Функціями превентивного виховання у вищому навчальному закладі є:

- організаційно-методична, що полягає в опрацюванні сучасних педагогічних проєктів з проблем превентивного виховання, а також узагальнення і адаптація зарубіжного досвіду превентивного виховання;
- діагностико-прогностична, що полягає у з'ясуванні причин та умов відхилення в поведінці студента;
- корекційно-реабілітаційна, яка визначається оптимальним коригуванням допомоги, перевихованням і подоланням негативних проявів у поведінці студента,

налагодженням його стосунків із соціальним середовищем;

- освітньо-консультативна, що окреслює можливість використання сучасних технологій надання оптимальної освітньої інформації з метою попередження і нейтралізації негативних явищ.

Завдання 3. Розробка плану-сценарію бесіди або дискусії.

А) Ознайомтеся з інформацією про об'єктивний і суб'єктивний характер педагогічної діяльності (*Додатки 1-8*).

Б) Підготуйте список питань для дискусії або план-сценарій дискусії за інформацією *Додатків 1-8* (вибір форми проведення контролю знань за наданої інформацією – за аспірантами).

Додаток 1

СТИЛЬ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГА В КОНФЛІКТІ З УЧНЯМИ

Як вирішити проблему протиріч у взаєминах педагога з учнями? Професійна позиція, зорієнтована на потенціал дитини, на її подальший розвиток, мусить бути тактично пророблена, а тонкий психологічний дотик до особистості дитини - згідно з тим, що він відбувається зараз (вік, стан, досвід, знання, інтелект, здібності, рівень вихованості й інше), - виправданим. Багато чого залежить від вибору стилю поведінки, що відповідає конфліктній ситуації. Адже деякі стилі можуть бути найбільш ефективними для розв'язання конфліктів визначеного типу.

К. У. Томасом і Р. Х. Кілменном були розроблені основні найбільш сприятливі стратегії поведінки в конфліктній ситуації. Вони вказують, що існують п'ять основних стилів поведінки при конфлікті: *пристосування, компроміс, співробітництво, ігнорування, суперництво чи конкуренція*. Стиль поведінки в конкретному конфлікті, указують вони, визначається тією мірою, в якій ви хочете задовольнити власні інтереси, діючи при цьому пасивно чи активно, й інтереси іншої сторони, діючи спільно чи індивідуально.

Наводимо рекомендації з найбільш доцільного використання того чи іншого стилю в залежності від конкретної ситуації та характеру особистості людини.

Стиль конкуренції, суперництва може використовувати педагог, який має сильну волю, достатній авторитет, владу, не дуже зацікавлений у співробітництві з учнем і прагне в першу чергу задовольнити власні інтереси. Його можна використовувати, якщо:

- результат конфлікту дуже важливий для вас, і ви робите велику ставку на своє рішення виниклої проблеми;

- маєте достатню владу й авторитет, і очевидно, що запропоноване вами рішення - найкраще;
- відчуваєте, що у вас не існує іншого вибору і вам є що втрачати;
- мусите прийняти непопулярне рішення й у вас достатньо повноважень для здійснення цього кроку.

Відтак варто мати на увазі, що цей стиль, окрім почуття відчуженості, нічого більше не зможе викликати.

Стиль співробітництва можна використовувати, якщо, відстоюючи власні інтереси, ви змушені брати до уваги потреби та бажання іншої сторони. Цей стиль найбільш важкий, тому що він вимагає більш тривалої роботи. Мета його застосування - розробка довгострокового взаємовигідного рішення. Такий стиль вимагає вміння пояснювати свої бажання, вислуховувати один одного, стримувати свої емоції. Відсутність одного з цих факторів робить цей стиль неефективним.

Для розв'язання конфлікту цей стиль можна використовувати в таких ситуаціях:

- необхідно знайти спільне рішення, якщо кожний із підходів до проблеми важливий і не допускає компромісних рішень;
- у вас тривалі, міцні та взаємозалежні відносини з іншою стороною;
- основною метою є набуття спільного досвіду роботи;
- сторони здатні вислухати один одного та викласти сутність своїх інтересів.

Стиль компромісу. Сутність його полягає в тому, що сторони прагнуть врегулювати розбіжності при взаємних поступках. У цьому плані він трохи нагадує стиль співробітництва, однак здійснюється на більш поверхневому рівні, тому що сторони в чомусь поступаються один одному. Цей стиль найбільш ефективний, якщо обидві сторони хочуть того самого, але знають, що одночасно це не можна здійснити. При використанні цього стилю акцент робиться не на рішенні, що задовольняє інтереси обох сторін, а на варіанті, який можна описати словами: «Ми не можемо цілком виконати свої бажання, отже, необхідно дійти рішення, з яким кожний із нас міг би погодитись».

Такий підхід до розв'язання конфлікту можна використовувати в таких ситуаціях:

- обидві сторони мають однаково переконливі аргументи;
- задоволення вашого бажання має для вас не занадто велике значення;
- вас може влаштувати тимчасове рішення, тому що немає часу для вироблення іншого або ж інші підходи до рішення проблеми виявились неефективними.

Стиль відхилення реалізується зазвичай, коли проблема не настільки важлива для вас, ви не відстоюєте свої права, не співпрацюєте ні з ким для вироблення рішення та не хочете витрачати час і сили на її рішення.

Стиль відхилення можна рекомендувати до застосування в таких ситуаціях:

- джерело розбіжностей несуттєве для вас у порівнянні з іншими більш важливими задачами, а тому ви вважаєте, що не варто витрачати на нього сили;
- знаєте, що не можете або навіть не хочете вирішити питання на свою користь;
- у вас мало влади для рішення проблеми в бажаний для вас спосіб;
- хочете виграти час, щоб вивчити ситуацію й одержати додаткову інформацію, перш ніж прийняти яке-небудь рішення;
- намагались вирішити проблему негайно небезпечно, тому що розкриття та відкрите обговорення конфлікту можуть тільки погіршити ситуацію;
- у вас був важкий день, а рішення цієї проблеми може принести додаткові неприємності.

Не слід думати, що цей стиль є втечею від проблеми чи ухиленням від відповідальності.

У дійсності відхід чи відстрочка може бути цілком виправданою реакцією на конфліктну ситуацію, тому що за цей час вона може розв'язатися сама собою або ви зможете зайнятись нею пізніше, коли будете мати достатню інформацію та бажання розв'язати її.

Стиль пристосування означає, що ви дієте разом з іншою стороною, але при цьому не намагаєтесь відстоювати власні інтереси з метою згладжування ситуації та відновлення нормальної робочої атмосфери. Томас і Кілменн вважають, що цей стиль найбільш ефективний, коли результат справи надзвичайно важливий для іншої сторони та не дуже істотний для вас або коли ви жертвуєте власними інтересами на користь іншої сторони.

Стиль пристосування може бути застосований у таких найбільш характерних ситуаціях:

- найважливіша задача - відновлення спокою та стабільності, а не розв'язання конфлікту;
- предмет розбіжності неважливий для вас або вас не особливо хвилює те, що сталося;

- вважаєте, що краще зберегти добрі стосунки з іншими людьми, ніж відстоювати власну точку зору;
- усвідомлюєте, що правда на вашому боці;
- відчуваєте, що у вас недостатньо влади чи шансів перемогти.

Треба пам'ятати, що жоден із розглянутих стилів розв'язання конфлікту не може бути виокремлений як найкращий. Треба навчитись ефективно використовувати кожний із них і свідомо робити той чи інший вибір, з огляду на конкретні обставини.

Додаток 2

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КОНФЛІКТІВ

Основною ланкою при розв'язанні педагогічних ситуацій є проведення її психологічного аналізу.

У цьому випадку викладач може розкрити причини ситуації, не допустити її переходу у тривалий конфлікт, тобто якоюсь мірою навчитись володіти ситуацією, використовуючи її пізнавальні та виховні функції.

Проведення аналізу знизить кількість помилок, які допускає викладач, негайно застосовуючи заходи впливу на студента в ході виниклої ситуації. Основною метою психологічного аналізу ситуації є створення достатньої інформаційної основи для прийняття психологічно обґрунтованого рішення виниклої ситуації, тому що кваплива реакція викладача, як правило, викликає імпульсивну відповідь студента, призводить до обміну «словесними ударами», а ситуація стає конфліктною.

Психологічний аналіз дає можливість побачити позитивне в учинках «поганого» учня та «капость» у поведінці зразкового й тим самим правильно розв'язати ситуацію.

Грамотно проведений психологічний аналіз допоможе викладачеві знайти не тільки варіанти розв'язання, а й можливі шляхи попередження чи погашення конфлікту.

Адже попередити конфлікт, розв'язати його на рівні педагогічної ситуації - це найбільш оптимальний, «безкровний» для обох сторін варіант виходу із ситуації.

Учитель при цьому визначає момент можливого переходу ситуації в конфлікт, знижує непрямыми прийомами напруженість і бере ситуацію під контроль.

Додаток 3

Педагогічне спілкування - специфічна форма спілкування, яка має свої особливості, і в той же час підкоряється загальним психологічним закономірностям, властивим спілкуванню як формі взаємодії людини з іншими людьми, що включає комунікативний, інтерактивний і перцептивний компоненти.

Педагогічне спілкування - сукупність засобів і методів, що забезпечують реалізацію цілей і завдань виховання і навчання дітей і визначають характер взаємодії педагога і учнів.

Дослідження в області педагогічної психології показують, що значна частина педагогічних труднощів обумовлена не стільки недоліками наукової і методичної підготовки викладачів, скільки деформацією сфери професійно-педагогічного спілкування.

Стилі керівництва викладача:

- *автократичний* (самовладний стиль керівництва), коли викладач здійснює одноосібне управління колективом студентів, не дозволяючи їм висловлювати свої погляди і критичні зауваження, педагог послідовно пред'являє до учнів вимоги та здійснює жорсткий контроль за їх виконанням;
- *авторитарний* (владний) стиль керівництва допускає можливість для студентів брати участь в обговоренні питань навчальної або колективного життя, але рішення в кінцевому рахунку приймає викладач у відповідності зі своїми установками;
- *демократичний стиль* передбачає увагу і облік викладачем думок студентів, він прагне зрозуміти їх, переконати, а не наказувати, веде діалогічне спілкування на рівних;
- *стиль ігнорування* характеризується тим, що викладач прагне якомога менше втручатися в життєдіяльність студентів, практично усувається від керівництва ними, обмежуючись формальним виконанням обов'язків передачі навчальної та адміністративної інформації;
- «потурання», *конформний стиль* проявляється в тому випадку, коли викладач усувається від керівництва групою студентів або йде на поводу їх бажань;
- *непослідовний, алогічний стиль* - викладач у залежності від зовнішніх обставин і власного емоційного стану здійснює будь-який з названих стилів керівництва, що веде до дезорганізації і ситуативності системи взаємин викладача зі студентами, до появи конфліктних ситуацій.

Від обраного стилю залежить не тільки якісь взаємини складуться у викладача зі студентами, але ставлення студентів до самого освітнього процесу, до знань.

Відомий психолог В.А. Кан-Калик виділяв такі стилі педагогічного спілкування:

1. Спілкування з урахуванням високих професійних установок педагога, його ставлення до педагогічної діяльності в цілому. Про таких кажуть: "За ним діти (студенти) буквально по п'ятах ходять!". Причому у вищій школі інтерес в спілкуванні стимулюється ще й спільними професійними інтересами, особливо на профільюючих кафедрах.

2. Спілкування з урахуванням дружнього ставлення. Воно передбачає захопленість спільною справою. Педагог виконує роль наставника, старшого товариша, учасника спільної навчальної діяльності. Однак при цьому слід уникати панібратства. Особливо це стосується молодих педагогів, які не бажають потрапити в конфліктні ситуації.

3. Спілкування-дистанція належить до найбільш поширених типів педагогічного спілкування. У цьому випадку у взаєминах постійно простежується дистанція у всіх сферах, у навчанні, з посиланням на авторитет і професіоналізм, у вихованні з посиланням на життєвий досвід і вік. Такий стиль формує ставлення "викладач - студенти". Але це не означає, що студенти повинні сприймати викладача як однолітка.

4. Спілкування-залякування - негативна форма спілкування, антигуманна, розкриваються педагогічну неспроможність який вдається до нього викладача.

5. Спілкування-загравання - характерно для молодих викладачів, що прагнуть до популярності. Таке спілкування забезпечує лише помилковий, дешевий авторитет.

Найчастіше в педагогічній практиці спостерігається поєднання стилів в тій чи іншій пропорції, коли домінує один з них.

З числа розроблених в останні роки за кордоном *класифікацій стилів педагогічного спілкування* цікавою видається типологія професійних позицій викладачів, запропонована М. Тальоні.

Модель 1 - "Сократ". Це викладач з репутацією любителя суперечок і дискусій, навмисно їх провокує на заняттях. Йому властиві індивідуалізм, несистематично у навчальному процесі через постійну конфронтацію; учні посилюють захист власних позицій, вчать їх відстоювати.

Модель 2 - "Керівник групової дискусії". Головним у навчально-виховному процесі вважає досягнення згоди і встановлення співпраці між учнями, відводячи собі роль посередника, для якого пошук демократичного згоди важливіше результату дискусії.

Модель 3 - "Майстер". Педагог виступає як зразок для наслідування, що підлягає безумовному копіюванню і насамперед не стільки в навчальному процесі, як у ставленні до життя взагалі.

Модель 4 - "Генерал". Уникає будь-якої двозначності, підкреслено вимогливий, жорстко домагається послуху, так як вважає, що завжди і у всьому правий, а студент, як армійський новобранець, повинен беззаперечно підкорятися віддавав накази. За даними автора типології, цей стиль найбільш поширений, ніж усі разом узяті, в педагогічній практиці.

Модель 5 - "Менеджер". Стиль, який одержав поширення радикально орієнтованих школах і пов'язаний з атмосферою ефективної діяльності аудиторії, заохоченням її ініціативи і самостійності. Педагог прагне до обговорення з кожним студентом сенсу розв'язуваної задачі, якісному контролю й оцінці кінцевого результату.

Модель 6 - "Тренер". Атмосфера спілкування в аудиторії пронизана духом корпоративності. Студенти в даному випадку подібні гравцям однієї команди, де кожен окремо не важливий як індивідуальність, але всі разом вони можуть багато чого. Педагогу відводиться роль натхненника групових зусиль, для якого головне - кінцевий результат, блискучий успіх, перемога.

Модель 7 - "Гід". Втілений образ ходячою енциклопедії. Лаконічний, точний, стриманий. Відповіді на всі питання йому відомі заздалегідь, як і самі питання. Технічно бездоганний і саме тому часто відверто нудний.

М. Тальон спеціально вказує на основу, закладену в типологізацію, - вибір ролі педагогом на підставі власних потреб, а не потреб учнів.

Додаток 4

ДІАЛОГ І МОНОЛОГ В ПЕДАГОГІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ

Різні стилі комунікативної взаємодії породжують кілька моделей поведінки викладача у спілкуванні зі студентами на заняттях.

Умовно їх можна визначити таким чином:

• *Модель диктаторська "Монблан"* - викладач як би відсторонений від студентів, він пирає над ними, перебуваючи у царстві знань. Навчають, студенти - лише безлика маса слухачів. Ніякого особистісної взаємодії. Педагогічні функції зведені до інформаційного повідомлення.

Слідство: відсутність психологічного контакту, а звідси безініціативність і пасивність студентів.

• *Модель неконтактні ("Китайська стіна")* - близька за своїм психологічним змістом до першої. Різниця в тому, що між викладачем і студентами існує слабкий зворотний зв'язок через довільно або ненавмисно зведеного бар'єру спілкування. У ролі такого

бар'єру можуть виступити відсутність бажання до співпраці з будь-якої сторони, інформаційний, а не діалоговий характер заняття; мимовільне підкреслення викладачем свого статусу, поблажливе ставлення до студентів.

Наслідок: слабка взаємодія зі студентами, а з їхнього боку - байдуже ставлення до викладача.

• *Модель диференційованої уваги ("Локатор")* - заснована на виборчих відносинах зі студентами. Викладач орієнтований не на весь склад аудиторії, а лише на частину, припустимо, на талановитих або ж, навпаки, слабких, на лідерів або аутсайдерів. У спілкуванні він ніби ставить їх у становище своєрідних індикаторів, за якими орієнтується на настрій колективу, концентрує на них свою увагу. Однією з причин такої моделі спілкування на заняттях може з'явитися невміння поєднувати індивідуалізацію навчання студентів з фронтальним підходом.

Слідство: порушується цілісність акту взаємодії в системі викладач - колектив студентів, вона підміняється фрагментарністю ситуативних контактів.

• *Модель гіпореклексної ("Тетерів")* - полягає в тому, що викладач у спілкуванні як би замкнений на себе: його мову здебільшого як би монологічність. Розмовляючи, він чує тільки самого себе і ніяк не реагує на слухачів. У діалозі опонентів марно намагатися вставити репліку, вона просто не буде сприйнята. Навіть у спільній трудовій діяльності такий викладач поглинений своїми ідеями і проявляє емоційну глухоту до оточуючих.

Висновки: практично відсутня взаємодія між студентами і викладачем, а навколо останнього утворюється поле психологічного вакууму. Сторони процесу спілкування істотно ізольовані один від одного, навчально-виховний вплив представлено формально.

• *Модель гіперрефлексної ("Гамлет")* - протилежна за психологічної канві попередньої. Викладач стурбований не стільки змістовною стороною взаємодії, скільки тим, як він сприймається оточуючими. Міжособистісні стосунки зводяться їм в абсолют, набуваючи домінуюче значення для нього, він постійно сумнівається у дієвості своїх аргументів, у правильності вчинків, гостро реагує на нюанси психологічної атмосфери учнів студентів, приймаючи їх на свій рахунок. Такий викладач подібний оголеному нерву.

Наслідок: загострена соціально-психологічна чутливість викладача, що призводить до його неадекватних реакцій на репліки і дії аудиторії. У такій моделі поведінки не виключено, що кермо влади опиняться в руках у студентів, а викладач займе відому позицію у відносинах.

•*Модель негнучкого реагування ("Робот")* - взаємовідносини викладача зі студентами будуються за жорсткою програмою, де чітко витримуються цілі і завдання заняття, дидактично виправдані методичні прийоми, має місце бездоганна логіка викладу і аргументація фактів, відшліфовані міміка та жести, але викладач не має відчуття розуміння мінливої ситуації спілкування. Їм не враховуються педагогічна дійсність, склад і психічний стан студентів, їх вікові і етнічні особливості. Ідеально сплановане і методично відпрацьоване заняття розбивається об рифи соціально-психологічної реальності, не досягаючи своєї мети.

Наслідок: низький ефект педагогічної взаємодії.

•*Модель авторитарна ("Я - сам")* - навчально-виховний процес цілком фокусується на викладача. Він - головне і єдина діюча особа. Від нього виходять питання і відповіді, судження й аргументи. Практично відсутня творча взаємодія між ним і аудиторією. Одностороння активність викладача пригнічує будь-яку особисту ініціативу з боку учнів студентів, які усвідомлюють себе лише як виконавці, чекають інструкцій до дії. До мінімуму знижується їх пізнавальна і громадська активність.

Слідство: виховується безініціативність учнів, втрачається творчий характер навчання, спотворюється мотиваційна сфера пізнавальної активності.

•*Модель активної взаємодії ("Союз")* - викладач постійно перебуває в діалозі з тими, яких навчають, тримає їх у мажорному настрої, заохочує ініціативу, легко схоплює зміни в психологічному кліматі групи і гнучко реагує на них. Переважає стиль дружньої взаємодії зі збереженням рольової дистанції.

Слідство: виникають навчальні, організаційні та етичні проблеми творчо вирішуються спільними зусиллями. Така модель найбільш продуктивна.

Додаток 5

Найважливішим фактором, що визначає ефективність педагогічного спілкування, є тип установки педагога. Під установкою мається на увазі готовність реагувати належним чином у однотипній ситуації.

Наявність негативної установки викладача на того чи іншого студента можна визначити за такими ознаками: викладач дає "поганому" студенту менше часу на відповідь, ніж "хорошому"; не використовує навідні питання і підказки, при невірній відповіді поспішає переадресувати питання іншому студенту або відповідає сам; частіше сварить і менше заохочує; не реагує на вдалу дію студента і не помічає його успіхів, іноді взагалі не працює з ним на занятті.

Відповідно про наявність позитивної установки можна судити з таких деталей: довше чекає відповіді на питання; при скруті задає навідні запитання, заохочує посмішкою, поглядам; при невірній відповіді не поспішає з оцінкою, а намагається відкоригувати його; частіше звертається до студента поглядом у ході заняття і т. п. Спеціальні дослідження показують, що "погані" студенти в чотири рази рідше звертаються до педагога, ніж "хороші", вони гостро відчують необ'єктивність педагога і болісно переживають її.

Реалізуючи свою установку по відношенню до "хорошим" і "поганим" студентам, педагог без спеціального наміру надає, тим не менш, сильний вплив на студентів, як би визначаючи програму їх подальшого розвитку.

Найбільш ефективно вирішувати педагогічні задачі дозволяє демократичний стиль при якому викладач враховує індивідуальні особливості студентів, їх особистий досвід, специфіку їх потреб і можливостей. Викладач, який володіє таким стилем, усвідомлено ставить завдання перед студентами, не виявляє негативних установок, об'єктивний в оцінках, різнобічний і ініціативний у контактах. По суті, цей стиль спілкування можна охарактеризувати як особистісний. Виробити його може тільки людина, що має високий рівень професійної самоусвідомлення, здатний до постійного самоаналізу своєї поведінки та адекватної самооцінки.

Додаток 6

Позиції викладача в процесі взаємодії зі студентами

Своєрідність сучасної професійної діяльності викладача університету полягає в тому, що повертається істинний сенс призначення діяльності педагога: ведення, підтримка, супровід навчається. Допомогти кожному студенту усвідомити його власні

можливості, увійти у світ культури обраної професії, знайти свій життєвий шлях - такі пріоритети сучасного викладача університету.

У традиційній моделі освіти такі атрибути особистості та її психіки, як свідомість, активність, суб'єктність, ставлення, цілеспрямованість, вмотивованість, виявляються затребуваними не повною мірою, тому вузівські викладачі звертаються до такого явища, як фасилітація. У західному людино веденні це явище було розкрито в працях К. Роджерса ще в минулому столітті. У наш час сутність терміна фасилітація - приведення в дію численних ситуацій взаємодії - розглянута в одному з монографічних досліджень Р.С.Дімухаметова. Він виділяє такі атрибути поняття "фасилітація", як істинність, відкритість, прийняття, довіру, емпатичного розуміння. Фасилітація виконує функції стимулювання педагогічної діяльності, принципу навчання та управління освітнім процесом, що сприяє конструктивній взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Викладач - фасилітатор надає педагогічну допомогу і підтримку студентам, яка виражається в підвищенні продуктивності діяльності окремого студента або групи студентів. Ця підтримка м'яка, не спрямована, не імперативна, але все ж зумовлює певні зміни в особистості студента. Надаючи таку підтримку, викладач спонукає студента реалізувати свої задуми в конкретних діях як формах прояву активності суб'єкта, відповідальність за які несе сам суб'єкт. Такого роду не спрямований вплив викладача на студентів сприяють зміни розумової діяльності (підвищують рівень креативності), перцепції, зрушень в емоційних проявах. Викладач - фасилітатор ставить студентів у позицію помічників, попутників на шляху пошуку спільних рішень, дає студентам повну свободу у цьому пошуку і право вибір свого рішення. При цьому функція викладача - фасилітатора реалізується як педагогічна підтримка самопізнання студентів на основі встановлення ціннісно значимих зв'язків суб'єктів взаємодії при збереженні їх особистісної унікальності і цілісності.

Професійна позиція кожного викладача змінюється в процесі взаємодії. Так, представники Санкт-Петербурзької наукової школи (В. О. Козирєв, Н. Ф. Радіонова, А.П.Тряпціна) крім викладача - фасилітатора виділяють наступні позиції викладача, які полягають головним чином у супроводі та підтримці діяльності студента.

Викладач - консультант. Сутність пропонованої моделі полягає в тому, що відсутня традиційне виклад матеріалу викладачем, навчальна функція реалізується через консультування, що може здійснюватися як в реальному, так і в дистанційному режимі. Консультування зосереджено на вирішенні конкретної проблеми. Консультант або знає

готове рішення, яке він може запропонувати, або володіє способами діяльності, які вказують шлях до вирішення проблеми. Головна мета викладача в такій моделі навчання - навчити студента вчитися.

Викладач - модератор. Модерування - діяльність, спрямована на розкриття потенційних можливостей студента і його здібностей. В основі модерування лежить використання спеціальних технологій, що допомагають організувати процес вільної комунікації, обміну думками, судженнями і підвідних студентів до прийняття рішення за рахунок реалізації внутрішніх можливостей.

Модерування націлене на розкриття внутрішнього потенціалу студента, на виявлення прихованих можливостей і нереалізованих умінь. Основними методами роботи викладача - модератора є такі, які спонукають студентів до діяльності і активізують їх, виявляють існуючі у них проблеми і очікування, організують дискусійний процес, створюють атмосферу товариського співробітництва. Викладач - модератор виступає посередником, який сприяє встановленню відносин між студентами.

Викладач - тьютор здійснює педагогічний супровід студентів. Він розробляє групові завдання, організовує групові обговорення будь - якої проблеми. Діяльність викладача - тьютора, як і викладача - консультанта, спрямована не на відтворення інформації, а на роботу з суб'єктивним досвідом студента. Викладач аналізує пізнавальні інтереси, наміри, потреби, особисті устремління кожного. Він розробляє спеціальні вправи і завдання, які спираються на сучасні комунікативні методи, особисту і групову підтримку, продумує способи мотивації і варіанти фіксації досягнень, визначає напрямки проектної діяльності. Взаємодія з тьюторами здійснюється через тьюторіали, денні семінари, групи взаємодопомоги, комп'ютерні конференції.

Завдання викладача - тьютора - допомогти студентам отримати максимальну віддачу від навчання, стежити за ходом навчання, здійснювати зворотний зв'язок у процесі виконання завдань, проводити групові тьюторіали, консультувати студентів, підтримувати їх зацікавленість в навчанні протягом всього вивчення дисципліни, забезпечити можливість використання різних форм контакту з ним (особисті зустрічі, електронна пошта, комп'ютерні конференції).

Викладач-тренер (coach), що в перекладі з англійської означає репетитор, інструктор. Виходячи з перекладу цього поняття розглядають його функції в освітньому процесі. Викладач - тренер виступає в якості навчального не просто спеціальності, а майстерності оволодіння студентом майбутньою професійною діяльністю, через систему

засвоєння певних знань. Викладач - тренер допомагає студентам у проходженні певних навчальних курсів, у вченні, у підготовці до публічних виступів в ході семінарських і практичних занять, виступів з доповідями та повідомленнями на навчальних, а потім і наукових конференціях.

Освітній процес ВНЗ реалізується у взаємодії його суб'єктів - викладачів і студентів. Розглянуті професійні позиції викладача сучасного вузу сприяють як розвитку суб'єктної позиції студента, так і освітньому взаємодії в цілому.

Додаток 7

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У середовищі студентів на перших курсах йде процес самоствердження в групі. У цей час на мотивацію їх поведінки великий вплив мають темперамент, риси характеру і рівень вихованості. Дослідники вказують, що першокурсників характеризує загострене почуття власної гідності, максималізм, категоричність і однозначність моральних критеріїв, оцінки фактів, подій, своєї поведінки. Властиві цьому періоду раціоналізм і небажання приймати все на віру створюють недовіру до старших, в тому числі і до викладачів вузів. До старших курсів міжособистісні взаємодії студентів набувають більш усвідомлений характер, відбувається формування мікрогруп за принципом міжособистісної сумісності, в яких міжособистісні конфлікти стають рідкісним явищем. Конфлікти вирішуються самими студентами, але можуть закінчуватися розривом відносин.

Найбільш поширена причина конфліктів між студентами і викладачами - неадекватність оцінки знань студентів. У таких ситуаціях суб'єктивною стороною можуть виступати необ'єктивні претензії студента на більш високу оцінку і суб'єктивність викладача, занижує оцінки студенту. Є викладачі, які майже ніколи не ставлять оцінку "відмінно", вони переконані в тому, що досконало знають предмет тільки вони самі. Такий викладач постійно знаходиться в конфліктній ситуації зі студентами. Вплив на оцінку можуть надавати особистісні якості студента, його поведінка на лекціях та практичних заняттях (репліки, сперечання, вступу в суперечки).

Іноді студенти, вважаючи оцінку їх знань неадекватною, вступають у конфлікт з викладачем у відкритій формі, але частіше студент забирає із собою приховані форми протесту у вигляді негативних почуттів: недовіри, ненависті, ворожості, ревнощів, спраги

помсти тощо, якими ділиться з усім своїм оточенням або на форумах студентських сайтів в Інтернеті.

Міжособистісні конфлікти з колегами та керівництвом існують і серед викладачі вищої школи. Суперечності можуть виникати через розбіжність думок з якоїсь обговорюваної на кафедрі проблеми, не обов'язково наукової, наприклад, під час обговорення вимог трудової дисципліни (це різного роду чергування, дні відпрацювань тощо); із-за нерівномірного розподілу навчального навантаження, особливо в тих випадках, коли надається можливість додаткового заробітку.

Якщо конфліктні ситуації при взаємодії студент - студент вирішуються самими студентами, то дозвіл міжособистісних конфліктів на рівні викладач - студент приймає більш складні форми. Основну роль у їхньому попередженні та розв'язанні відіграє викладач, який може використовувати для цього деякі обов'язкові в цих випадках методики та вимоги:

- при звіті студента необхідно психологічно розташувати його до максимально можливого плідній відповіді, виключити виникнення стресової ситуації;
- у разі незадовільної відповіді студент повинен усвідомити, що його відповідь не задовольняє не викладача, а не відповідає вимогам програми;
- ні в якій формі і ні з якого приводу не допускаються образи студента.

Попередження конфліктних ситуацій при взаємодії викладач - викладач, викладач - керівництво залежить від багатьох факторів, в тому числі і від таких:

- компетенції керівника та його мистецтва управління міжособистісним взаємодією;
- високого рівня особистісного розвитку кожного викладача;
- надання можливостей для реалізації творчого потенціалу кожного учасника навчальної групи;
- рівномірного розподілу робочого навантаження на всіх викладачів;
- постійного вдосконалення методики взаємодії з учнями;
- культивується на кафедрі доброзичливого міжособистісної взаємодії між керівником і лідерами.

ТИП КОНФЛІКТУ "СТУДЕНТ - ВИКЛАДАЧ"

Учасниками більше половини зафіксованих студентами конфліктів є викладачі. Тільки десята частина цих конфліктів ніяк не описується. Характер інших цілком стосується особистості педагога - його поведінки стосовно студентів (таблиця 1). Лише у поодиноких випадках "винуватцями" виступають самі студенти, не вимикають мобільні телефони під час занять або демонструють свої матеріальні переваги.

Таблиця 1

Оцінка студентами причин конфліктів з викладачами

Причина	%
Несправедливість, упередженість викладачів на заняттях та іспитах	39
Зарозумілість, зневажливе ставлення до студентів, невірноваженість викладачів	29
Некомпетентність, халатне ставлення до занять, неефективна організація викладання	23

З таблиці 1 випливає, що більше третини зазначених конфліктів пов'язані з фактором справедливості оцінювання знань. Дві інші причини ідентифікуються з професійною некомпетентністю.

Звертає на себе увагу численність висловлювань, що відносяться до невірноваженості педагогів. Описи конфліктів такого роду зводяться до того, що "викладачі кричать на студентів", "принижують, ображають". Викладачі характеризуються як зарозумілі, "амбітні", не прагнуть зрозуміти студента і переносять на нього свій поганий настрій. Дійсно, надзвичайна ситуація в суспільстві і у вищій школі призводить до погіршення психологічного самопочуття людей. Наше дослідження способу життя викладачів виявило, що у них спостерігаються симптоми неврозу. На питання: "Чи буває у Вас стан дратівливості, нетерплячості, неухважності, тривожності, порушення сну і яких-небудь інших проявів дискомфорту?", 12% відповіли, що це їх постійне самопочуття останнім часом. Ще 77% назвали такий стан періодичним. Дослідження підтвердило думку про соціальне походження неврозу: викладачі з більш низьким статусом, відповідною зарплатою і можливостями частіше відзначають у себе

тривожні симптоми. Однак у той же невротичної середовищі живе та іншої контрагент конфліктів - студенти. Викладачі фіксують їх "хамство", прагнення схитрувати, безвідповідальність і небажання відповідати статусу студента. Можлива суб'єктивність взаємних характеристик не знімає проблеми професійної поведінки викладача.

Наслідком подібного роду конфліктів може бути "емоційне відчуження" студентів від викладачів. Передбачається, що конфліктність такого роду в останні роки має тенденцію до зростання. Разом з тим не виключені і крайні форми студентської реакції - скарги в деканат, ректорат, навчальну частину, вимоги прибрати неугодного викладача і замінити його іншим.

Завдання 4. Визначення та обґрунтування стилю спілкування й педагогічного керування.

Визначте стиль Вашого спілкування й педагогічного керування. Обґрунтуйте своє визначення стилю.

Обсяг повідомлення – до 1 друк. стор.

Завдання 5. Аналіз проблемних педагогічних ситуацій.

А) Ознайомтеся з прикладом конфліктної педагогічної ситуації (*Додаток 1*) і запропонуйте свої шляхи виходу з неї.

Додаток 1

**ПРИКЛАД ПЕДАГОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ДЛЯ ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНОГО АНАЛІЗУ**

На занятті з біохімії викладач кілька разів робила зауваження студенту, який не працював. На зауваження викладача він не реагував, продовжуючи заважати іншим. Викладач припинила урок. Студенти зашуміли, а винуватець продовжував сидіти на своєму місці. Викладач сіла за стіл і стала писати у журналі. Студенти займалися своїми справами. Так пройшло двадцять хвилин. Пролунав дзвоник, викладач підвелась і сказала, що вся група залишається після заняття. Усі зашуміли.

ВАРІАНТИ АНАЛІЗУ

Така поведінка студента свідчить про повний розрив взаємин зі своїм викладачем і призводить до ситуації, коли робота педагога залежить від «милості» студента.

При навчанні, коли викладач веде предмет у даній групі нетривалий час і стосунки між ним та студентами обмежуються контактами тільки навколо навчальної роботи.

Такі конфлікти можливі через те, що викладачі часто висувають завищені вимоги до засвоєння предмета, а оцінки використовують як засіб покарання тих, хто не підкоряється викладачеві, порушує дисципліну на занятті.

Питання та завдання для аналізу проблемної педагогічної ситуації

- Що передувало виникненню ситуації?
- Основні причини виниклого конфлікту та його зміст.
- Особистісна позиція викладача у ситуації, яка виникла (його ставлення до студента), реальні цілі викладача у взаємодії зі студентом (чого він хоче – позбутися студента, допомогти йому чи він байдужий до студента).
- Визначте в ситуації той момент, коли викладач могла б не дозволити виникнення конфлікту.
- Що перешкодило викладачеві зробити це (емоційний стан, присутність свідків, розгубленість, несподіванка...)?
- Які прийоми впливу міг би використовувати викладач у проблемній ситуації і як він їх використовував?
- Який зміст конфлікту для кожного з його учасників.
- Варіанти стосунків зі студентом після конфлікту.

Б) Створіть аналітичну таблицю за наданою структурою. Запропонуйте для аналізу 3 педагогічні ситуації з власного досвіду або досвіду колег Вашої кафедри.

АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ					
Тема практич. заняття / педагогіч ситуація	Педагогічні	Вирішення проблеми	Педагогічні	Педагогічні	Коментар
	<i>Промахи / помилки</i>	<i>Вірне / невірне Ефективне / не ефективне</i>	<i>Знахідки / удачі</i>	<i>Поради / рекомендації</i>	Указівка на причину появи педагогічної проблеми / умови ефективного вирішення проблеми / методичне / педагогічне пояснення тощо
1					

ТЕМА 8 (2 години). ДІАГНОСТИКА СТИЛЮ КЕРУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ. Письмова форма

МЕТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) Розвиток умінь проектувати власну виховну роботу зі студентами, розробляти й аналізувати виховні завдання навчального заняття.
- 2) Розвиток умінь самооцінки і самоаналізу.

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Освітні – закріпити знання про діагностику стилю керування навчально-виховним процесом.

Розвивальні – розвиток уміння самоаналізу раціонального використання видів і форм спілкування у системі «викладач-студент», ефективного використання стратегії й тактики спілкування в конфліктних педагогічних ситуаціях, під час виникнення бар'єру у спілкування,

Виховні – розвиток творчої активності й самостійності мислення, стимулювання до активної педагогічної роботи, самоаналізу й самооцінки.

Здобувач повинен знати:

1. Визначення поняття «педагогічна майстерність», «морально-духовні якості», «гуманістична спрямованість», «совісність» (сумління), «честь», «справедливість і об'єктивність», «педагогічний такт», «соціально-педагогічні якості», «професіограма», «психолого-педагогічні уміння», «педагогічні деформації», «стилі керівництва викладача», «педагогічна техніка», «педагогічне спілкування», «педагогічна конфліктна ситуація», «девіантна поведінка», «конформна поведінка», «дидактогенна поведінка», «адитивна поведінка», «агресивна поведінка», «суїцидальна поведінка», «кримінальна поведінка», «профілактика виховання».
2. Основні стратегії поведінки у конфліктній педагогічній ситуації.

Здобувач повинен уміти:

1. Виконувати самоаналіз й самооцінку своєї педагогічної поведінки у проблемних педагогічних ситуаціях.
2. Використовувати різноманітні стилі керування навчально-методичним процесом на практичному занятті.

Здобувач повинен володіти:

1. Основними стилями керування навчально-виховним процесом у ЗВО.
2. Основними стратегіями й тактиками спілкування у системі «викладач-студент».

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЩОДО ПОСЛІДОВНОСТІ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. **Провести** експрес-діагностику засобів реагування у конфліктних педагогічних ситуаціях.
2. **Діагностувати** схильність до певного стилю керівництва.
- 3.

Завдання 1. Засоби реагування у конфліктних ситуаціях.

А) Ознайомтеся з *методикою Томаса «Засоби реагування у конфліктних ситуаціях» (Додаток 1)*.

Б) Проведіть експрес-діагностику засобів реагування у ситуаціях, які були розглянуті у Завданні № 5 Теми 7, і визначте, яка за даною методикою була вами обрана стратегія поведінки у цих педагогічних конфліктах.

Додаток 1

Методика Томаса «Засоби реагування у конфліктних ситуаціях»

ЕКСПРЕС-ДІАГНОСТИКА

Інструкція. Оцініть, наскільки притаманна вам та чи інша поведінка у конфліктній ситуації: від випадку до випадку – 3 бали, 2 бали, іноді – 1 бал.

Перелік питань

1. Погрожую або б'юся.
2. Намагаюся прийняти точку зору супротивника, зважати на неї, як зі своєю.
3. Шукаю компроміс.
4. Допускаю, що не правий, навіть якщо не можу повірити в це остаточно.
5. Уникаю противника/опонента.
6. Бажаю будь-що-будь домогтися своїх цілей.
7. Намагаюся з'ясувати, з чим я згоден, а з чим - категорично ні.
8. Іду на компроміс.
9. Здаюся.

10. Змінюю тему.
11. Повторюю одне і те ж, поки не доб'юся свого.
12. Намагаюся знайти джерело конфлікту, зрозуміти з чого все почалося.
13. Трошки поступаюся і підштовхую тим самим до поступок іншу сторону.
14. Пропоную перемир'я.
15. Намагаюся звернути все в жарт.

***А – ПИТАННЯ 1,6,11; Б – ПИТАННЯ 2,7,12; В – ПИТАННЯ 3,8,13;
Г – ПИТАННЯ 4,9,14; Д – ПИТАННЯ 5,10,15.***

Обробка та інтерпретація результатів

Підрахуйте бали відповідно до ключа, і їх загальна кількість дозволить виявити переважну стратегію поведінки в конфлікті.

А – КОНКУРЕНЦІЯ - жорсткий стиль вирішення конфліктів. Такі люди стоять на своєму, захищаючи свою позицію, у що б то не стало намагаються виграти. Впевнені, що завжди праві.

Б - СПІВРОБІТНИЦТВО - стиль примирення - орієнтуватися на "згладжування кутів" з урахуванням того, що завжди можна домовитися, а також на пошук альтернативи і рішення, яке здатне задовольнити обидві сторони.

В – КОМПРОМІС - з самого початку простежується установка на справедливе рішення.

Г – ПРИСТОСУВАННЯ - м'який стиль-проявляється в готовності встати на точку зору супротивника / опонента і відмовитися від своєї позиції.

Д – УНИКНЕННЯ - цей стиль орієнтований на відхід від конфлікту. Люди даного типу намагаються не загострювати ситуацію, не доводити її до відкритого зіткнення.

Завдання 2. Діагностика схильності до певного стилю керівництва.

- А) Ознайомтеся з діагностикою схильності до певного стилю керівництва.
- Б) Проведіть експрес-діагностику Вашої схильності до певного стилю керівництва.

ДІАГНОСТИКА СХИЛЬНОСТІ ДО ПЕВНОГО СТИЛЮ КЕРІВНИЦТВА

1. При прийнятті важливих рішень ви:

- а) порадитесь з колективом;
- б) постараетесь не брати на себе відповідальність за прийняття рішення;
- в) приймете рішення одноосібно.

2. При організації виконання завдання:

- а) наддасте свободу вибору способу виконання завдання учасникам колективу, залишивши за собою лише загальний контроль;
- б) не будете втручатися в хід виконання завдання, вважаючи, що колектив сам зробить все як треба;
- в) будете регламентувати діяльність членів колективу, суворо визначаючи, як треба робити.

3. При здійсненні контролю над діяльністю підлеглих:

- а) будете жорстко контролювати кожного з них;
- б) довірите здійснення контролю самим підлеглим;
- в) вважаєте, що контроль не обов'язковий.

4. В екстремальній для колективу ситуації:

- а) будете радитися з колективом;
- б) візьмете все керівництво на себе;
- в) повністю покладатися на лідерів колективу.

5. Будуючи взаємини з членами колективу:

- а) будете надавати допомогу підлеглим в їх особових справах;
- б) будете спілкуватися в основному, якщо до вас звернуться;
- в) будете підтримувати свободу спілкування між вами і підлеглими.

6. При управлінні колективом:

- а) будете надавати допомогу підлеглим в їх особових справах;
- б) вважаєте, що в особисті справи підлеглих немає необхідності втручатися;
- в) будете цікавитися особистими справами підлеглих, скоріше з ввічливості.

7. У відносинах з членами колективу:

- а) будете намагатися підтримувати хороші особисті стосунки навіть на шкоду діловим;
- б) будете підтримувати тільки ділові стосунки;
- в) будете намагатися підтримувати і особисті, і ділові відносини в однаковій мірі.

8. Стосовно зауважень з боку колективу:

- а) не допустите зауважень на свою адресу;
- б) вислухаєте і врахуєте зауваження;
- в) поставитеся до зауважень байдуже.

9. При підтримці дисципліни:

- а) будете прагнути до беззаперечної слухняності підлеглих;
- б) зумієте підтримувати дисципліну без нагадування про неї підлеглим;
- в) врахуєте, що підтримка дисципліни - це не ваш коник, не будете чинити тиск на підлеглих.

10. Відносно того, що про вас подумає колектив:

- а) вам буде байдуже;
- б) постараетесь завжди бути хорошим для підлеглих, на загострення не піде;
- в) внесете корективи у свою поведінку, якщо оцінка буде негативною.

11. Розподіливши повноваження між собою і підлеглими:

- а) будете вимагати, щоб вам доповідали про всі деталі;
- б) будете покладатися на старанність підлеглих;
- в) будете здійснювати тільки загальний контроль.

12. При виникненні труднощів при прийнятті рішення:

- а) зверніться за порадою до підлеглих;
- б) радитися з підлеглими не будете, так як все рівніші відповідати за все доведеться вам;
- в) приймете поради підлеглих, навіть якщо їх не питали.

13. Контролюючи роботу підлеглих:

- а) будете хвалити виконавців, відзначати їх позитивні результати;
- б) будете шукати в першу чергу недоліки, які треба виправити;
- в) здійснювати контроль будете час від часу (навіщо втручатися?).

14. Керуючи підлеглими:

- а) зумієте так наказати, що завдання будуть виконуватися беззаперечно;
- б) будете в основному використовувати прохання, а не наказ;
- в) взагалі не вмієте наказувати.

15. При нестачі знань для прийняття рішення:

- а) будете вирішувати самі - адже ви ж керівник;
- б) не боїтеся звернутися за допомогою до підлеглих;
- в) постараетесь відкласти рішення: може, все владнається само собою.

16. Оцінюючи себе як керівника, можете припустити, що ви:

- а) будете суворим, навіть прискіпливим;
- б) будете вимогливим, але справедливим;
- в) на жаль, будете не дуже вимогливим.

17. Щодо нововведень:

- а) будете, скоріше, консервативним (як би чого не вийшло);
- б) якщо вони доцільні, то охоче їх підтримаєте;
- в) якщо вони корисні, досягнете їх впровадження в наказовому порядку.

18. Ви вважаєте, що в нормальному колективі:

- а) підлеглі повинні мати можливість працювати самостійно, без постійного і жорсткого контролю керівника;
- б) повинен здійснюватися жорсткий і постійний контроль, так як на совість підлеглих розраховувати годі й говорити;
- в) виконавці можуть бути надані самі собі.

Обробка та інтерпретація результатів

Внесіть до таблиці вибрані вами відповіді: за кожен зроблений вибір проставляється по 1 балу у відповідний стовпець.

Номер питання	Вибір відповіді		
	а	б	в
1	Д	Л	Л
2	Д	Л	Л
3	А	Д	Л
4	Д	А	Л
5	Д	А	Л
6	Д	А	Л

7	Д	А	Л
8	А	Д	Л
9	А	Д	Л
10	А	Д	Л
11	А	Д	Л
12	Д	А	Л
13	Д	А	Л
14	А	Д	Л
15	А	Д	Л
16	А	Д	Л
17	Л	Д	А
18	Д	А	А

Підрахуйте, скільки балів припадає на: *А* - **автократичний** (авторитарний) стиль керівництва; *Д* - **демократичний** стиль керівництва; *Л* - **ліберальний** («потурання») стиль керівництва.

Оскільки в чистому вигляді схильність до одного із стилів керівництва практично не зустрічається, мова може йти про змішаних стилях з тенденцією схильності до одного з них.

Опитувані найчастіше вибирають відповіді, що характеризують демократичний стиль керівництва. Якщо таких відповідей більше 12 - можна говорити про схильність до демократичного стилю, якщо менше і при цьому вибори *А* на 3 бали превалюють над *Л* - можна говорити про схильність до авторитарно-демократичного стилю, а в разі превалювання на 3 бали виборів *Л* над *А* - про схильності до ліберально-демократичного стилю.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ V «Педагогічна майстерність викладача медико-фармацевтичного закладу вищої освіти»

ТЕМА 9 (2 години). ІМІДЖ ТА САМООЦІНКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ.

МЕТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) Перевірка знань основ педагогічної етики, знань про формування іміджу викладача медико-фармацевтичного закладу вищої освіти та його самооцінки.
- 2) Розвиток та удосконалення педагогічної кваліфікації та власного іміджу викладача ЗВО.
- 3) Розвиток умінь самоаналізу.

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) Освітні** – розкрити соціально-психологічний аспект іміджу педагога, описати модель іміджу педагога, надати структуру образу викладача, визначити критерії моделі його поведінки та зовнішності, презентувати педагогічний етикет та пояснити основи педагогічної етики, актуалізувати проблему формування іміджу викладача медико-фармацевтичного закладу вищої освіти та його самооцінки.
- 2) Розвивальні** – розвиток уміння ефективного використання знань про соціально психологічний аспект іміджу педагога, модель іміджу педагога, структуру образу викладача, критерії моделі його поведінки та зовнішності, про педагогічний етикет та педагогічну етику, про шляхи формування іміджу викладача медико-фармацевтичного ЗВО та його самооцінки для розвитку та удосконалення своєї педагогічної кваліфікації та власного іміджу викладача ЗВО.
- 3) Виховні** – розвиток творчої активності й самостійності мислення, стимулювання до активної самостійної роботи над своїм іміджем.

Здобувач повинен знати:

1. Визначення поняття *«імідж викладача»*, *«ідеальний педагог»*, *«структура іміджу»*, *«професійні риси викладача»*, *«структура образу викладача»*, *«творчість»*, *«креативність»*, *«модель поведінки педагога»*, *«візуальна привабливість»*, *«вербальна поведінка»*, *«педагогічна етика»*, *«педагогічний етикет»*, *«самооцінка»*.
2. Основні аспекти іміджу викладача, складові структури образу педагога, модель вербальної та невербальної поведінки викладача.
3. Шляхи та етапи формування іміджу викладача, критерії його самооцінки.

Здобувач повинен вміти:

1. Орієнтуватися у понятійних категоріях педагогіки з питань іміджології викладача ЗВО.
2. Використовувати основні методи й прийоми формування позитивного іміджу викладача.
3. Виконувати самоаналіз й самооцінку свого іміджу як викладача.
4. Вести себе відповідно до педагогічної етики і за правилами педагогічного етикету.

Здобувач повинен володіти:

1. Понятійним апаратом з педагогічного розділу «Імідж та самооцінка викладача вищої школи».
2. Основними методами й прийомами формування іміджу викладача ЗВО.
3. Основами педагогічної етики й етикету.

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ
ЩОДО ПОСЛІДОВНОСТІ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

1. ***Ознайомитися*** з презентацією нового матеріалу – мультимедійна презентація Power Point на тему «Імідж та самооцінка викладача вищої школи» (49 слайдів на сайті електронних ресурсів ЗДМУ, підрозділ ЦППГ).
2. ***Перевірити*** засвоєння матеріалу у вигляді тестування.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання 1. Визначте, які з цих тверджень вірні. Розділ педагогіки «Імідж та самооцінка викладача закладу вищої освіти».

1.

- Імідж педагога - як принцип виховання собою: особистий образ педагога має бути привабливим для тих, хто навчається.
- Імідж педагога - як принцип вихваляння собою: особистий образ педагога має бути привабливим для самого викладача і для тих, хто навчається.
- Імідж педагога - як принцип виховання собою: особистий образ педагога має бути привабливим для самого викладача.

2.

- Поняття іміджу педагога досліджували невизначні постаті, які не могли закласти основи всієї педагогічної науки.
- Поняття іміджу педагога досліджували лише педагоги сучасності.

- Поняття іміджу педагога досліджували визначні постаті, які заклали основи всієї педагогічної науки, так і педагоги сучасності.

3.

- Педагог, що займається створенням власного іміджу, чим краще виглядає, тим краще й почувається, він більш упевнений у результаті й успішніше працює!

- Педагог, що займається створенням власного іміджу, чим краще виглядає, тим гірше почувається, він невпевнений у результаті й пасивно працює!

- Педагог, що не займається створенням власного іміджу, краще виглядає, краще почувається, він більш упевнений у результаті й успішніше працює!

4.

- Імідж педагога є проекцією його особистості, але характеризується наявністю загального стилю та сумою соціальних характеристик, що роблять його неповторним.

- Імідж педагога є проекцією його особистості і характеризується наявністю власного стилю та сумою індивідуальних характеристик, що роблять його неповторним.

- Імідж педагога не є проекцією його особистості і характеризується наявністю загальносуспільного стилю та сумою індивідуальних характеристик, що роблять його неповторним.

5.

- Невід'ємним компонентом особистості викладача є його різнобічність, ерудиція, любов до свого предмета, сміливість зізнатися в незнанні чогось, у своїй неправоті.

- Невід'ємним компонентом особистості викладача є його однобічність, любов до свого предмета, сміливість зізнатися в своєму авторитеті, у своїй правоті.

- Невід'ємним компонентом особистості викладача є його різнобічність, любов до науки, впевненість у собі і своїй правоті, вміння зберігати нейтралітет.

6.

- Позитивний імідж, в першу чергу, залежить від внутрішньої сутності людини: системи цінностей, переконань, позицій, що виявляються й у зовнішньому вигляді.

- Позитивний імідж, в першу чергу, залежить від зовнішньої сутності людини: системи матеріальних цінностей, а також переконань, позицій, що виявляються у зовнішньому вигляді.

- Позитивний імідж залежить від внутрішньої і зовнішньої сутності людини: матеріальних статків людини, переконань, позицій, що виявляються й у внутрішньому, і у зовнішньому вигляді.

7.

- Щоб вийти перед аудиторією не обов'язково вміти говорити, головне - це володіти технікою самовладання, тримати себе в руках.
- Щоб вийти перед аудиторією треба не тільки навчитись говорити, але й володіти технікою психоаналізу, дефіле.
- **Щоб вийти перед аудиторією треба не тільки навчитись говорити, але й володіти технікою самовладання, тримати себе в руках.**

8.

- **До складових іміджу педагога належать: візуальна привабливість; вербальна і невербальна поведінка; манери, етикет; відповідність необхідному образу; чарівність.**
- До складових іміджу педагога належать: візуальна непривабливість; вербальна і невербальна поведінка; манери, етикет; відповідність необхідному образу; безпристрасність.
- До складових іміджу педагога належать: візуальна привабливість; вербальна і невербальна поведінка; манери, часта зміна свого образу; не емоційність.

9.

- **Іноді пояснювальна жестикуляція сприяє кращому засвоєнню інформації.**
- Ніколи пояснювальна жестикуляція не сприяла кращому засвоєнню інформації.
- Пояснювальна жестикуляція завжди заважає кращому засвоєнню інформації.

10.

- Педагогічна справедливість – це одна з форм соціальної оцінки.
- **Педагогічна справедливість – це одна з форм моральної оцінки.**
- Педагогічна справедливість – це одна з форм професійної оцінки.

11.

- **Совість викладача віддзеркалює його етичну культуру.**
- Обов'язок викладача віддзеркалює його етичну культуру.
- Справедливість викладача віддзеркалює його етичну культуру.

Завдання 2. Виберіть правильну відповідь на питання за темою розділу педагогіки «Імідж та самооцінка викладача закладу вищої освіти».

1. Які іміджі поєднуються в образі конкретного викладача?
  - **Індивідуальний, фаховий рівень і віковий іміджі.**
  - Загальний, психологічний і віковий іміджі.
  - Зовнішній, психологічний і гендерний іміджі.

2. Які компоненти у структурі іміджу професіонала виділені Л.М. Мітіною?
  - Успішний, процесуальний і внутрішній компоненти.
  - **Зовнішній, процесуальний і внутрішній компоненти.**
  - Зовнішній, процесуальний і соціальний компоненти.

3. Що включає зовнішня складова іміджу професіонала-педагога?
  - Міміку, жести, внутрішній світ людини, костюм, манери, ходу.
  - Інтереси, цінності, особистість загалом.
  - **Міміку, жести, тембр і силу голосу, костюм, манери, ходу.**

4. Які структурні компоненти містить імідж викладача?
  - Міміку, жести, внутрішній світ людини, костюм, манери, ходу
  - **Індивідуальні і особисті якості, комунікативні, особливості професійної роботи і поведінки.**
  - Загальні і громадські якості, комунікативні, особливості професійної роботи і взаємостосунків.

5. Чи можемо ми говорити, що імідж кожного викладача індивідуальний?
  - **Так, індивідуальний, але, разом з тим, містить загальні риси, що властиві його професії.**
  - Так, індивідуальний.
  - Ні, загальний, але, разом з тим, містить індивідуальні риси, що властиві його професії.

6. Який у структурі міжособистісних відносин повинен переважати демократичний стиль спілкування?
  - **Демократичний стиль, допускаються лише конструктивні конфлікти з принципових питань.**
  - Авторитарний стиль, не допускається ніяких конфліктів, навіть з принципових питань.
  - Ліберальний стиль, допускаються конфлікти з принципових і особистісних питань.

7. Що слід віднести до професійних рис особистості педагога?

- Широку ерудицію і вільний виклад матеріалу, вміння враховувати психологічні і вікові особливості аудиторії, миттєву реакцію на ситуацію, вміння організовувати навчальну роботу всіх слухачів одночасно.

- Чітко формулювати конкретні цілі, вміти проводити бесіди і дискусії, виступати перед аудиторією, проводити масові зібрання й культурні заходи.

- Чітко формулювати конкретні цілі, вміти проводити вечори, бесіди і дискусії, виступати перед аудиторією, проводити масові зібрання й культурні заходи.

8. Який стиль одягу педагога викликає почуття стабільності і респектабельності навчального закладу, демонструє рівень його культури?

- **Класичний стиль одягу.**

- Романтичний стиль одягу.

- Демократичний стиль одягу.

9. Який стиль одягу педагога дозволяє студенту, бачити і чути його, а не те, як він виглядає?

- **Класичний стиль одягу.**

- Романтичний стиль одягу.

- Демократичний стиль одягу.

10. Чи може розбіжність самооцінки викладача з оцінками його іншими людьми та студентами бути ознакою і причиною виникнення явних чи схованих внутрішньо групових конфліктів?

- **Безумовно, може.**

- Ні, не може.

- Лише інколи.

11. Як психологи називають стандартні вирази обличчя?

- **Масками.**

- Образами.

- Іміджами

12. Якою має бути маска викладача?

- **Обличчя викладача має бути доброзичливим – зацікавленим.**

- Обличчя викладача має бути неупередженим – спокійним.

- Обличчя викладача має бути байдужим – неемоційним.

13. Що вивчає педагогічна етика?

- Вона вивчає основні засади педагогічної моралі.
- Вона вивчає основні засади педагогічної майстерності.
- Вона вивчає основні засади педагогічного спілкування.

13. Що таке немовленнєвий етикет?

- Це система знаків: жести вітання, прощання, знаки уваги, манери тощо.
- Це вербальні форми висловлювання чемних висловів для людей.
- Це відбиток моральності й інтелекту.

14. Що таке манери?

- Це показник культурного рівня людини: відбиток його моральності й інтелекту.
- Це вербальні форми висловлювання чемних висловів для людей.
- Це система знаків: жести вітання, прощання, знаки уваги, манери тощо.

15. Чи стане хороший викладач нехтувати емоційною стороною спілкування зі студентами?

- Ні, не стане нехтувати емоційною стороною спілкування зі студентами: тепла усмішка, м'які зауваження, ласкавий голос, дружній жест.
- Так, стане нехтувати емоційною стороною спілкування зі студентами: без емоційне обличчя, строгі зауваження, твердий голос.
- Не завжди стане нехтувати емоційною стороною спілкування зі студентами, залежить від ставлення до нього студентів.

Завдання 3. Погодьтеся або спростуйте наступні твердження. Розділ педагогіки «Імідж та самооцінка викладача закладу вищої освіти».

1. Кожна людина має свій статусний образ.

- Так
- Ні
- Іноді

2. Невідповідність статусу – це виклик суспільству, це протиставлення себе соціуму, що деструктивно для психіки людини, який соціальний за своєю природою.

- Так
- Ні
- Іноді

3. Формування іміджу, турбота про нього дає можливість саморозвитку психологічної гармонії.

- **Так**

- Ні

- Іноді

4. Важливою умовою забезпечення високого рівня культури взаємовідносин між професорсько-викладацьким складом і студентством є привабливий, педагогічно позитивний імідж вищого навчального закладу та особистий імідж викладача як його офіційного представника.

- **Так**

- Ні

- Іноді

5. Поняття іміджу педагога дуже вузьке і не багатогранне:

- Так

- **Ні**

- Іноді

6. Імідж – це образ, до складу якого входять його внутрішні і зовнішні характеристики.

- **Так**

- Ні

- Іноді

7. У сучасному суспільстві професія вчителя має найвищу привабливість, і їй не потрібна ні державна, ні будь-яка інша підтримка і реабілітація.

- Так

- **Ні**

- Іноді

8. Ставлення до іміджу самих педагогів різне.

- **Так**

- Ні

- Іноді

9. Сучасними вітчизняними дослідниками виявлено розбіжність у значимості особистісного іміджу педагога для студентів і викладачів.

- **Так**

- Ні

- Іноді

10. Хоч би чим займався людина, вона завжди викликає повагу людей, коли вона майстер у справі.

- **Так**
- Ні
- Іноді

11. Особистість педагога не сприяє формуванню особистості студентів.

- Так
- **Ні**
- Іноді

12. У багатьох відомих людей зовнішній вигляд не був їх кращим надбанням, тому вони зрідка приваблювали до себе.

- Так
- **Ні**
- Іноді

13. Образ викладача може бути пасивним і активним, а також «дзеркальним» відображенням якихось чужих рис.

- Так
- **Ні**
- Іноді

14. Для викладача дуже важливо вміти співробітничати зі студентом під час спілкування.

- **Так**
- Ні
- Іноді

15. Одяг викладача повинен бути дуже яскравим.

- Так
- **Ні**
- Іноді

16. На наш погляд, важливою складовою іміджу педагога є вміння вибирати ті чи інші моделі поведінки залежно від ситуації, що склалась.

- **Так**
- Ні
- Іноді

17. Наша привабливість найчастіше залежить від загального враження доглянутості.

- **Так**
- Ні
- Іноді

18. Більшість викладачів асоціює свій професіоналізм та оцінює його саме операційно-діяльнісним аспектом, ігноруючи особистісний.

- Так

- Ні

- Іноді

ТЕМА 10 (4 години). ПОВІДОМЛЕННЯ «БАЗОВА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ». ПОБУДОВА ОБРАЗУ ІДЕАЛЬНОГО ВИКЛАДАЧА МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ. Письмова форма.

МЕТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- 1) Перевірка знань організації практичного заняття у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти.
- 2) Розвиток умінь аналізу практичного заняття.
- 3) Удосконалення умінь написання есе з аргументованим вираженням своєї педагогічної позиції, висловлювання щодо свого іміджу викладача.;
- 4) Розвиток умінь самооцінки і самоаналізу.

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Освітні – закріпити знання про організацію та педагогічний аналіз практичного заняття за фахом, про культуру викладача ВШ та шляхи її формування.

Розвивальні – розвиток умінь організації й проведення різних видів практичних занять, умінь аналізу практичного заняття у вищій школі, умінь давати практичні педагогічні поради своїм колегам щодо організації та проведення практичного заняття у ВШ, удосконалення умінь написання повідомлення-розмірковування з питань педагогічної кваліфікації.

Виховні – розвиток творчої активності й самостійності мислення, стимулювання до активної педагогічної роботи, самоаналізу й самооцінки.

Здобувач повинен знати:

1. Визначення поняття «імідж викладача», «творчість», «креативність», «класичний стиль одягу», «візуальна привабливість», «вербальна поведінка», «педагогічна етика», «педагогічна справедливість», «професійна честь та гідність», «педагогічна совість», «педагогічний етикет», «іміджологія», «професійний Я-образ», «професійна самооцінка», «структура іміджу викладача».
2. Особливості культури особистості та шляхи її формування.
3. Методику аналізу практичного заняття.

Здобувач повинен уміти:

1. Використовувати знання про методiku організації і проведення практичного заняття у ЗВО на практиці.
3. Проектувати власну методичну діяльність.
4. Розробляти й аналізувати методичну діяльність інших педагогів.
5. Виконувати самоаналіз й самооцінку своєї педагогічної діяльності.
6. Створювати власний імідж викладача ЗВО.

Здобувач повинен володіти:

1. Понятійним апаратом з педагогічного розділу «Психолого-педагогічні основи процесу навчання і виховання»
2. Методикою аналізу практичного заняття.
3. Методом аналізу й узагальнення.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЩОДО ПОСЛІДОВНОСТІ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. ***Скласти аналіз*** проведеного вашим колегою практичного заняття.
2. ***Підготувати*** повідомлення про базову культуру особистості та шляхи її формування.
3. ***Написати есе*** про образ ідеального викладача медико-фармацевтичного закладу вищої освіти.
4. ***Підготуватися*** до підсумкового контролю модуля I.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання 1. Аналіз практичного заняття.

Відвідайте заняття викладача Вашої кафедри та напишіть висновок про якість проведення практичного заняття за поданою схемою (***Додаток 1***).

Додаток 1

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕТАПІВ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Загальні відомості про навчальне заняття:

- **тема навчального заняття;**
- **тип навчального заняття, його структура, відповідність темі та поставленим цілям.**

2. Підготовка викладача до організації навчального заняття:

- володіння викладачем матеріалом (орієнтація в складній системі фактів, ідей, понять, над якими він працює разом зі студентами на занятті, вміле використання міжпредметних зв'язків)
- визначення структури навчального заняття, його етапів відповідно до теми і цілей заняття
- планування змісту, методів, форм організації навчання на різних етапах підготовка навчального матеріалу, розробка практичних завдань, вправ, ситуативних задач;
- підготовка дидактичних та роздаткових матеріалів, навчальних посібників і засобів
- вивчення та знання індивідуально-психологічних особливостей студентів
- використання фахової та методичної літератури

3. Вибір змісту навчального матеріалу:

- вибір змісту навчального матеріалу відповідно до теми, поставленим цілям
- вибір наукових, фахових понять, що складають основу розвитку умінь, навичок та клінічного мислення
- спрямованість змісту навчального матеріалу на розгляд проблем, розвиток пізнавальних і особистісних потреб та інтересів студентів
- послідовність та логічність структурування змісту за етапами навчального заняття
- аргументованість, логічність, доказовість викладу знань, понять, фактів забезпечення сприймання, розуміння, осмислення навчального матеріалу стимулювання інтересу до змісту, сприяння формуванню допитливості (новизна знань, умінь, їхня різностороння значущість).

4. Застосування методів, прийомів та форм організації навчально- пізнавальної діяльності студентів:

- поєднання різноманітних методів, прийомів, форм організації навчально-пізнавальної діяльності студенті для досягнення поставленої мети, цілей заняття, відповідно до змісту навчального матеріалу, вікових особливостей, рівня навчальних можливостей студентів;
- застосування різноманітних методів, прийомів, форм організації навчально-пізнавальної діяльності для забезпечення сприймання, розуміння, осмислення, закріплення знань, формування умінь і навичок;
- стимулювання активності студентів, їх самостійного пошуку задоволення різних особистісних потреб студентів (у пізнанні, розвитку, самооцінці, самоствердженні тощо).

5. Діяльність педагога:

- педагогічна техніка викладача (якість мови викладача: оптимальність темпу, чіткість дикції, інтенсивність, образність, емоційність, загальна та специфічна грамотність)
  - педагогічна культура, побудова взаємин зі студентами, такт і зовнішній вигляд викладача
  - ставлення до студентів, наявність позитивної установки на кожного студента;
  - залучення кожного студента до навчальної діяльності, сприяння його активності;
  - стиль діяльності та поведінки викладача (його комунікативні уміння, відкритість, щирість, ерудиція, ораторські вміння, соціальна перцепція, педагогічна спостережливість, рефлексія;
  - створення психологічно комфортного середовища на навчальному занятті;
- забезпечення дисципліни як організації порядку на навчальному занятті.

6. Діяльність студентів:

- ставлення студентів до процесу навчання, їхня мотивація;
- позиція студентів як партнерів у навчанні;
- зовнішня і внутрішня активність студентів, їхнє співвідношення;
- відчуття та усвідомлення студентів своєї ролі, відповідальності у навчальному процесі;
- дисципліна студентів, дотримання правил поведінки, діяльності на навчальному занятті.
- активність, зацікавленість, рівень самостійності роботи студентів;
- рівень клінічного мислення;
- ступінь актуалізації знань (вміння виділити провідні ідеї);
- розвиток мовлення, письмових, клінічних і спеціальних навичок і вмінь;
- рівень організованості і дисциплінованості;
- зовнішній вигляд студентів.

7. Методи зворотного зв'язку:

- застосування різноманітних форм співробітництва, міжособистісної взаємодії студентів (дискусії, діалоги, групові форми, колективна робота тощо);
- методи, прийоми організації зворотного зв'язку на кожному етапі навчального заняття;
- активізація роботи студентів на всіх етапах заняття;
- перевірка викладачем рівня розуміння, осмислення студентами навчального матеріалу, рівня сформованості їхніх знань та умінь;

8. Методи оцінювання:

- застосування індивідуального опитування, програмованого контролю, вирішення ситуаційних задач різних рівнів складності
- оцінка роботи кожного студента і групи в цілому.

9. Дидактичні та роздаткові матеріали

- методично обґрунтоване застосування демонстраційного і роздаткового матеріалу;
- використання дидактичного матеріалу та комп'ютерних засобів навчання на ПЗ.

10. Зауваження щодо ходу заняття (пропозиції і поради щодо вдосконалення підготовки і проведення наступних навчальних занять). Чи реалізовано освітня, розвивальна і виховна мета заняття? Чи реалізовані навчальні цілі в рівнях засвоєння вмінь і навичок? Чи реалізована міжпредметна інтеграція? Чи були різноманітними методи навчання та контролю і чи забезпечували вони формування вмінь? Чи реалізовані етапи навчального заняття? Чи було методичне забезпечення заняття на відповідному рівні? В якій мірі сприятиме дане практичне заняття подальшій самостійній роботи студентів по темі, що вивчається?

Час (відповідність часових меж як всього заняття, так і його етапів).

ВИСНОВКИ ПРО ЯКІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Прізвище, ім'я викладача, що проводить заняття.
2. Назва кафедри.
3. З курсу.
4. Назва дисципліни.
5. Тема заняття.
6. Кількість студентів за списком присутніх.
7. Навчальні цілі заняття.
8. Дотримання структури практичного заняття
9. Зміст і методика проведення заняття.
10. Керівництво роботою студентів.
11. Результативність практичного заняття.
12. Зауваження по практичному заняттю.
13. Пропозиції перевіряючого, спрямовані на підвищення якості проведення заняття.

Примітка: У кожному пункті повинні бути наведені конкретні приклади, факти, що підтверджують ті чи інші висновки, міркування та ін.

Перевіряючий

Підпис( )

наукове звання і ступінь, прізвище, ім'я, по батькові

« » 20 р.

Завдання 2. Повідомлення про базову культуру особистості та шляхи її формування.

Підготуйте повідомлення про базову культуру особистості та шляхи її формування (до 1,5 стор.).

Завдання 3. Розмірковування з проблеми ідеального викладача ЗВО.

Напишіть есе «Образ ідеального викладача медико-фармацевтичного закладу вищої освіти».

Обсяг есе – 1-1,5 друк. стор.

ТЕМА 11 (2 години). ПІДГОТОВКА ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ МОДУЛЯ І

Завдання 1. Підготуйтеся до підсумкового контролю модуля І.

Підсумковий контроль модуля І охоплює теоретичні та практичні питання з курсу «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі» та складається з виконання завдань різних типів:

- теоретичне завдання передбачає комп'ютерне тестування на базі електронної системи RATOS у комп'ютерному класі (ауд. № 38, гуртожиток № 4) з теоретичної частини курсу, що стосується категоріального апарату педагогіки як науки, методології, методів, форм організації навчально-виховного процесу у ЗВО, зокрема, у медико-фармацевтичному закладі вищої освіти, суті інноваційних педагогічних технологій, організації й методики проведення контролю, оцінки якості навчання, психолого-педагогічних основ процесу виховання у вищій медичній школі, педагогічної майстерності викладача вищої школи;
- аналітичне завдання – це усне або письмове розв'язання комплексного ситуаційного завдання, а саме аналіз педагогічної ситуації, за результатами якого формується розгорнуте аналітичне заключення – пояснення педагогічного явища, методичні рекомендації або педагогічні поради щодо вирішення організаційно-виховної проблеми.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ГЛОСАРІЙ

№ з/п	ПОНЯТТЯ	ДЕФІНІЦІЯ
1	Академія, інститут	Це галузевий (медичний, економічний, юридичний, культурологічний тощо) заклад вищої освіти третього рівня акредитації
2	Аналітичний стиль мислення	Це орієнтованість на систематичний і всебічний розгляд питання або проблеми в тих аспектах, які задаються об'єктивними критеріями, схильний до логічного, методичної, ретельної (з акцентом на деталі) манері рішення проблем.
3	Безперервна медична освіта	Це навчання, яке здійснюється особою після того, як вона закінчила базовий медичний заклад або після спеціалізації та сприяє підвищенню компетентності фахівця.
4	Вибіркова частина змісту освіти	Це рекомендований для засвоєння зміст навчання, сформований як змістові модулі із зазначенням їх обсягу та форм атестації
5	Викладання	Це діяльність викладача, спрямована на керування навчально-пізнавальною діяльністю студента на основі врахування об'єктивних і суб'єктивних закономірностей, принципів, методів, організаційних форм і засобів навчання
6	Виховання	Це керівництво набуттям студентами знань, засвоєнням певних поглядів, виробленням правильних звичок, формуванням потреб, інтересів, мотивів
7	Виховання	Це процес взаємозалежної діяльності суб'єктів (вихователів) та об'єктів (вихованців).
8	Виховна функція навчання	Це спрямованість на формування всебічно розвиненої особистості, її індивідуальних і професійно значущих якостей.
9	Внутрішні чинники навчального процесу	Це особистісні якості людини, рівень розвитку, мислення, пам'ять, пізнавальні можливості, рівень рефлексії, вміння усвідомлювати те, що відбувається з нею і в навколишньому світі, попередній досвід, категоріальний апарат, мотивація учіння, стиль

		навчально-пізнавальної діяльності.
10	Вторинна профілактика у вихованні	Це діяльність конкретного освітнього закладу, яка спрямована на запобігання можливих порушень
11	Девіантна поведінка	Це система дій і вчинків людини, соціальних груп, що суперечить соціальним нормам або визнаним у суспільстві шаблонам і стандартам поведінки
12	Делінквентна поведінка	Це поведінка, яка характеризується психологічною схильністю до асоціальних вчинків, які не ведуть до кримінальної відповідальності.
13	Джерела педагогіки	Це народна педагогіка, історія педагогіки, сучасний педагогічний досвід .
14	Дидактика	Це галузь педагогіки, яка розробляє теорію освіти, навчання і виховання у процесі навчання
15	Дидактична мета	Це наперед сформований кінцевий результат навчання, яке полягає у наданні студенту системи наукових знань, умінь та навичок відповідно до профілю професійної підготовки, згідно навчального плану і навчальної програми.
16	Дидактична функція навчання	Це надання студентам можливості здобути наукові систематизовані знання відповідно до навчального плану за профілем підготовки, а також набути відповідних умінь і навичок з метою застосовування їх на практиці.
17	Еталонні уявлення	Це такі (індивідуальні й групові) знання, навички та вміння, а також рівень їхнього опанування, які необхідні для ефективного виконання завдань професійної діяльності
18	Зміст освіти	Це чітко окреслене коло знань, умінь, навичок і компетенцій, якими потрібно оволодіти шляхом навчання у навчальному закладі або самостійно.
19	Знання	Це факти, відомості, наукові теорії, закони, поняття, системно закріплені у свідомості людини
20	Зовнішні чинники навчального процесу	Це зміст навчання, знання, вміння викладача тощо.
21	Ідеалістичний стиль	Це проявляється у схильності до інтуїтивних,

	мислення викладача	глобальних оцінок без здійснення детального аналізу проблем
22	Імідж викладача вищої школи	Це така інтегральна характеристика, яка включає в себе сукупність зовнішніх і внутрішніх індивідуальних, особистісних та професійних якостей педагога, які сприяють ефективності педагогічної діяльності
23	Індивідуальний навчальний план.	Це план, за яким здійснюється навчання студента з огляду на вимоги освітньо-професійної програми відповідного рівня підготовки та освітньо-професійних інтересів і потреб студента
24	Інформаційні моделі навчання	Це моделі, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями і навичками в їх предметному змісті.
25	Коледж	Це галузевий заклад вищої освіти першого і другого рівнів акредитації або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, у якому здійснюється підготовка фахівців рівня молодшого спеціаліста та рівня бакалавра.
26	Методичні рекомендації	Це навчальне видання вказівок і роз'яснень з певного розділу і теми.
27	Методологічні категорії	Це педагогічна теорія, педагогічна концепція, педагогічна ідея, педагогічна закономірність, педагогічний принцип
28	Навичка	Це здатність на основі отриманих знань виконувати певні дії та операції.
29	Навчальна програма	Це документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки, її зміст, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і вмінь студентів.
30	Навчальний підручник	Це книга, який містить основи наукових знань з певної навчальної дисципліни відповідно до мети навчання, визначеної програмою та вимогами дидактики.
31	Навчальний план	Це нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України, який містить перелік дисциплін та

		інформацію про всі види навчальної діяльності
32	Навчальний план вищого навчального медичного закладу	Це документ, складений вищим навчальним закладом освіти на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки
33	Навчальний посібник	Це книга, зміст якої повністю відповідає навчальній програмі або ж розглядає окремі теми навчального предмета; може містити емпіричний матеріал, що слугує закріпленню основного теоретичного матеріалу
34	Навчальний предмет	Це логічно трансформовані знання, як узагальнення досвіду людства, у вигляді фактів, правил, висновків, теорій, закономірностей, якими володіє відповідна наука.
35	Навчальний процес	Це організація навчання, що охоплює всі його компоненти: викладача, студентів, методи, прийоми, форми і засоби, матеріально-технічне забезпечення та ін.
36	Навчальні книги	Це підручники, посібники, довідники та ін., які виконують основні функції освіти:
37	Навчально-виховний процес	Це активний процес взаємозалежної і взаємозумовленої діяльності суб'єктів та об'єктів навчання й виховання
38	Навчання	Це процес засвоєння студентами інформації у вигляді знань, умінь та навичок, а також професійних компетенцій за допомогою викладача як організатора цього процесу
39	Нормативна частина змісту освіти	Це обов'язковий для засвоєння зміст навчання, сформований відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики як змістові модулі із зазначенням їх обсягу і рівня засвоєння, а також форм державної атестації.
40	Операціональні моделі навчання	Це моделі, які надають достатні для правильного виконання дій наочні орієнтири, при опорі на які людина-початківець міг би відразу навчатися, без отримання будь-яких попередніх знань (і їх механічного запам'ятовування), безпомилково діяти в практичному плані.

41	Опорний конспект	Це елемент інформаційної системи, яка відображає структуру навчальної дисципліни і внутрішню логіку наукового змісту кожної її частини.
42	Освіта як процес	Це система набування знань, навичок, умінь, способів мислення і діяльності.
43	Освіта як результат	Це рівень освіченості, ступінь оволодіння глибиною, широтою і змістом знань, навичок і вмінь
44	Особистісно орієнтований підхід	Основна мета особистісно орієнтованого підходу в освіті - сприяти особистісному зростанню студента при збереженні всієї значущості підготовки до професійної діяльності
45	Оцінка	Це процес і результат виявлення й порівняння рівня опанування студентами професійно важливих знань, навичок та умінь з еталонними уявленнями, задекларованими у навчальних програмах підготовки, збірниках нормативів та інших нормативних документах
46	Педагогіка вищої школи	Це галузь загальної педагогіки, що вивчає закономірності освіти / самоосвіти, навчання, виховання / самовиховання і розвитку / саморозвитку студентів / слухачів, а також їх наукову і професійну підготовку відповідно до вимог суспільства і держави
47	Педагогічна етика	Це основа особистості викладача. Вона вивчає основні засади педагогічної моралі: громадянськість і патріотизм разом із інтернаціоналізмом, професійною самовідданістю, педагогічною солідарністю та колективізмом, гуманізмом, педагогічним оптимізмом.
48	Педагогічна закономірність	Це об'єктивно повторювана послідовність явищ
49	Педагогічна ідея	Це новий напрям думки твердження або розгорнута модель, що відображає ті чи інші відносини або зв'язки діяльності ЗВО.
50	Педагогічна концепція	Це система критичних поглядів на реальну вишівську дійсність і відповідного пошуку та пропозиції нових конструктивних ідей
51	Педагогічна совість	Це своєрідний громадський представник у свідомості

		педагога, представник, який контролює виконання викладачем його професійного обов'язку.
52	Педагогічна теорія	Це система науково-педагогічних знань, яка описує і пояснює елементи реальної педагогічної діяльності у ЗВО.
53	Педагогічний процес у ЗВО	Це цілеспрямована, мотивована, доцільно організована та змістовно насичена система взаємодії суб'єктів та об'єктів навчально-виховного процесу щодо підготовки студентів до професійної діяльності й суспільного життя
54	Педагогічні принципи	Це система вимог і положень педагогіки,
55	Первинна профілактика у вихованні	Здійснюється у суспільстві в цілому, спрямовується на збереження і розвиток умов, які забезпечують здоров'я і збереження життя людини, на попередження несприятливого впливу на неї факторів соціального і природного середовища
56	Прагматичний стиль мислення викладача	Це опора на безпосередній особистий досвід, на використання тих матеріалів та інформації, які легко доступні, прагнучі якомога швидше отримати конкретний результат (нехай і обмежений), практичний виграш.
57	Предмет дидактика вищої школи	Це процес навчання у вищому навчальному закладі.
58	Прикладні дидактики (методики)	Це методики, які вивчають особливості перебігу навчального процесу, зміст, форми і методи викладання конкретних навчальних предметів
59	Професійна самооцінка	Це стрижень професійної самосвідомості викладача вишу; диференціюється на парціальні компоненти, як-то самооцінка досягнень наукового, методичного і освітньо-виховного аспектів діяльності.
60	Професійна честь та гідність	У поняття честі входить прагнення викладача підтримувати свій престиж, свою репутацію
61	Професійний педагогічний обов'язок	Це сукупність вимог, що непокоять суспільство, які пред'являють особистості вчителя, незалежно від того, чи хоче цього викладач чи ні.
62	Розвивальна мета у	Ця мета полягає у формуванні творчої особистості,

	вищому навчальному закладі	орієнтуванні на розвиток інтелекту, загальних професійних здібностей
63	Розвиток	Це цілеспрямований, систематичний і безперервний процес удосконалювання розумової, психічної, фізичної і професійної діяльності студента за допомогою відповідного навчального матеріалу
64	Розділи педагогіки	Це 1) Загальна педагогіка; 2) Вікова педагогіка; 3) Спеціальна педагогіка; 4) Функціональна педагогіка; 5) Соціальна педагогіка; 6) Порівняльна педагогіка.
65	Синтетичний стиль мислення викладача	Це проявляється в тому, щоб створювати щось нове, оригінальне, комбінувати несхожі, часто протилежні ідеї, погляди, здійснювати подумки експерименти
66	Третинна, або цілеспрямована профілактика у вихованні	Це сукупність заходів, спрямованих на корекцію індивідуальної поведінки студента, її переорієнтацію.
67	Уміння	Це доведена до автоматизму навичка, тобто здатність на належному рівні виконувати дії та операції.
68	Університет	Це багатогалузевий (класичний, технічний) або галузевий (педагогічний, медичний, економічний, юридичний тощо) заклад вищої освіти четвертого рівня акредитації
69	Учіння	Це власна навчальна діяльності учнів, спрямована на оволодіння системою знань, отримання індивідуального досвіду навчання.
70	Функції педагогіки	Це освітня, науково-пізнавальна, спонукальна, перетворювальна, прогнозувальна, проєктивна, культурологічна, адаптивна, формувально-виховна та формувально-професійна

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
успішності виконання самостійної роботи
з дисципліни
«Основи педагогіки та інноваційні технології
у вищій школі»

Оцінка за самостійну роботу складається з суми оцінок за тестові завдання та письмові роботи.

Правильне виконання усіх навчальних завдань дозволяє аспіранту отримати 10 балів, які передбачені за самостійну роботу з дисципліни «Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі».

Матеріали з самостійної роботи містять 2 типи завдань: тестові, які оцінюються системою edX під час роботи у комп'ютерній тестовій програмі, та письмові, які оцінюються безпосередньо викладачем. Максимальна кількість балів за тестову складову – 3, максимальна кількість балів за письмові завдання – 7.

Теми 1, 2 та 10 містять блоки тестових завдань. Залежно від кількості тестів у кожному блоці, максимальна кількість балів, яку отримує аспірант, - 15, 45 та 40 балів у системі edX відповідно. Таким чином, загальна кількість балів, яку отримує аспірант за виконання тестової складової самостійної роботи – 100 балів у системі edX. Бали, отримані у системі edX, переводяться у бали за самостійну роботу аспірантів: максимальний бал – 3, мінімальний бал – 1.

Бали edX (тестова складова)	Бали за самостійну роботу з дисципліни	Бали edX (тестова складова)	Бали за самостійну роботу з дисципліни
100-99	3,0	80-79	2,0
98-97	2,9	78-77	1,9
96-95	2,8	76-75	1,8
94-93	2,7	74-73	1,7
92-91	2,6	72-71	1,6
90-89	2,5	70-69	1,5
88-87	2,4	68-67	1,4
86-85	2,3	66-65	1,3
84-83	2,2	64-63	1,2
82-81	2,1	62-61	1,1
		60	1,0

Письмова складова оцінюється безпосередньо викладачем за такою шкалою:

Оцінка за традиційною 5-ти бальною шкалою	Бали за самостійну роботу з дисципліни
5	7
4	6
3	5
2 і нижче	4

Рекомендована література

Основна (базова)

1. Васецька Л.І. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі: Курс лекцій (з мультимедіа-презентаціями) для аспірантів напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» (денна та вечірня форми навчання) / Л. І. Васецька – Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. – 189 с.: ел.опт. диск (CD-RW)
2. Васецька Л.І. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі : методичні рекомендації для викладачів до проведення практичних занять для напряму підготовки «Доктор філософії (PhD)» / Л.І. Васецька. - Запоріжжя: [ЗДМУ], 2018. – 161с.
3. Васецька Л.І. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі : Навчальний посібник для аспірантів (денна та вечірня форми навчання) / Л.І.Васецька. - Запоріжжя: [ЗДМУ], 2018. – 169 с.

Допоміжна

1. Курліщук І. І. Методика професійного навчання : Основи технології навчання. Креативні технології навчання [Текст] : навчально-методичний посібник /І.І. Курліщук. – Старобільськ, 2017. – 120 с.
2. Прокопів Л. Інноваційні технології навчання і виховання у ВНЗ [Текст] : навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ, 2017 – 166 с.
3. Філоненко М. М. Методика викладання у вищій медичній школі на засадах компетентнісного підходу [Текст] : Методичні рекомендації для викладачів та здобувачів наукового ступеню доктора філософії (PhD) ВМ(Ф)НЗ України. — К., 2016. — 88 с.

Чинна нормативна документація

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
2. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти : затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-п/page>.
3. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/metodichni-rekomendacziyi.html>.
4. Національна доктрина розвитку освіти України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
5. Національна рамка кваліфікацій [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>

6. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) : затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>.
7. Стандарти вищої освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/...>

Інформаційні ресурси

1. Запорізький державний медичний університет : офіційний сайт [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://doc.zsmu.edu.ua/index.php>
2. Компетентнісний підхід у побудові освітніх програм [Електронний ресурс] / Ю. Рашкевич. - Режим доступу: <http://erasmusplus.org.ua/2014-05-30-14-56-19/prezentatsii/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovadzhennia-instrumentiv-bolonskoho-rotsesu.html?download=31:kompetentnistnyi-pidkhid-u-pobudovi-osvitnikh-prohram&start=20>.
3. Міністерство освіти і науки України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua.
4. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] / В. Л. Ортинський. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/00000000/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli_-_ortinskiy_vl.
5. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) : затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>.
6. Психологія і педагогіка вищої школи : курс лекцій з дисципліни [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.dgma.donetsk.ua/metod/ugo/.../do/kl.pdf
7. Стандарти вищої освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.osvita.org.ua/pravo/low_05/part_03.html
8. Фіцула М. М. Педагогіка [Електронний ресурс] / М. М. Фіцула . – Режим доступу :http://pidruchniki.ws/1613030534943/pedagogika/pedagogika_-_